

**Αναρχικοί και Κομμουνιστές
στο Κίνημα
των Συμβουλίων στο Τορίνο**



Οι κοινωνικές δομές έχουν διαλυθεί, οι ιστορικές αξίες έχουν καταρρεύσει. Η εκτελεστική τάξη, η οργανική τάξη, έχει γίνει διευθυντική τάξη. Έχει γίνει αυτεξούσια, έχει βρει μέσα στους κόλπους της αντιπροσώπους, ανθρώπους για να τους περιβάλει με την κυβερνητική εξουσία, ανθρώπους που θα εκπληρώσουν όλα εκείνα τα καθήκοντα τα οποία θα μεταμορφώσουν ένα πρωτόγονο και μηχανικό ανθρώπινο σύνολο σε μια οργανική αδελφότητα, μια ζωντανή δημιουργία.

Avanti (του Πεδεμοντίου)

ΠΙΕΡ-ΚΑΡΛΟ ΜΑΖΙΝΙ

ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ
ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΕΣ
ΣΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ
ΣΤΟ ΤΟΡΙΝΟ

μετάφραση
Αχιλλέας Καλαμάρας
επιμέλεια - σημειώσεις
Άντα Γαρμπή

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

Παρουσιάζοντας στους Ιταλούς εργαζόμενους, και ιδιαίτερα στους αναρχικούς, την μελέτη που ο Πιέρ-Κάρλο Μαζίνι αφιέρωσε στο κίνημα των Συμβουλίων της μεταπολεμικής «Κόκκινης Διετίας» (1918-1920), ευελπιστώ σε μια ευρεία διάδοσή της που θα προκαλέσει το ζωνρό ενδιαφέρον των αναγνωστών γι' αυτόν τον υποδειγματικό και με τεράστιες επαναστατικές δυνατότητες οργανισμό, που εκείνα τα χρόνια υπήρξε ένα σημαντικό και χαρακτηριστικό όργανο της πάλης μας.

Η διεξοδική εξέταση και η ευρεία τεκμηρίωση μαρτυρούν την ακρίβεια και την αντικειμενικότητα αυτής της μελέτης, η οποία παρουσιάζει, ειδικά στους νεαρούς συντρόφους, ό,τι πιο συγκεκριμένο μπόρεσε να εκφράσει το αναρχικό κίνημα τότε, προκειμένου να αναπτύξει, στο δικό μας πεδίο, τον διακαή πόθο της εργατικής τάξης για εξέγερση και χειραφέτηση.

Επιπλέον, σε μια εποχή κατά την οποία η πολιτική κατάσταση ενός κόσμου υπονομευόμενου από τις ίδιες του τις αντιφάσεις, περισσότερο κι από την βούληση των ανθρώπων, μπορεί να ανοίξει ανέλπιστες επαναστατικές προοπτικές, μου φαίνεται εξαιρετικά χρήσιμη η ιδέα του συγγραφέα να επαναφέρει στο προσκήνιο το θέμα των Συμβουλίων.

Πάνω απ' όλα δε, μου φαίνεται σκόπιμο να υποβάλουμε σε μια εξαντλητική εξέταση τις διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με την λειτουργία και την εξουσία τους, τις οποίες αναδεικνύει ο Μαζίνι, όπως αυτές εκφράστηκαν από τα διάφορα ιδεολογικά ρεύματα.

Δυστυχώς σήμερα, όπως και τότε, αναλλοίωτη παραμένει η βασική διαφωνία ανάμεσα σ' εμάς και τους εξουσιαστικούς κομμουνιστές σχετικά με τον κρατικό ή ελευθεριακό χαρακτήρα των Συμβουλίων.

Επίσης, είναι πλέον προφανές και στο ιστορικό επίπεδο ότι μια κοινωνία αποτελούμενη από ελεύθερα εκλεγόμενα

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: Anarchici e comunisti nel movimento

dei Consigli a Torino

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:

Pier-Carlo Masini

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

Αχιλλέας Καλαμάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Άντα Γαρμπή

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ:

Α.Γ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ:

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

Βαλτετσίου 53

10681 Αθήνα

τηλ. 210-3802040

ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ:

Δεκέμβριος 2006

Συμβούλια των παραγωγών, δεν συμβαδίζει –λόγω της αντίφασης που δεν το επιτρέπει– με ένα καθεστώς δικτατορίας, έστω και προλεταριακής.

Επιπλέον πιστεύω ότι είναι φανερό πως αυτό δεν αρκεί για να αποδείξει ότι το σύστημα των Συμβουλίων, όπως εμείς το αντιλαμβανόμαστε, δεν μπορεί να υλοποιηθεί. Όχι μόνο αυτό, αλλά κι ο ίδιος ο κίνδυνος μιάς αυταρχικής παρέκκλισης αυτού του οργάνου πάλης και πυρήνα της μελλοντικής κοινωνικής δομής προς τον αυταρχισμό, δεν μπορεί να μας παρασύρει στο να το απαρνηθούμε.

Γι' αυτόν τον λόγο, αν χρειασθεί, εμείς θα παλέψουμε δίπλα στα πολιτικο-συνδικαλιστικά ρεύματα που είναι πιο κοντά σ' εμάς, στον βαθμό που το θεωρούμε χρήσιμο για τον κοινό σκοπό, ο οποίος είναι η συλλογική κατοχή των μέσων παραγωγής και ανταλλαγής, αλλά μετά –όπως έλεγα στον Αντόνιο Γκράμισι στην ωραιότερη περίοδο της ζωής μου κατά την διάρκεια μιάς ήπιας λογομαχίας– όταν θα φθάσουμε στο σταυροδρόμι στο οποίο χωρίζουν οι δρόμοι που οδηγούν στην εξουσία ή στην ελευθερία, στο Σοβιέτ του Κράτους ή στο Σοβιέτ της ελεύθερης ανθρώπινης κοινότητας, οι αναρχικοί θα επιλέξουν τον δρόμο τους.

Μαουρίτσιο Γκαρίνο

*

Αν θυμόμαστε σήμερα το κίνημα των Συμβουλίων, δεν το κάνουμε για να ικανοποιήσουμε απλώς την περιέργεια κάποιων –ζωντανή άλλωστε σε πολλούς συντρόφους– αλλά για να ξαναπαρουσιάσουμε κριτικά και με πολεμική διάθεση, καθώς και βάσει των διδαγμάτων μιάς εμπειρίας, το θέμα αυτό στην εργατική τάξη γενικότερα, στους κομμουνιστές εργάτες ειδικότερα και, τέλος, στους ίδιους μας τους συντρόφους.

Είναι αλήθεια ότι όπως δεν μπορούμε να παραλείψουμε το κίνημα των Συμβουλίων όταν αναζητούμε μια επαναστατική παράδοση μέσα στο ιταλικό εργατικό κίνημα, έτσι δεν μπορούμε και να το παραλείψουμε όταν διεκδικούμε και ανασυνθέτουμε μια ταξική «ιστορική σταθερά» του αναρχικού κινήματος στην Ιταλία.

Με αυτόν τον στόχο, ξεκινήσαμε τούτη την ανεπαρκή και ατελή από πολλές απόψεις μελέτη, η οποία όμως ανακεφαλαιώνει συνολικά το πρόβλημα στις θεωρητικές και πρακτικές πτυχές του, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα συμπληρωματικά στοιχεία του χώρου και του χρόνου.

Είμαστε βέβαιοι ότι μόλις θα έχουμε γράψει την λέξη «τέλος» σ' αυτές τις σημειώσεις, θα αισθανθούμε αμέσως την ανάγκη να τις επανεξετάσουμε, να τις συμπληρώσουμε και να τις διευρύνουμε: αυτό θα το κάνουμε σίγουρα κάποια άλλη φορά, στον βαθμό που θα αποκτήσουμε καλύτερη γνώση του θέματος, συγκεντρώνοντας περισσότερο αρχαικό υλικό.

*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Τορίνο: η καρδιά του προλεταριάτου

Το κίνημα των Συμβουλίων με τα ιδιαίτερα και διακριτά χαρακτηριστικά του, έχει στο Τορίνο, και μόνο στο Τορίνο, τα θεμέλιά του που τέθηκαν στον σκληρό βράχο μιάς ανεπτυγμένης βιομηχανικής οργάνωσης και ενός υπερσυγκεντρωτικού καπιταλιστικού συστήματος.

Με την μεταφορά της πρωτεύουσας στην Φλωρεντία μετά την ενοποίηση,¹ το Τορίνο είχε αδειάσει, χάρη στην θεία πρόνοια, από όλους τους γραφειοκρατικούς «ιστούς της αράχνης» και από όλα τα προνόμια των αυλικών, μετά από μια βίαιη έκρηξη οργής, η οποία κατεστάλη αμείλικτα από την κυβέρνηση μιάς δυναστείας που εκείνη ακριβώς την στιγμή έπαψε να είναι «πεδεμοντιανή». Αντέδρασε στην νέα κατάσταση με μια γρήγορη προσπάθεια ανοικοδόμησης στο οικονομικό επίπεδο, της οποίας είχαμε την πρώτη πειστική απόδειξη στην Έκθεση του 1884.

Η πόλη –αν και δεν ήταν ευνοημένη από γεωγραφική άποψη όπως το Μιλάνο, κέντρο της κοιλάδας του Πάδου και βάση των επικοινωνιών με την Ελβετία, ή όπως η Γένοβα, μεγάλο λιμάνι και μεγάλο εμπορικό κέντρο– θα τεθεί πολύ σύντομα στην πρωτοπορία της βιομηχανικής προόδου ολόκληρης της χώρας και θα αναπτυχθεί δυναμικά όσον αφορά τον δημογραφικό-πολεοδομικό ιστό της.

Η πόλη διπλασιάζει και εν συνεχεία τριπλασιάζει την έκτασή της, τις δομημένες περιοχές της. Επεκτείνεται στην ύπαιθρο, απλώνεται κάτω από τους γύρω λόφους και ενισχύει τα προάστια της. Ας ρίξουμε μια ματιά στις στατιστικές της δημογραφικής αύξησης: έτος 1808: 65.000 κάτοικοι, 1848: 136.849 κάτοικοι και 1868: 191.500 κάτοικοι.

Ο πληθυσμός τριπλασιάζεται κατά την διάρκεια των πρώτων 70 ετών. Ωστόσο, η αύξηση συνεχίζεται με τον ίδιο αμείωτο ρυθμό και κατά τα επόμενα 60 χρόνια: έτος 1871: 212.644 κάτοικοι, 1881: 252.852 κάτοικοι, 1901: 335.656, 1911: 427.106 και 1921: 502.274 κάτοικοι.

Στα χρόνια μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, την εποχή των Συμβουλίων, βρισκόμαστε λοιπόν στο μισό εκατομμύριο (μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο πληθυσμός του μείζονος Τορίνου πλησίασε το 1 εκ. [αριθμό τον οποίο έχει ξεπεράσει κατά πολύ σήμερα]). Η ανάπτυξη ορισμένων εργατικών συνοικιών είναι ακόμη πιο ενδεικτική. Μέσα σε 50 χρόνια, από το 1871 μέχρι το 1921, στην συνοικία Μπαριέρα ντι Μιλάνο ο αριθμός των κατοίκων αυξάνεται από

1.901 σε 39.967, και στην συνοικία Μπαριέρα Σαν Πάολο από 2.484 σε 50.204 αντιστοίχως.

Γιατί συνέβησαν όλα αυτά; Για ποιό λόγο η διαμόρφωση του Τορίνου σε σύγχρονη πόλη ξεπέρασε σε ταχύτητα και κυρίως σε ορθολογιστική οργάνωση όλα τα άλλα ιταλικά αστικά κέντρα; Για ποιό λόγο συνέρρευσαν στο Τορίνο από κάθε γωνιά της Ιταλίας μεγάλες μάζες μεταναστών, οι οποίοι μετά από πολύ λίγα χρόνια ενσωματώθηκαν στο νέο κοινωνικό χωνευτήρι αποκτώντας τα δικά τους μοναδικά χαρακτηριστικά; Διότι στο Τορίνο γεννήθηκε ένα φαινόμενο, την αρχική φάση του οποίου μπορούμε να περιγράψουμε εδώ: το 1899 δημιουργήθηκε στο Τορίνο με 50 εργάτες και με φτωχό εξοπλισμό, το εργοστάσιο FIAT. Αυτό το γεγονός, το οποίο δεν καταγράφεται στην ειδησεογραφία της εποχής, θα έχει για το πεπρωμένο της πόλης μεγαλύτερη σημασία και από την παραχώρηση Συντάγματος περίπου 50 χρόνια νωρίτερα.

Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι 50 εργάτες της FIAT θα γίνουν 50.000. Μέσα στο Τορίνο και γύρω από αυτό, η FIAT θα υψώσει τα κτήριά της από σίδηρο και μετόν-αρμέ γύρω από αυτά θα δημιουργηθούν άλλες μεγάλες, μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες το 1911 θα φθάσουν τις 5.151, ενώ το 1927 θα υπερδιπλασιασθούν φθάνοντας τις 11.993. Όμως, κυρίως γύρω από την FIAT, αλλά και γύρω από τις άλλες επιχειρήσεις, θα συγκεντρωθεί ένα συμπαγές και ομοιογενές προλεταριάτο, τόσο ενοποιημένο στο εσωτερικό του, όσο και διαφοροποιημένο στο εξωτερικό του από άλλα στρώματα, από άλλες ομάδες, περισσότερο ή λιγότερο ασταθείς, περισσότερο ή λιγότερο ετερογενείς.

Η ιδιαίτερη υπόσταση και συνοχή αυτού του προλεταριάτου επέτρεψε στο Τορίνο να τεθεί στην πρωτοπορία της εργατικής επανάστασης, ακριβώς όπως ήταν και στην πρωτοπορία της εθνικής ενοποίησης, της οποίας δεν είχε ηγηθεί η βιομηχανική αστική τάξη αλλά η αριστοκρατία, η οποία, αφού ανέβηκε στο άρμα της αστικής επανάστασης, εγκαταστάθηκε στην διπλωματία, στον στρατό, στην γραφειοκρατία (η «διανόηση» του Πεδεμοντίου), και στον βιομηχανικό

μετασχηματισμό (ο οποίος προωθήθηκε με την σημαντική συμβολή της νέας βιομηχανικής αστικής τάξης, πάντα όμως υπό την προστασία της «προοδευτικής» αριστοκρατίας).

Αυτήν την φορά το Τορίνο ξαναγίνεται πρωταγωνιστής της Ιστορίας μόνο χάρη στις πιέσεις του προλεταριάτου. Και μάλιστα οι ίδιοι οι εκπρόσωποι της «προοδευτικής» αστικής διανοήσης, που είναι συσπειρωμένοι γύρω από την εφημερίδα *Rivoluzione Liberale* [*Φιλελεύθερη Επανάσταση*] του Γκομπέτι, εκλύονται ακολουθώντας τα βήματα της εργατικής επανάστασης την οποία ενσαρκώνει το κίνημα των Συμβουλίων. Το ίδιο το κέντρο της «εθνικής κουλτούρας», καθιλωμένο μέχρι τότε στην Φλωρεντία, μετατοπίζεται στο Τορίνο, αλλάζοντας κατεύθυνση: μέσω των ομάδων της πρωτοπορίας του, το προλεταριάτο του Τορίνου κερδίζει το πολιτιστικό προβάδισμα, μετατρέποντάς το σε ένα όπλο κατά της παλιάς κουλτούρας, κατά της ψεύτικης κουλτούρας, μονοπωλίου της ξεπερασμένης και καθυστερημένης αστικής «διανοήσης».

Στο πεδίο της πολιτικής, τα Συμβούλια είναι η μορφή αυτής της νέας κουλτούρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η εποχή της επανάστασης

Κατά την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το Τορίνο υπήρξε επίσης η μόνη πόλη της Ιταλίας στην οποία πραγματοποιήθηκαν μαζικές διαμαρτυρίες κατά της συνέχισης του πολέμου –ιδίως κατά την διάρκεια του 1917. Το αντιμιλιταριστικού και ντεφετιστικού περιεχομένου Κίνημα του Αυγούστου του 1917, το οποίο ακολούθησε μια αιματηρή καταστολή (500 νεκροί, εκατοντάδες εργάτες που στάλθηκαν στο μέτωπο, χιλιάδες φυλακισμένοι), έργο όλων των σωμάτων του στρατού και της αστυνομίας, αναβιβάζοντας το Τορίνο² στο επίπεδο της Κρονστάνδης³ και του Βίλχελμ-σχαφεν,⁴ είχε ως αποτέλεσμα οι εργάτες της FIAT να αναφέρονται κατά την διάρκεια εκείνου του χρόνου στην ημερήσια

διάταξη της αντίστασης, μαζί με τους εργάτες των εργοστασίων του Βερολίνου και της Πετρούπολης.

Ίσως αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, όταν στο τέλος του πολέμου υψώθηκε στην Πετρούπολη και στο Βερολίνο η φωνή των Συμβουλίων, των Επιτροπών και των Σοβιέτ, βρήκε άμεση απήχηση στους εργάτες του Τορίνου.

Είναι αλήθεια ότι σε διεθνές επίπεδο τα Συμβούλια δεν είχαν επαναστατικό περιεχόμενο παρά μόνο στην Ρωσία, την Γερμανία, την Βαυαρία, την Αυστρία και την Ουγγαρία –ακόμα όμως και σ' αυτές τις χώρες μόνο σε μια πρώτη φάση. Αφού έκλεισε ο επαναστατικός κύκλος, αυτά έχασαν την αληθινή λειτουργία τους: ουσιαστικά έπαψαν να υφίστανται όπως στην Ρωσία, κατεστάλησαν όπως στην Ουγγαρία, ή μετατράπηκαν σε οργανισμούς ταξικής συνεργασίας και διατήρησης του καπιταλισμού όπως στην Γερμανία και την Αυστρία.

Πράγματι, τα εργοστασιακά Συμβούλια δημιουργούνται αναλαμβάνοντας παντού μια λειτουργία ελέγχου της παραγωγικής ζωής των επιχειρήσεων· πολύ σύντομα μετατρέπονται σε όργανα απαλλοτρίωσης για την κατάκτηση της επιχείρησης και, τέλος, αναλαμβάνουν την άμεση διεύθυνση της έως ότου υπάρξουν οι ευνοϊκές συνθήκες για την επαναστατική επίθεση.

Όταν αυτές οι συνθήκες απουσιάζουν, τα Συμβούλια, με την σειρά τους, επανέρχονται στην λειτουργία ελέγχου που τους είχε ήδη ανατεθεί κατά την πρώτη φάση και γίνονται αρχικώς αποδεκτά υπό μια μορφή «ηθικής» συμμετοχής στην ζωή της επιχείρησης, ενώ, εν συνεχεία, απογυμνώνονται ακόμη και από αυτό το δικαίωμα.

Με άλλα λόγια, η γέννηση και ο θάνατος των εργοστασιακών Συμβουλίων είναι στενά συνδεδεμένα με την ακραία ριζοσπαστικοποίηση της ταξικής πάλης που συντελέστηκε κατά την διάρκεια των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων· είναι το αποτέλεσμα μιάς ειδικής κατάστασης, η οποία, σε μια περίοδο ζωηρών προσδοκιών για κατακτήσεις, έθεσε τις εργατικές μάζες ενώπιον της ευθύνης να πάρουν στα χέρια

τους ολόκληρο τον οικονομικό μηχανισμό της χώρας και να τον θέσουν σε λειτουργία.

Απ' την άλλη μεριά όμως, το ένδοξο ή άδοξο τέλος των Συμβουλιών ως επαναστατικών οργανισμών, θαμμένων κάτω από τις κανονίες της αντεπανάστασης και τα νομοθετικά διατάγματα της αστικής παλινόρθωσης, σηματοδοτεί και τον τραγικό επίλογο των πρώτων κόκκινων μεταπολεμικών χρόνων.

Η εμπειρία έγινε θεωρητικό κτήμα του προλεταριάτου, ενώ σε πολλές χώρες η σημαία των Συμβουλιών χρησίμευσε για να ανασυντάξει τις διασκορπισμένες δυνάμεις της επαναστατικής μειοψηφίας (ιδίως στην Γερμανία και την Ολλανδία, όπου γεννιούνται, υπό αυτό το σύμβολο, οργανωμένα κινήματα).

Το αναρχικό κίνημα, όπως δεν παρέμεινε αδιάφορο απέναντι στα συγκεκριμένα πειράματα, δεν μπορούσε να μείνει αδιάφορο και απέναντι στην θεωρία που αποκτούσε βάσει εκείνων των πειραμάτων σάρκα και οστά. Και γι' αυτόν τον λόγο, έπρεπε πρώτα απ' όλα να ανιχνεύσει τους δεσμούς που είχαν δημιουργηθεί εδώ στην Ιταλία, μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ανάμεσα στην αναρχική οργάνωση που υπήρχε τότε, την UAI,⁵ και στο κίνημα των Συμβουλιών στο Τορίνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η καταγωγή των εργοστασιακών Συμβουλιών

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1906, ακριβώς στο Τορίνο υπογράφεται μια συλλογική σύμβαση εργασίας ανάμεσα στην FIOM⁶ και στο εργοστάσιο αυτοκινήτων Itala, ενώ, για την διευθέτηση των ενδεχόμενων αντιδικιών σχετικά με την εφαρμογή της σύμβασης, θεσπιζόταν ένας εταιρικός οργανισμός που ονομάστηκε «εσωτερική επιτροπή»: ένας οργανισμός στενά συνδεδεμένος με την ζωή του εργοστασίου, αποτελούμενος από τους εργάτες του εργοστασίου και εκλεγόμενος από το προσωπικό του. Συνεπώς, η εσωτερική επιτροπή κατείχε μια αυτόνομη θέση σε σχέση με τις κάθετες και

οριζόντιες οργανώσεις του συνδικάτου, παρ' όλο που μερικές φορές έπαιξε έναν ρόλο ταξικής συνεργασίας πιο πολύ κι από το ίδιο το συνδικάτο.

Ωστόσο, η ίδια η εσωτερική επιτροπή έπρεπε να εκπροσωπήσει την οργανική βάση επάνω στην οποία θα θεμελιωνόταν αργότερα το εργοστασιακό Συμβούλιο.

Πράγματι, αμέσως μετά την λήξη του πολέμου και ακριβώς τον Αύγουστο του 1919, πάντα στο Τορίνο, στο μεγαλύτερο εργοστάσιο της FIAT, στην FIAT-centro, μετά την παραιτήση της εν ενεργεία εσωτερικής επιτροπής, ανέκυψε το πρόβλημα της αντικατάστασής της. Κατά την διάρκεια της συζήτησης, επικρατεί η πρόταση για διεύρυνση της προαναφερθείσας επιτροπής που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσω της εκλογής ενός επιτρόπου για κάθε τμήμα του εργοστασίου. Έτσι, στην FIAT-centro εκλέγονται 42-επίτροποι -όσοι και τα εν λειτουργία τμήματα. Αυτοί οι 42 επίτροποι συγκρότησαν το πρώτο εργοστασιακό Συμβούλιο.

Το παράδειγμα αυτό θα ακολουθήσουν σύντομα και η FIAT-brevetti και όλα τα άλλα εργοστάσια του Τορίνου. Η εμπειρία των Συμβουλιών εξαπλώνεται σχεδόν αμέσως και σε άλλα βιομηχανικά κέντρα,⁷ εκτός Πεδεμοντίου.

Στα μέσα Οκτωβρίου του 1919, στην πρώτη συνέλευση των εκτελεστικών επιτροπών των εργοστασιακών Συμβουλιών εκπροσωπούνται 30.000 εργάτες.

Ωστόσο, η ταχύτατη καθιέρωση των Συμβουλιών δεν εξηγείται, αν δεν αποσαφηνισθούν οι θεμελιώδεις αρχές που τα διαμόρφωσαν, δηλαδή η θεωρία που παρήχθη γι' αυτά, θεωρία που δεν επινοήθηκε από κάποιο φλογερό πνεύμα, αλλά δημιουργήθηκε στο ίδιο το πεδίο των γεγονότων, όπως θα τεκμηριώσουμε βήμα-βήμα.

Είναι αλήθεια ότι, αν τα Συμβούλια είχαν παραμείνει διευρυμένες εσωτερικές επιτροπές, με τις ίδιες λειτουργίες της συνεργασίας και της συμφωνίας, θα ήταν αδύνατον να αποτελέσουν το αποτελεσματικότερο ταξικό εργαλείο εκείνης της περιόδου μεγάλης επαναστατικής έντασης, όπως είχε συμβεί τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η θεωρία των Συμβουλίων

Σχηματικά, η θεωρία των Συμβουλίων, όπως την επεξεργάστηκαν οι ομάδες που ήταν στην πρωτοπορία του προλεταριάτου του Τορίνου την περίοδο μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, βασίζεται σε μια σειρά «θέσεων», οι οποίες μπορούν να ομαδοποιηθούν ως εξής:

α) Το εργοστασιακό Συμβούλιο σχηματίζεται και διαρθρώνεται σε όλες τις πολυσύνθετες και ζωντανές δομές της επιχείρησης, αναζητά τα μυστικά της, περιβάλλει με έναν νέο δικό του ιστό τον σκελετό της, παίρνοντας στα χέρια του τους μοχλούς και τους μηχανισμούς της. Προσκολλάται στην ζωή του σύγχρονου εργοστασίου, στα σχέδια, στις μεθόδους, στις παραγωγικές διαδικασίες, στις ποικιλόμορφες εξειδικεύσεις της εργασίας και στην εξελιγμένη τεχνική της εσωτερικής οργάνωσης.

Λόγω αυτού του χαρακτήρα του, που απορρέει από την ίδια την αποκάλυψη του πυρήνα των βασικών τομέων της επιχείρησης, τμήμα προς τμήμα, πέρα από τις λειτουργίες που του είχαν ανατεθεί, το εργοστασιακό Συμβούλιο, αντίθετα από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, παράγει δύο νέα δεδομένα αδιαμφισβήτητης επαναστατικής ισχύος.

Κατά πρώτο λόγο, αντί να καλλιεργεί στον εργάτη την νοοτροπία του μισθωτού, φέρνει στην επιφάνεια την συνείδηση του παραγωγού με όλες τις συνέπειες της παιδαγωγικής και ψυχολογικής τάξης που επιφέρει αυτή η «αποκάλυψη».

Κατά δεύτερο λόγο, το εργοστασιακό Συμβούλιο διαπαιδαγωγεί και εκπαιδεύει τον εργάτη στην διεύθυνση, αναπτύσσει σε αυτόν την ικανότητα να διευθύνει και του προσφέρει μέρα με την ημέρα τα στοιχεία που είναι χρήσιμα για την διεύθυνση της επιχείρησης. Ως συνέπεια αυτών των δύο δεδομένων, ακόμα και ο πλέον μετριοπαθής και αδαής εργαζόμενος γρήγορα κατανοεί ότι η κατάκτηση του εργοστασίου δεν είναι πλέον μια μαγική χίμαιρα ή μια συγκεχυμένη υπόθεση, αλλά αποτέλεσμα της ίδιας του της χειραφέτησης.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, στα μάτια της πλατιάς μάζας, η απαλλοτρίωση χάνει τα μυθικά γνωρίσματά της, αποκτά συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και γίνεται μια χειροπιαστή απόδειξη, μια ακριβής και λογική βεβαιότητα όσον αφορά την συγκεκριμένη άσκηση της ικανότητάς της να αυτοκυβερνηθεί.

β) Αντίθετα με τα κόμματα και τα συνδικάτα, τα Συμβούλια δεν είναι διαπραγματευτικές ενώσεις ή, τουλάχιστον, κυρίως διαπραγματευτικές, αλλά μάλλον φυσικές, αναγκαίες και αδιαίρετες οργανώσεις.

Εδώ δεν υπάρχει ένας αρχηγός ή μια ιεραρχία που να οργανώνει τους οπαδούς σε μια συγκεκριμένη πολιτική ομάδα: εδώ η οργάνωση είναι η ίδια η παραγωγική διαδικασία που πλαισιώνει λειτουργικά και οργανικά όλους τους παραγωγούς. Γι' αυτόν τον λόγο, τα Συμβούλια αντιπροσωπεύουν το πρότυπο μιάς ενωτικής οργάνωσης των εργαζομένων, πέρα από τις ιδιαίτερες φιλοσοφικές ή θρησκευτικές αντιλήψεις τους· σ' αυτήν δε την περίπτωση, η ενότητα είναι αληθινή διότι είναι αποτέλεσμα όχι μιάς συμφωνίας, ενός συμβιβασμού ή μιάς σύμπτωσης, αλλά μιάς ανάγκης.

Η ενότητα στο εσωτερικό του Συμβουλίου είναι τόσο ισχυρή, ώστε συντρίβει και διαλύει δύο ανθεκτικές διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στους εργαζόμενους: εκείνη που διαχωρίζει τους οργανωμένους εργάτες από τους μη οργανωμένους και εκείνη που διαχωρίζει τους χειρόνακτες από τους τεχνικούς.

Στο Συμβούλιο όλοι έχουν θέση, επειδή το Συμβούλιο τους αγκαλιάζει όλους, ενδιαφέρει όλους, έως ότου ταυτισθεί με όλο το προσωπικό του εργοστασίου· είναι μια ενωτική και γενική οργάνωση των εργαζομένων του εργοστασίου.

γ) Τα Συμβούλια αντιπροσωπεύουν την πραγματική προεϊκόνιση της σοσιαλιστικής κοινωνίας· το κίνημα των Συμβουλίων αποτελεί την διαδικασία μοριακού σχηματισμού της σοσιαλιστικής κοινωνίας.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η έλευση του σοσιαλισμού δεν γίνεται αντιληπτή ως γραφειοκρατική θέσπιση εκ των άνω,

αλλά ως γέννημα και διαρκής δημιουργία της βάσης.

Η θεωρία των Συμβουλίων απογυμνώνει από τὸ μυθικὸ τους περιεχόμενο τα παραδοσιακά θέματα της σοσιαλιστικής ρητορικής (και ειδικά της μπολσεβίκικης), ὡπως «κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας», «δικτατορία του προλεταριάτου» ἢ «εργατικό Κράτος», αντικαθιστώντας τα με μια λιγότερο συμβατική, λιγότερο μηχανιστική και λιγότερο απλουστευτική θεώρηση των επαναστατικῶν προβλημάτων.

Στις γραμμές των Συμβουλίων βρίσκουμε τον επαναστατικό ρεαλισμό που νικά τον ουτοπισμό της προπαγάνδας και θάβει την «μεταφυσική της εξουσίας».

Ακόμα και όταν σε κάποιες ομάδες επιβιώνει μια νομενκλατούρα, εφ' εσχής ανεπαρκής, η νέα ερμηνεία, η νέα πρακτική συντριβεί όλα τα σχήματά της, τους «α-πριορισμούς» της, τις λογικές και φρασεολογικές εμμονές της (και είναι οι ίδιες εκείνες οι ομάδες αναρχικής διαπαιδαγώγησης που επιβάλλουν την ολοκληρωτική απόρριψή της). Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα Συμβούλια γίνονται μια εμπειρία και συγχρόνως ένα παράδειγμα, μια σφήνα στην κοινωνία τού σήμερα κι ένας σπόρος της μελλοντικής κοινωνίας.

δ) Αν τα Συμβούλια, στο γενικό επίπεδο της επαναστατικής στρατηγικής, αντιπροσωπεύουν την γενική, τελική και διαρκή οργάνωση του σοσιαλισμού (ενώ το πολιτικό κίνημα έχει αξία μόνον ως ιδιαίτερη εργαλειακή και συγκυριακή οργάνωση, «για τον σοσιαλισμό»), στο επίπεδο της τακτικής αποτελούν μια συμπληρωματική μαζική δύναμη, ένα βοηθητικό ὄργανο του πολιτικού κινήματος.

Τα Συμβούλια ὄντως διαθέτουν μια μεγάλη δυνατότητα επίθεσης ως επιχειρηματικές και αναπτυξιακές μονάδες κατά την επαναστατική φάση, ενώ έχουν την ίδια λειτουργία που επιτελούν κατά την διάρκεια μιάς κινητοποίησης οι εσωτερικές επιτροπές και οι απεργιακές επιτροπές.

Απ' την άλλη μεριά, σε μια φάση αναδίπλωσης και αντίστασης, τα Συμβούλια διαθέτουν μια μεγάλη ικανότητα άμυνας. Η αντίδραση που μπορεί να διαλύσει χωρίς πολλές δυσκολίες κόμματα και συνδικάτα, κλείνοντας τα γραφεία

τους και απαγορεύοντας τις συγκεντρώσεις τους, συντριβεται όταν βρίσκεται αντιμέτωπη με τα Συμβούλια, μέσα στους ίδιους τους τοίχους των εγκαταστάσεων, στην ίδια την οργάνωση του εργοστασίου –και δεν μπορεί να διαλύσει τα Συμβούλια χωρίς να κατεδαφίσει εκείνους τους τοίχους, χωρίς να καταστρέψει εκείνη την οργάνωση. Τα Συμβούλια, με διαφορετική ονομασία ἢ ακόμη και σε ημιεπίσημη κατάσταση, θα επιβιώνουν πάντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Το κίνημα των Συμβουλίων

Στην επεξεργασία της θεωρίας των Συμβουλίων έχουν συμβάλει δύο διαφορετικές πολιτικές ομάδες: η ομάδα των σοσιαλιστών και η ομάδα των αναρχικών. Καμία άλλη πολιτική ομάδα δεν ήταν παρούσα στο κίνημα, αν και ὅλες οι ιταλικές πολιτικές ομάδες εκδήλωσαν ενδιαφέρον για το φαινόμενο. Αντιθέτως ήταν παρούσες μεγάλες ομάδες εργαζομένων που δεν ανήκαν σε κανένα κόμμα, και οι οποίες ενίσχυσαν τον χαρακτήρα προλεταριακής ενότητας του κινήματος.

Η σοσιαλιστική ομάδα σχηματίσθηκε τα τελευταία χρόνια του πολέμου γύρω από το *Grido del Popolo* [*Φωνή του Λαού*], ἔντυπο της κομματικής οργάνωσης Τορίνου του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Εξέχουσα φυσιογνωμία της ήταν ο Αντόνιο Γκράμσι, ο οποίος αργότερα θα γίνει ο ηγέτης της μιάς από τις δύο φράξιες που θα συμβάλουν στην ίδρυση του Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Ελάσσονες φυσιογνωμίες: ο Τάσκα, ο οποίος, εν συνεχεία, θα περάσει στην γαλλική σοσιαλδημοκρατία με το ψευδώνυμο *Λερού* και, τελικά, στον «δωσιλογισμό» του Βισύ⁸ ο Τολιάτι και ο Τερτσίνι που θα περάσουν στον σταλινισμό, καθώς και ο Γκαλέτο και ο Βιγκλόνγκο που θα καταλήξουν στον φασισμό.

Αν ὅμως ὅλη αυτή η ομάδα συνέβαλε στην ίδρυση της εβδομαδιαίας εφημερίδας *Ordine Nuovo*⁹ [*Νέα Τάξη*] –το 1ο φύλλο της οποίας κυκλοφόρησε την Πρωτομαγιά του 1919– ουσιαστικά, από πλευράς σοσιαλιστών, οι δυνάμεις που

εμφύχωσαν τα Συμβούλια, υπήρξαν μόνο δύο: αφ' ενός το πνεύμα του Αντόνιο Γκράμισι και, αφ' ετέρου, οι πρωτοποριακές ομάδες κάποιων γνήσιων, αν και άγνωστων, εργατών του Τορίνου.

Και οι δύο αυτές δυνάμεις πέρασαν στην Ιστορία άσπιλες, διασώζοντας το όνομα των Συμβουλίων.

Από την πλευρά των αναρχικών, επισημαίνουμε την συνεχή και πολύτιμη συνεργασία με την *Ordine Nuovo* του Κάρλο Πέτρι (ψευδώνυμο του Πιέτρο Μόσο¹⁰), βοηθού στην έδρα της Θεωρητικής Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου του Τορίνου και συγγραφέα ενός δοκιμίου με τίτλο *Il sistema Taylor ed i Consigli dei produttori* [*Το Σύστημα Τέϋλορ και τα Συμβούλια των Παραγωγών*], καθώς και άλλων κειμένων που υπεράσπιζαν τον αναρχοκομμουνισμό.

Ωστόσο, η συμβολή των αναρχικών συνίσταται κυρίως στην έμπρακτη οργάνωση των Συμβουλίων από δύο αναρχικούς μεταλλεργάτες και από μια ολόκληρη ομάδα, την ελευθεριακή ομάδα του Τορίνου, στην οποία αυτοί ανήκαν: τον Πιέτρο Φερέρο,¹¹ γραμματέα της FIOM του Τορίνου, και τον Μαουρίτσιο Γκαρίνο¹² (ο οποίος συνέβαλε με τις προσωπικές αναμνήσεις και τις κριτικές παρατηρήσεις του σ' αυτές τις σημειώσεις για τα Συμβούλια).

Η ελευθεριακή ομάδα του Τορίνου είχε ήδη διακριθεί όχι μόνο για την παρουσία της στους εργατικούς αγώνες πριν και κατά τον πόλεμο, αλλά κυρίως για την θεωρητική θεμελίωση που είχε προσφέρει στο πρόβλημα της δράσης των ελευθεριακών μέσα στα συνδικάτα. Πράγματι, αυτή η ομάδα είχε υποστηρίξει την ανάγκη της δράσης μέσα στα συνδικάτα, ακόμα και στα ρεφορμιστικά (και μπορεί ένα συνδικάτο να μην είναι ρεφορμιστικό; -αναρωτιόταν), για να αποκτήσει εκεί τις ευρύτερες δυνατότες επαφής με την μεγάλη μάζα των εργαζομένων.

Από αυτήν την άποψη, η κριτική που ασκούσε η *Ordine Nuovo* στην USI¹³ (μια επαναστατική συνδικαλιστική οργάνωση), δεν μπορούσε παρά να βρει σύμφωνους αυτούς τους

αναρχικούς, αν και η μορφή αυτής της κριτικής δεν ήταν η πλέον κατάλληλη για να πείσει τις πολυάριθμες ομάδες των ειδικρινών επαναστατών εργατών που ήταν μέλη της USI.

Η ελευθεριακή ομάδα του Τορίνου βρέθηκε έτσι στο επίκεντρο της ταξικής πάλης στην πόλη του Τορίνου καθ' όλη την διάρκεια των πρώτων 4 μεταπολεμικών χρόνων, προσφέροντας στο πρόσωπο του Πιέτρο Φερέρο, που δολοφονήθηκε από τους φασίστες στις 18-12-1922, έναν από τους καλύτερους αγωνιστές της στην υπόθεση της αντίστασης [κατά του φασισμού].

Παρακάτω θα δούμε τον σημαντικό ρόλο που έπαιξαν οι αναρχικοί στην επεξεργασία της θεωρίας των Συμβουλίων, και τις σημαντικές θεωρητικές προσθήκες που έκαναν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η διαμάχη γύρω από τα Συμβούλια

Δύο δυνάμεις της καθεστηκυίας τάξης της Ιταλίας έκλεισαν τον δρόμο στο κίνημα των Συμβουλίων: οι ομάδες της μεγάλης βιομηχανίας και οι ιεραρχίες των συνδικαλιστικών ομοσπονδιών. Τόσο οι πρώτες όσο και οι δεύτερες είχαν ως στόχο να διατηρήσουν μια συγκεκριμένη δομή της ιταλικής κοινωνίας. Οι Ολιβέτι, οι Ανιέλι και οι Πιρέλι είχαν ως στόχο να διατηρήσουν το μοναπόλιο, το κύρος και την ηγεμονία τους εντός κι εκτός εργοστασίου. Οι Κολομπίνο, οι Ντ'Αραγκόνα και οι Μπαλντέζι είχαν ως στόχο να διατηρήσουν την ισορροπία που είχε δημιουργηθεί χάρη στην διαμεσολάβησή τους στις εργασιακές σχέσεις, και το αποκλειστικό δικαίωμα εκπροσώπησης των εργαζομένων απέναντι στους ταξικούς εχθρούς τους και απέναντι στο Κράτος.

Το κίνημα των Συμβουλίων ανέτρεψε αυτήν την κατάσταση, έπληξε στην καρδιά αντί στο πορτοφόλι την καπιταλιστική οργάνωση και κατάργησε τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, αντικαθιστώντας τις με μια μορφή εργατικής οργάνωσης που ήταν η καταλληλότερη στην συγκεκριμένη επαναστατική συγκυρία.

Θα δούμε παρακάτω πόσο οργισμένη υπήρξε η αντίδραση των επιχειρηματιών του Πεδεμοντίου. Εξ ίσου σκληρή όμως ήταν η κακεντρέχεια των επίσημων συνδικαλιστικών κύκλων, οι οποίοι φοβούνται ότι θα δουν τις θέσεις τους στο Πεδεμόντιο να υποχωρούν.

Το κίνημα των Συμβουλίων δέχθηκε σφοδρές επιθέσεις και καταγγέλθηκε ως μία αναβίωση, μια ξαφνική έκρηξη «αναρχισμού», από την εφημερίδα *Battaglie Sindacali* [Συνδικαλιστικές Μάχες], όργανο της CGL¹⁴ [Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας].

Εκείνη την εποχή, στον χώρο του σοσιαλρεφορμισμού ήταν πολύ διαδεδομένη η συνήθεια να κατηγορούν για αναρχισμό κάθε επαναστατικό κίνημα, από τον σπαρτακισμό στην Γερμανία μέχρι τον μπολσεβικισμό στην Ρωσία: σαφής ένδειξη του σημαντικού ρόλου που έπαιζε τότε ο αναρχισμός στο πεδίο των ταξικών αγώνων.

Επίσης, η ομάδα της *Ordine Nuovo*, και μαζί της ολόκληρη η οργάνωση Τορίνου του Σοσιαλιστικού Κόμματος, έγινε αντικείμενο σφοδρών επικρίσεων προς αυτήν την κατεύθυνση, όχι τόσο λόγω της παρουσίας δεδηλωμένων αναρχικών στα Συμβούλια, αλλά λόγω της ενεργητικής υπεράσπισης του δικαιώματος όλων των εργαζομένων, ακόμη και των μη συνδικαλισμένων, να μετέχουν στα Συμβούλια.

Η *Ordine Nuovo* απάντησε σε αυτές τις κατηγορίες, ξεσκεπάζοντας τα συνδικαλιστικά στελέχη που αναζητούσαν παντού νέα μέλη, οπαδούς κι όχι αγωνιστές εργάτες, αποφασισμένους να υπερασπίσουν και να διεκδικήσουν πραγματικά τα δικαιώματα της τάξης τους στο εργοστάσιο.

Εν συνεχεία, με την όξυνση της έντασης ανάμεσα στην αριστερά, το κέντρο και την δεξιά, στο εσωτερικό του Σοσιαλιστικού Κόμματος, η διαμάχη εντάθηκε και βάθυνε μέχρι το Συνέδριο του Λιβόρνου, στο οποίο, ωστόσο, η αληθινή αντίθεση μεταξύ αριστεράς και δεξιάς εμφανίσθηκε νοθευμένη από το τυπικό ζήτημα της προσχώρησης ή όχι της Μόσχας στην Διεθνή.

Αντιθέτως, πιο εποικοδομητική υπήρξε η διαμάχη στο

εσωτερικό του ίδιου του κινήματος των Συμβουλίων ή στον άμεσο περίγυρό του. Πράγματι, τόσο στο εσωτερικό των ομάδων, που μαζί με τις ομάδες της *Ordine Nuovo* και της *Soviet* της Νάπολης συνέκλιναν στην ίδρυση του Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος, όσο και στο εσωτερικό των ομάδων που συσπειρώνονταν γύρω από την USI (επαναστάτες συνδικαλιστές) και την UAI (αναρχικοί), η συζήτηση ήταν ιδιαίτερος ζωνή και γόνιμη.

Ας αρχίσουμε με την ομάδα της *Ordine Nuovo*.

Η εφημερίδα στην α' σειρά της (στην β' σειρά 1921-22 έγινε καθημερινή και στην γ' σειρά 1924-25 έγινε και πάλι εβδομαδιαία), που ξεκίνησε την 1-5-1919 και τέλειωσε στο τέλος του 1920, εμφανίζει δύο διαφορετικές περιόδους: την περίοδο Τάσκα και την περίοδο Γκράμσι, δηλαδή την περίοδο κατά την οποία η εφημερίδα, σε ό,τι αφορά την γραμμή και τους στόχους της, τελεί υπό την κυρίαρχη επιρροή του Τάσκα, και την περίοδο κατά την οποία, μετά την απομάκρυνση του Τάσκα, αυτή ακολουθεί μια πιο αποφασιστική πορεία που χάραξε ο Αντόνιο Γκράμσι. Ιστορικά, αυτές οι δύο περίοδοι ξεχωρίζουν σαφώς από την διαμάχη μεταξύ Τάσκα και Γκράμσι, ακριβώς γύρω από το ζήτημα των Συμβουλίων, την οποία αξίζει να υπενθυμίσουμε. Ο Τάσκα, αβέβαιος, συγχυσμένος και ίσως όχι και πολύ συνειδητός υποστηρικτής των Συμβουλίων, είχε διαβάσει μια εισήγηση με τίτλο "I valori politici e sindacali dei Consigli di fabbrica" [«Οι πολιτικές και συνδικαλιστικές αξίες των εργοστασιακών Συμβουλίων»] στο Συνέδριο του Εργατικού Κέντρου του Τορίνου, η οποία δημοσιεύθηκε στην *Ordine Nuovo* (σειρά α. II, φύλλο 3). Στην εισήγηση, ο ρηχός βερμπαλισμός και οι αφηρημένες νομικές διατυπώσεις πρόδιδαν μια υποτίμηση του έργου των Συμβουλίων και την προσπάθεια να ενταχθεί η νέα μορφή οργάνωσης στα συνδικαλιστικά πλαίσια και να εξαρτηθεί από αυτά. Στο επόμενο φύλλο (α. II, φύλλο 4), ο

Γκράμσι σχολίασε εκτενώς την εισήγηση του Τάσκα και, με αφορμή μια αναφορά που περιείχε αυτή, έγραψε μεταξύ άλλων μια παράγραφο που θέλουμε να παραθέσουμε:

«Έτσι ο Τάσκα διαφωνεί με τον σύντροφο Γκαρίνο ως προς τον ισχυρισμό ότι “κύρια λειτουργία του συνδικάτου δεν είναι να διαμορφώνει στον εργάτη την συνείδηση του παραγωγού, αλλά να υπερασπίζει τα συμφέροντα του εργάτη ως μισθωτού” –ισχυρισμός, ο οποίος είναι η θέση που αναπτύχθηκε στο κύριο άρθρο “Συνδικαλισμός και Συμβούλια” που δημοσιεύθηκε στην *Ordine Nuovo* στις 8-11-1919. Όταν τον Δεκέμβριο του 1919, ο Γκαρίνο, ένας αναρχοσυνδικαλιστής, ανέπτυξε στο Έκτακτο Συνέδριο του Εργατικού Κέντρου αυτήν την θέση –και την ανέπτυξε με μεγάλη διαλεκτική δεινότητα και ζέση– εμείς, σε αντίθεση με τον σύντροφο Τάσκα, νιώσαμε μια ευχάριστη έκπληξη και μια βαθιά συγκίνηση: επειδή αντίλαμβανόμαστε το εργοστασιακό Συμβούλιο ως την ιστορική απαρχή μιάς διαδικασίας που πρέπει αναγκαστικά να οδηγήσει στην ίδρυση του Εργατικού Κράτους, η στάση του συντρόφου Γκαρίνο, ελευθεριακού συνδικαλιστή, ήταν μια επιβεβαίωση της βαθιάς πεποίθησης που ανέκαθεν τρέφαμε, ότι μέσα στην αληθινή επαναστατική διαδικασία το σύνολο της εργατικής τάξης θα βρει αυθόρμητα την πρακτική και θεωρητική ενότητά του και ότι κάθε εργάτης, ως ειλικρινής επαναστάτης, δεν μπορεί παρά να οδηγηθεί στην συνεργασία με ολόκληρη την τάξη του για την εκπλήρωση ενός καθήκοντος που ενυπάρχει στην καπιταλιστική κοινωνία και το οποίο δεν είναι σε καμία περίπτωση ένας σκοπός που προτάσσεται ελεύθερα από την ατομική συνείδηση και βούληση».

Παραμερίζοντας τις επιφυλάξεις που μπορεί να διατυπωθούν σχετικά με ορισμένους ισχυρισμούς που εμπεριέχονται σε αυτό το απόσπασμα, αξίζει να προσεχθεί ο διαφορετικός

τρόπος με τον οποίο ο Τάσκα και ο Γκράμσι αντιμετωπίζουν την συγκεκριμένη άποψη που διατύπωσε ο σύντροφος Γκαρίνο.

Άλλωστε είναι αλήθεια ότι ο Τάσκα, απαντώντας εκτενώς στον Γκράμσι, εκφράζει την φανατική πίστη του στην «δικτατορία του προλεταριάτου» και αντιτίθεται σε κάθε μορφή εργατικής δημοκρατίας, ζητά «χρόνια, ατέλειωτα χρόνια δικτατορίας» και περιορίζει τα εργοστασιακά Συμβούλια σε απλά «όργανα» του κόμματος, χαρακτηρίζει «ελευθεριακή θέση» την ιδέα της Ομοσπονδίας των Συμβουλίων και κατηγορεί τον Γκράμσι για «συνδικαλισμό»:

«Ο σύντροφος Γκράμσι μάς έδωσε στο κύριο άρθρο του προηγούμενου φύλλου, την θεωρία του για τα εργοστασιακά Συμβούλια ως βάση του “Εργατικού Κράτους”. Στο άρθρο υπάρχει μια σαφής περιγραφή της προντονικής θέσης “το εργοστάσιο θα αντικαταστήσει την κυβέρνηση”, ενώ η αντίληψη του κράτους (*επί λέξει!*) που εκτίθεται είναι αναρχική και συνδικαλιστική και όχι μαρξιστική».

Μετά από αυτήν την φλύαρη και ασαφή αυτοάμυνα, η οποία επιβεβαίωσε τον βαθμό σύγχυσης που επικρατούσε στο μυαλό του, ο Τάσκα απομακρύνθηκε από την *Ordine Nuovo*, η οποία εισήλθε έτσι, τον Αύγουστο του 1920, στην β' περίοδό της που εγκαινιάστηκε με μια σκληρή αυτοκριτική αποτίμηση, γραμμένη από τον ίδιο τον Γκράμσι, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο ένα τέλος στην διαμάχη.

Προτού περάσουμε στην συνεισφορά των αναρχικών, αξίζει να κάνουμε μια τελευταία μνεία στις παρεμβάσεις του Μπορντίγκα στην *Soviet* της Νάπολης, στις οποίες μεταξύ άλλων ανακινεί το πρόβλημα της πολιτικής εξουσίας η οποία παρεμβαίνει και συντριβεί με τον μηχανισμό βίας που διαθέτει κάθε προσπάθεια οικοδόμησης του σοσιαλισμού από την βάση, όπως τα Συμβούλια, όταν αυτά δεν ενσωματώνονται σταδιακά στην αστική τάξη πραγμάτων.

Από μεριάς του η ένσταση ήταν σωστή, όμως ο Μπορντίγκα, δέσμιος παλαιών αντιλήψεων, δεν κατόρθωσε να επιλύ-

σει το πρόβλημα της εξουσίας παρά μόνο προς την κατεύθυνση της κατάκτησής της, αντί προς την κατεύθυνση της καταστροφής της. Και σε αυτό το επίπεδο, δεν μπόρεσε να κατανοήσει την άμεσα θετική λειτουργία των Συμβουλίων στην διαδικασία της καταστροφής του Κράτους, που θα πραγματοποιηθεί από το πολιτικό κίνημα της τάξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η συνεισφορά των αναρχικών

Η συνεισφορά των αναρχικών στην επεξεργασία της θεωρίας των Συμβουλίων μπορεί να συνοψισθεί στις εξής δύο βασικές θεωρητικές «προσθήκες»:

α) Μόνο κατά την διάρκεια μιάς επαναστατικής περιόδου τα Συμβούλια μπορούν να έχουν μια επαναστατική αποτελεσματικότητα, μπορούν να μετατραπούν σε κατάλληλα μέσα ταξικής πάλης και όχι ταξικής συνεργασίας. Σε μια αντεπαναστατική περίοδο, τα Συμβούλια καταλήγουν να «απορροφηθούν» από την καπιταλιστική οργάνωση, η οποία δεν είναι πάντα αντίθετη με μια ηθική συνδιαχείριση από πλευράς των εργαζομένων. Γι' αυτόν τον λόγο, η προώθηση της ιδέας των Συμβουλίων σε μια αντεπαναστατική περίοδο σημαίνει την εξαπόλυση άχρηστων αντιπερισπασμών και φθείρει σημαντικά την ίδια την φόρμουλα των εργοστασιακών Συμβουλίων ως επαναστατικό σύνθημα.

β) Τα Συμβούλια επιλύουν κατά το ήμισυ το πρόβλημα του Κράτους: απαλλοτριώνουν τις κοινωνικές λειτουργίες του Κράτους, αλλά δεν βλάπτουν το Κράτος στις αντικοινωνικές λειτουργίες του, υποβαθμίζουν το Κράτος σε έναν πλεονασμό, αλλά δεν καταστρέφουν αυτόν τον πλεονασμό, απογυμνώνουν τον κρατικό μηχανισμό από το περιεχόμενό του, αλλά δεν τον καταστρέφουν. Όμως, από την στιγμή που κανείς δεν μπορεί να νικήσει το Κράτος, αγνοώντας το, εφ' όσον αυτό μπορεί να κάνει ανά πάσα στιγμή αισθητή την παρουσία του κινητοποιώντας τους μηχανισμούς εξαναγκασμού και τιμωρίας που διαθέτει, είναι απαραίτητο να κατα-

στραφεί και αυτός ο μηχανισμός. Τα Συμβούλια δεν μπορούν να φέρουν εις πέρας αυτήν την επιχείρηση και, ως εκ τούτου, ζητούν την παρέμβαση μιάς οργανωμένης πολιτικής δύναμης, το ειδικό κίνημα της τάξης, το οποίο θα εκτελέσει αυτήν την αποστολή. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να αποκλείσουμε την πιθανότητα να δούμε τον αστό, που θα έχει διωχτεί από την πόρτα με το ένδυμα του επιχειρηματία, να επιστρέφει από το παράθυρο μεταμφιεσμένος σε αστυνομικό.

Έτσι λοιπόν, νομίζουμε ότι επιλύθηκε το ζήτημα που είχε ανακύψει από την διαμάχη μεταξύ της *Ordine Nuovo* και της *Soviet*. Τα μέλη της *Ordine Nuovo* υποτιμούσαν το πρόβλημα του Κράτους υπό την έννοια της «αγνόησης» του, ενώ εκείνα της *Soviet* το υπερτιμούσαν υπό την έννοια της «κατάληψής» του. Οι αναρχικοί συνέλαβαν την ουσία του υπό την έννοια της «καταστροφής» του, που θα πραγματοποιηθεί στο πολιτικό πεδίο.

Οι ευκαιρίες, τα ντοκουμέντα και τα βήματα, όπου οι αναρχικοί επανέλαβαν τις θέσεις τους για τα Συμβούλια – τις οποίες αναφέραμε προηγουμένως [Κεφ. 4] – συμπληρώνοντας τις με τις «προσθήκες» που συνοψίσαμε παραπάνω, υπήρξαν πολλά.

Η πρώτη ευκαιρία παρουσιάσθηκε στο Εθνικό Συνέδριο της Ιταλικής Συνδικαλιστικής Ένωσης [USI] που πραγματοποιήθηκε στην Πάρμα, τον Δεκέμβριο του 1919. Ήδη πριν από το Συνέδριο, στο όργανο της USI, την *Guerra di Classe* [Ταξικός Πόλεμος], ο Μπόργκι, ο Γκαρινέι και ο Τζοβανέτι είχαν εξετάσει το ζήτημα [των Συμβουλίων], ενώ στην *Ordine Nuovo* ο Τολιάτι είχε αναγνωρίσει την κριτική οξύδερκεια με την οποία είχε εξετασθεί το θέμα σε εκείνο το έντυπο. Στο Συνέδριο της USI, στο οποίο τα εργοστασιακά Συμβούλια είχαν στείλει την υποστήριξή τους, καθώς κι έναν αντιπρόσωπό τους, τον εργάτη Μάτα από το Τορίνο, συζητήθηκαν επί μακρόν τα υπέρ και τα κατά των Συμβουλίων,

χωρίς όμως να υπάρχει πάντα επαρκής γνώση του θέματος (εξίσωναν τα Συμβούλια με τον εργοστασιακό συνδικαλισμό των IWW [Industrial Workers of the World: Βιομηχανικοί Εργάτες του Κόσμου], πράγμα που δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα, αν και θεωρητικά ο Γκράμσι αναγνώριζε ότι είχε δανεισθεί τις ιδέες του Βορειοαμερικανού συνδικαλιστή Ντε Λεόν), και με πρόθεση να παρουσιάσουν το κίνημα των Συμβουλίων ως μια έμμεση αναγνώριση του επαναστατικού συνδικαλισμού, ενώ αυτό αποτελούσε αντιθέτως μια κριτική και μια υπέρβασή του.

Στο τέλος του Συνεδρίου εγκρίθηκε η ακόλουθη σημαντική απόφαση, στην οποία συμπυκνώνονται οι θετικές παρατηρήσεις της συζήτησης:

«Το Συνέδριο χαιρετίζει κάθε βήμα προς τα εμπρός του προλεταριάτου και των πολιτικών δυνάμεων στον δρόμο που οδηγεί στην καθαρή αντίληψη του σοσιαλισμού, που αρνείται κάθε ικανότητα κατεδάφισης ή ανοικοδόμησης στον ιστορικό θεσμό που χαρακτηρίζει την αστική δημοκρατία, δηλ. το Κοινοβούλιο, την καρδιά του Κράτους. Θεωρεί την σοβιετική αντίληψη της κοινωνικής ανοικοδόμησης αντίθετη προς το Κράτος και δηλώνει πως κάθε επικάλυψη της αυτόνομης και ελεύθερης λειτουργίας των σοβιέτ ολόκληρης της τάξης των παραγωγών – η οποία είναι ενωμένη στην επιθετική δράση εναντίον της απειλής της επιστροφής της αντίδρασης και από τις διοικητικές ανάγκες της μελλοντικής κοινωνικής διεύθυνσης – πρέπει να θεωρηθεί από το προλεταριάτο ως μια απόπειρα κατά της ανάπτυξης της επανάστασης και της εφαρμογής της ισότητας εν ελευθερία.

Γι' αυτόν τον λόγο, δηλώνει την ομόθυμη συμπάθεια και υποστήριξη του σε εκείνες τις προλεταριακές πρωτοβουλίες, όπως τα εργοστασιακά Συμβούλια, που τείνουν να μεταβιβάσουν στις εργατικές μάζες όλα τα μέσα της επαναστατικής πρωτοβουλίας και ανοικοδόμησης της κοινωνικής ζωής, επιστώντας την

προσοχή των εργαζομένων σε πιθανές παρεκκλίσεις εξ αιτίας των ρεφορμιστικών τεχνασμάτων που είναι ενάντια στην επαναστατική φύση αυτών των πρωτοβουλιών, καθώς και στις πρωτοποριακές προθέσεις του καλύτερου τμήματος του προλεταριάτου.

Καλεί αυτό ειδικά το τμήμα του προλεταριάτου να εξετάσει την ανάγκη προετοιμασίας των δυνάμεων της ταξικο-επαναστατικής επίθεσης, χωρίς την οποία δεν θα είναι δυνατή η ανάληψη της διεύθυνσης της κοινωνίας από το προλεταριάτο».

(Από την εφημερίδα *Guerra di Classe*, σειρά α. VI, φύλλο 1, 1-1-1920.)

Εν συνεχεία, προσδιορίστηκαν ακόμη καλύτερα οι εγγενείς στα εργοστασιακά Συμβούλια κίνδυνοι παρέκκλισης, με τους εξής όρους:

α) τα εργοστασιακά Συμβούλια μπορεί να εκφυλισθούν σε απλές εσωτερικές επιτροπές για την καλή λειτουργία του εργοστασίου, για την αύξηση της παραγωγής προς όφελος της μπουρζουαζίας, για την επίλυση εσωτερικών διενέξεων κ.λπ.

β) μπορεί να αντιστραφεί η λογική της επαναστατικής διαδικασίας και να γίνει πιστευτό ότι αρκεί η προεξόφληση των μορφών της μελλοντικής κοινωνικής διεύθυνσης για να ανατραπεί το σημερινό καθεστώς

γ) να ξεχάσουμε ότι το εργοστάσιο είναι του αφεντικού, επειδή υπάρχει το Κράτος – ο χωροφύλακας – που το προστατεύει, και

δ) να υποπέσουμε στο σφάλμα να πιστέψουμε ότι το ζήτημα της μορφής θα επιλύσει το ζήτημα της ουσίας της αξίας των ιδεών ενός συγκεκριμένου κινήματος.

Η συζήτηση έλαβε ευρύτερες διαστάσεις στο εσωτερικό της Ιταλικής Αναρχικής Ένωσης [UAI] που ετοιμαζόταν να διεξαγάγει το Εθνικό Συνέδριό της στην Μπολόνια, από την 1η έως τις 4 Ιουλίου του 1920.

Ήδη το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου, οι σύντροφοι Φερέρο και Γκαρίνο παρουσίασαν το ψήφισμα που είχαν

ήδη υπερασπίσει στο Συνέδριο του Εργατικού Κέντρου του Τορίνου και στην Αναρχική Διάσκεψη του Πεδεμοντίου. Η Αναρχική Διάσκεψη του Πεδεμοντίου το ενέκρινε και εξουσιοδότησε τον σύντροφο Γκαρίνο να το υποστηρίξει στο Εθνικό Συνέδριο (βλ. *Umanità Nova*,¹⁵ 18-6-1920). Την 1η Ιουλίου δημοσιεύθηκε στην *Umanità Nova* μια εκτενής και αναλυτική εισήγηση του συντρόφου Γκαρίνο, στην οποία εξέθετε τις αρχές που ενέπνευσαν το κίνημα και την δράση των Συμβουλίων (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'). Τις επόμενες μέρες, άλλοι σύντροφοι παρενέβησαν υπέρ και άλλοι κατά. Στο Συνέδριο, ο σύντροφος Γκαρίνο, βάσει της εισήγησης που είχε ήδη δημοσιευθεί, παρουσίασε το ψήφισμα που είχε εγκρίνει η Αναρχική Διάσκεψη του Πεδεμοντίου. Μετά τις σημαντικές παρεμβάσεις των Μπόργκι, Σάσι, Βέλα, Μαρτζόκι και Φάμπρι, εγκρίθηκε η ακόλουθη απόφαση, η οποία, πέρα από την αφέλεια ορισμένων εκφράσεων, επανελάμβανε τις βασικές θέσεις του ψηφίσματος του Τορίνου:

«Το Συνέδριο, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι το Συμβούλιο του εργοστασίου και το Συμβούλιο του τμήματος αντλούν την κύρια σημασία τους από το γεγονός ότι προβλέπουν την επικείμενη επανάσταση και ότι θα μπορέσουν να αποτελέσουν τα τεχνικά όργανα της απαλλοτρίωσης και της αναγκαίας και άμεσης συνέχισης της παραγωγής, τα οποία, όμως, αν συνεχίσει να υφίσταται η υπάρχουσα κοινωνία, θα υφίσταντο την κατασταλτική και συμβιβαστική επίδρασή της· θεωρεί τα εργοστασιακά Συμβούλια όργανα ικανά να οργανώσουν, εν όψει της επανάστασης, όλους τους παραγωγούς που εργάζονται χειρωνακτικά και πνευματικά, στον ίδιο τον χώρο της εργασίας τους και σύμφωνα με τους σκοπούς των αναρχοκομμουνιστικών αρχών: όργανα απολύτως αντικρατικά και πιθανοί πυρήνες της μελλοντικής διεύθυνσης της βιομηχανικής και αγροτικής παραγωγής. Επιπλέον, τα θεωρεί κατάλληλα να αναπτύξουν στον μισθωτό εργάτη την συνείδηση του παραγωγού, και χρήσιμα για τους στόχους της επανάστασης, ευνοώντας

την μετατροπή της δυσαρέσκειας της εργατικής και αγροτικής τάξης σε μια σαφή βούληση απαλλοτρίωσης. Συνεπώς, καλεί τους συντρόφους να στηρίζουν την συγκρότηση των εργοστασιακών Συμβουλίων και να συμμετάσχουν ενεργά στην ανάπτυξή τους για να διατηρήσουν τόσο την οργανική δομή όσο και την λειτουργία τους, σύμφωνα με αυτές τις κατευθυντήριες γραμμές, αντιπαλεύοντας κάθε τάση παρέκκλισης προς την κατεύθυνση της ταξικής συνεργασίας και κατά τρόπον ώστε να συμμετέχουν στην συγκρότησή τους όλοι οι εργαζόμενοι του κάθε εργοστασίου (οργανωμένοι και μη)».

Απ' την άλλη, στο Συνέδριο της Μπολόνια υπερψηφίσθηκε ένα δεύτερο ψήφισμα σχετικά με τα Σοβιέτ, το οποίο επανελάμβανε παρόμοιες απόψεις σχετικά με την ιστορική και πολιτική αδυναμία των ελευθεριακών πειραμάτων σε μια φάση αντεπαναστατικής ύφεσης.

Ένα άλλο σημαντικό ντοκουμέντο που αντανακλά σε μεγάλο βαθμό την συνεισφορά των αναρχικών, είναι η Διακήρυξη που δημοσιεύθηκε στην *Ordine Nuovo* στις 27-3-1920 (βλ. αυτούσια αναδημοσίευση στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α') και απευθυνόταν προς τους Ιταλούς εργάτες και αγρότες για την διοργάνωση ενός Εθνικού Συνεδρίου των Συμβουλίων, και την οποία υπέγραφαν οι συντάκτες της εφημερίδας, η Εκτελεστική Επιτροπή της Οργάνωσης Τορίνου του Σοσιαλιστικού Κόμματος, η Επιτροπή Μελέτης των Εργοστασιακών Συμβουλίων του Τορίνου και η Ελευθεριακή Ομάδα του Τορίνου. Όμως το συνέδριο αυτό δεν πραγματοποιήθηκε, διότι άλλα γεγονότα πίεζαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 Η δράση των Συμβουλίων

Έχουμε ήδη μιλήσει για την καταγωγή των εργοστασιακών Συμβουλίων στο Τορίνο και την επέκτασή τους στο Πεδεμόντιο, όπου αυτές οι οργανώσεις απέκτησαν πράγματι έναν υψηλό βαθμό αποτελεσματικότητας και διάρθρωσης.

Ιδίως στο Τορίνο, κάθε εργοστάσιο είχε το Συμβούλιό του, το οποίο αποτελείτο από τους επιτρόπους τμήματος και εκπροσωπείτο με την σειρά του από μια εκτελεστική επιτροπή του εργοστασίου, της οποίας ο γραμματέας μαζί με τους εξουσιοδοτημένους γραμματείς των άλλων εργοστασίων συναπάρτιζε την Κεντρική Επιτροπή των εργοστασίων και, συνεπώς, την Επιτροπή Πόλης.

Όμως δεν έχουμε αναφερθεί ακόμη καθόλου στην αντεπίθεση που προετοιμάζε το κεφάλαιο ακριβώς στο Τορίνο.

Λοιπόν, ήδη από την άνοιξη του 1919 στο Τορίνο, με πρωτοβουλία του βιομηχάνου Τζίνο Ολιβέτι, είχε ξεκινήσει μια πρωτοβουλία για την ίδρυση της Γενικής Συνομοσπονδίας της Βιομηχανίας [Confederazione generale dell' Industria {Confindustria}]: πρωτοβουλία που είχε άμεση και ευρεία απήχηση στον επιχειρηματικό κόσμο. Όμως στο Τορίνο και στο Πεδεμόντιο υπήρχαν μετά το τέλος του πολέμου και άλλες ισχυρές εργοδοτικές οργανώσεις: η ισχυρή Ένωση Μεταλλουργών-Μηχανικών και Συναφών Επαγγελματιών (AMMA), υπό την διεύθυνση του μηχανικού Μποέλα και με πρόεδρο τον ιπτότη Ανιέλι· ο Σύνδεσμος Βιομηχάνων που είχε ιδρυθεί το 1906 και του οποίου γενικός γραμματέας ήταν ο δικηγόρος Κοντόνι και πρόεδρος ο ιπτότης Ντε Μπενεντέτι· η Ένωση Βιομηχανιών Ελαστικών του Πεδεμοντίου, η οποία είχε ιδρυθεί με βάση την εταιρεία Michelin· η Ομοσπονδία Βιομηχάνων του Βερτσέλι, ο Σύνδεσμος Βιομηχάνων της Βαλντοστάνα κ.ά.

Τον Μάρτιο του 1920, όλες αυτές οι δυνάμεις πραγματοποίησαν μια διάσκεψη στο Τορίνο κατά την διάρκεια της οποίας επεξεργάστηκαν ένα σχέδιο επίθεσης εναντίον του προλεταριάτου του Τορίνου και των Συμβουλίων του, τα οποία τον Φεβρουάριο είχαν εξαπλωθεί στην Λιγυρία στα ναυπηγεία Ansaldo, Odero, Piaggio και Inva, στα εργοστάσια Fossati και San Gioiόgio, ενώ τον Μάρτιο εμφανίσθηκαν για πρώτη φορά στην Νάπολη, στα εργοστάσια Miani και Silvestri. Από αυτό το τελευταίο εργοστάσιο οι εργάτες αποχώρησαν μόνο με την χρήση πολυβόλων και κανονιών.

Εν τω μεταξύ, το τελευταίο δεκαήμερο του Μαρτίου απεργούν στο Πεδεμόντιο οι εργάτες γης της Νοβάρας, κατόπιν στο Τορίνο 5.000 υποδηματοποιοί, ύστερα οι ράφτες και μετά οι δημόσιοι υπάλληλοι. Στις 25 Μαρτίου συνέβη ένα επεισόδιο στην FIAT, της οποίας οι εγκαταστάσεις καταλαμβάνονται από τους εργάτες: καταλαμβάνονται τυπικά, επειδή τα Συμβούλια είχαν ήδη «εισβάλει» στο εργοστάσιο, είχαν κλέψει τα μυστικά του, είχαν διώξει τους χαφιέδες και τους λακέδες των αφεντικών, είχαν επιβάλει μια νέα εσωτερική πειθαρχία, είχαν συλλέξει στοιχεία για τους δείκτες των δαπανών και της παραγωγικότητας, είχαν συνδεθεί με το τεχνικό προσωπικό και είχαν οργανώσει ένοπλα τμήματα για την υπεράσπιση του εργοστασίου.

Οι βιομήχανοι αντιδρούν κηρύσσοντας ανταπεργία¹⁶ [lock-out]. 50.000 μεταλλουργοί αποφασίζουν να απεργήσουν.

Οι διαπραγματεύσεις συνεχίζονται επί 20 μέρες, κατά την διάρκεια των οποίων απεργούν για κλαδικές διεκδικήσεις και οι εργάτες της χαρτοβιομηχανίας και οι υπάλληλοι των ταχυδρομείων, των τηλεγραφείων και των τηλεφωνείων. Στις 14 Απριλίου, κηρύσσεται γενική απεργία σε ολόκληρο το Πεδεμόντιο. Συμμετέχουν οι πόλεις Αλεσάντρια, Άστι, Νοβάρα, Καζάλε, Μπιέλα και Βερτσέλι. Στις 15, ξεκινά η απεργία των σιδηροδρομικών της επαρχίας του Τορίνου. Συμμετέχουν επίσης οι τελωνειακοί και οι δημοτικοί αστυνομικοί. Οι βιομήχανοι δείχνουν ηττημένοι.

Όμως έχουν με το μέρος τους την κυβέρνηση, και η κυβέρνηση αποφασίζει να στείλει στρατό στο Τορίνο. Στέλνει το 231ο σύνταγμα πεζικού, το οποίο όμως σταματούν οι σιδηροδρομικοί. Καταβάλλεται προσπάθεια να μεταφερθούν οι στρατιώτες στην Γένοβα με ένα εμπορικό πλοίο, αλλά οι ναυτεργάτες αρνούνται. Τέλος αυτοί [οι στρατιώτες] επιβιβάζονται στο θωρηκτό *Caiο Duilio*, το οποίο μόλις φθάνει στην Γένοβα βρίσκει το λιμάνι και την πόλη σε γενική απεργία. Το ίδιο θα συμβεί με την βασιλική φρουρά που επιβιβάστηκε στο αντιτορπιλικό *Carini*. Στην στεριά, οι σιδηρο-

δρομικοί της Φλωρεντίας, της Πίζας και της Λούκας, μιμήθηκαν τους συντρόφους τους του Λιβόρνου.

Η γενική απεργία θα επεκταθεί, από αλληλεγγύη, μέχρι την Μπολόνια. Βρισκόμαστε πλέον στις παραμονές μιάς πολιτικής, εξεγερσιακής, γενικής απεργίας. Την ζητούν ομόφωνα τα εργοστασιακά Συμβούλια του Τορίνου, η Ιταλική Συνδικαλιστική Ένωση (USI) και οι αναρχικοί. Εν τω μεταξύ, γίνονται συμφωνίες ανάμεσα στις ακόλουθες 3 δυνάμεις: τους σοσιαλιστές των Συμβουλίων, τους επαναστάτες συνδικαλιστές και τους αναρχικούς.

Ο Μαλατέστα – που μόλις είχε επιστρέψει στην Ιταλία και ο οποίος, σε έναν σύντομο γύρο που είχε κάνει στην χερσόνησο, είχε αγωνισθεί για να προετοιμάσει την συνείδηση των μαζών για την υπόθεση της επανάστασης – απάντησε σε μια ομάδα Τορινέζων σοσιαλιστών που είχαν πάει στην σύνταξη της *Umanità Nuova* για να πληροφορηθούν ποιά θα ήταν η στάση των αναρχικών, ότι «*όποιες κι αν είναι οι συνθήκες, οι αναρχικοί θα πράξουν το καθήκον τους στο ακέραιο*». Ομοίως οι υπεύθυνοι της USI είχαν διαβεβαιώσει ότι θα σταθούν απολύτως αλληλέγγυοι προς το κίνημα.

Η αντιπροσωπία των Συμβουλίων πήγε και στις συναντήσεις που πραγματοποιούσε τότε το Εθνικό Συμβούλιο του Σοσιαλιστικού Κόμματος στο Μιλάνο (θα έπρεπε να τις πραγματοποιεί στο Τορίνο, αλλά στο... Τορίνο υπήρχε η απεργία): κι εδώ συνάντησαν την ανοιχτή εχθρότητα των στελεχών του κόμματος, συνάντησαν τον χλευασμό και τον εμπαιγμό, ενώ αντιμετώπισθηκαν σαν «αναρχικοί». Αυτοί μετέφεραν την φωνή του Τορίνου που αντιστεκόταν, πολιορκημένο από 20.000¹⁷ αστυνομικούς και στρατιώτες, και η εφημερίδα *Avanti!*¹⁸ αρνιόταν να δημοσιεύσει την έκκληση της οργάνωσης Τορίνου του Σοσιαλιστικού Κόμματος.

Η προδοσία της ηγεσίας των σοσιαλιστών, που ήταν ανίκανη να συλλάβει, να οργανώσει ή να θελήσει την νικηφόρα μετάβαση από την απεργία στην εξέγερση, θα σημαδεύει την τύχη του κινήματος του Τορίνου.

Στις 24 Απριλίου, 30 μέρες μετά την έναρξη της απεργίας των μεταλλουργών, 10 μέρες μετά την έναρξη της γενικής απεργίας, ήρθε η παράδοση.

Η παράδοση, ωστόσο, δεν περιορίστηκε στην υποχώρηση των εργατών μπροστά στους βιομηχάνους, αλλά επιβαρύνθηκε και από την αντεπίθεση που εξαπέλυσε η εργοδοτική τάξη – αυτήν την φορά μέσω των φασιστών.

Από καιρό στο Τορίνο είχαν δημιουργηθεί στενές σχέσεις ανάμεσα στον Ντε Βέκι¹⁹ και τους εκπροσώπους της *Confindustria* [Συνομοσπονδία των Εργοδοτών], ειδικά με τους φιλελεύθερους.

Όπως έχει σήμερα αποδειχθεί βάσει πολλών ντοκουμέντων των οποίων η αυθεντικότητα είναι αναμφισβήτητη, οι βιομήχανοι του Τορίνου χρηματοδότησαν τις πρώτες φασιστικές επιχειρήσεις, τροφοδοτώντας τον φασιστικό Τύπο. Ανιέλι, Ντε Μπενεντέτι, Μποέλα, Κοντόνι, Ματσίνι, Λάντσια, Ολβέτι: ιδού ποιοί είναι οι νονοί του φασισμού στο Τορίνο.

Και οι φασίστες του Τορίνου χρησιμοποίησαν τους βιομηχάνους.

Στις 27 Απριλίου, δύο μέρες μετά την λήξη της απεργίας, οι φασίστες του Τορίνου δημοσίευσαν μια διακήρυξη, η οποία είναι ένα άθλιο ντοκουμέντο υποκρισίας που αξίζει όμως να διαβαστεί μόνο και μόνο για να γίνει κατανοητό πώς η προβοκάτσια και η απάτη μπορούν να καμουφλαριστούν κάτω από μια εξτρεμιστική και φιλοπρολεταριακή φρασεολογία.

Την Πρωτομαγιά στο Τορίνο, κατά την διάρκεια των εορταστικών εκδηλώσεων, το αίμα δύο εργατών που σκοτώθηκαν και άλλων τριάντα που τραυματίστηκαν από τα πυρά των βασιλικών φρουρών, καθαγιάζει αυτήν την σελίδα των αγώνων του προλεταριάτου του Τορίνου.

Η μάχη του Απριλίου είχε τελειώσει. Η μάχη του Σεπτεμβρίου ήταν προ των πυλών.

Τον Σεπτέμβριο όμως, η κατάληψη των εργοστασίων δεν προώθησε το πολιτικό ζήτημα της απαλλοτρίωσης και της

άμεσης διεύθυνσης, αλλά το οικονομικό ζήτημα του «ελέγχου» [των επιχειρήσεων].²⁰

Εφ' όσον η δράση μετατοπίστηκε σε αυτό το πεδίο, δεν μπορούσε παρά να καταλήξει στις «διαπραγματεύσεις» ανάμεσα στην Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας και στην Γενική Συνομοσπονδία Βιομηχανίας, με διαμεσολαβητή την Κυβέρνηση Τζιολίτι.²¹ Εν μέσω σχεδίων και αντισχεδίων, η κινητοποίηση, αφού σε πολλές πόλεις απομακρύνθηκε από τα σχέδια της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας με πρακτικά πειράματα άμεσης διεύθυνσης από την βάση, οδηγήθηκε και πάλι στο λιμάνι της νομιμότητας.

Παρά ταύτα, κατά την διάρκεια του αγώνα, η παρουσία των εργοστασιακών Συμβουλίων οδήγησε σε δύο σημαντικά αποτελέσματα:

α) τόνισε τον επαναστατικό χαρακτήρα της «κατάληψης», έτσι ώστε η συμφωνία που επιτεύχθηκε στην βάση του «ελέγχου», να φανεί στην μεγάλη μάζα των εργατών σαν μια αληθινή και καθαρή προδοσία, και

β) απέδειξε στην πράξη ότι όπου υπήρχαν τα εργοστασιακά Συμβούλια, η κατάληψη δεν ήταν μόνο συμβολική αλλά και πραγματική, διότι, εν μέσω άπειρων τεχνικών και οικονομικών δυσκολιών, στις επιχειρήσεις διατηρήθηκε ο κανονικός, ή σχεδόν κανονικός, ρυθμός παραγωγής.

Αναφέρουμε, παραδείγματος χάριν, τα εργοστάσια Galileo της Φλωρεντίας (στα οποία γραμματέας της Εσωτερικής Επιτροπής υπήρξε ένας σύντροφός μας), τα οποία κατάφεραν να διατηρήσουν την παραγωγή στο 90% της κανονικής, και να ξεπεράσουν τις τεράστιες δυσκολίες οργανωτικού, οικονομικού, τεχνικού και αμυντικού χαρακτήρα, καθώς και εκείνες στον τομέα της πρόνοιας.

Δεν είναι τυχαίο ότι στα εργοστάσια που ήταν στα χέρια των Συμβουλίων, η αντίσταση υπήρξε σθεναρή και η παράδοση δυσκολότερη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Η συμβουλευτική παράδοση²²

Δεν υπάρχει μόνο η ιταλική παράδοση των Συμβουλίων που αναφέρεται στην εμπειρία της «Κόκκινης Διετίας», υπάρχει και μια ευρωπαϊκή, παγκόσμια παράδοση. Στην Ρωσία, το κίνημα των Συμβουλίων γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη κατά την προετοιμασία της Επανάστασης μέχρι τον Οκτώβριο, στην βάση δε των Συμβουλίων αναπτύχθηκαν δύο ρεύματα: εκείνο της «εργατικής αντιπολίτευσης» των Σιάπνικωφ, Λουτοσίνωφ και Κολλοντάι, και εκείνο του κινήματος της Κρονστάνδης, το οποίο, μεταξύ των άλλων αιτημάτων του, προώθησε ακριβώς μια επιστροφή στα Συμβούλια.

Επίσης, 10 χρόνια μετά την Επανάσταση του 1917, αντιστεκόταν ακόμα στο Μπολσεβίικο Κόμμα μια τάση της άκρας Αριστεράς (η λεγόμενη τάση Σμιρνώφ), η οποία απαιτούσε την αποκατάσταση των Συμβουλίων.

Στην Γερμανία,²³ η Επανάσταση ύψωσε την σημαία των Συμβουλίων. Τα Συμβούλια απετέλεσαν την μορφή ανάπτυξης της Επανάστασης το 1918, το 1919, το 1921 και το 1923. Το σύστημα των Συμβουλίων σχημάτισε τον βασικό πυρήνα του προγράμματος του Spartakusbund [Σύνδεσμος Σπάρτακος], ενώ, εν συνεχεία, ιδρύθηκε ένα κόμμα υπέρ του κομμουνισμού των Συμβουλίων, το Εργατικό Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας (ΚΑΡΔ), μαζί με μια μαζική [συνδικαλιστική] οργάνωση: την Γενική Ένωση Εργατών Γερμανίας (ΑΑΡΔ).

Στην Ολλανδία αναπτύχθηκε ένα σημαντικό θεωρητικό κίνημα γύρω από την ιδέα των Συμβουλίων: ήταν οι «τριμπουνιστές», οι οποίοι ήδη πριν από τον πόλεμο είχαν γίνει γνωστοί για την κριτική που ασκούσαν στην σοσιαλδημοκρατία και, κατά την διάρκεια του πολέμου, για την σθεναρή διεθνιστική στάση τους, και οι οποίοι τώρα υιοθετούν αυτήν την ιδέα, συνεργαζόμενοι στενά με την γερμανική κομμουνιστική Αριστερά. Ο Χέρμαν Γκόρτερ και ο Άντον Πάνεκουκ²⁴ θα γίνουν οι θεωρητικοί αυτής της τάσης.

Στην Γαλλία, πολλές ομάδες απέδωσαν μεγάλη σημασία στο ζήτημα των Συμβουλίων: μ' αυτό ασχολήθηκαν κυρίως η ομάδα Spartacus με τον Ρενέ Λεφέβρ και πυρήνες Γερμανών και Ιταλών εξορίστων. Στις πολυάριθμες περιοδικές εκδόσεις που ακολούθησαν, επιμελημένες από τις επαναστατικές ομάδες, το ζήτημα των Συμβουλίων υποβλήθηκε σε μια βαθιά κριτική επανεξέταση.

Στην Ουγγαρία και στην Βαυαρία, η εμπειρία των Συμβουλίων τερματίστηκε μετά τον θρίαμβο της αντεπανάστασης σ' αυτές τις χώρες.

Παντού, αλλά κυρίως στην Βαυαρία, την Ολλανδία και την Γερμανία, οι αναρχικοί συμμετείχαν θετικά σ' αυτό το μακρόχρονο θεωρητικό και πρακτικό επίπονο έργο.

(Οι σημειώσεις δεν είναι του Μαζίνι, αλλά προστέθηκαν από την επιμελήτρια της ελληνικής έκδοσης. Κάποιες από αυτές έχουν ληφθεί από την γαλλική έκδοση του βιβλίου [εκδόσεις Nautilus, 1983], σε μετάφραση της Ιζαμπέλας ντε Καρία.)

1. Σ.τ.ε. Ενοποίηση της Ιταλίας γύρω από το Βασίλειο του Πεδεμοντιού-Σαρδονίας, του οποίου πρωτεύουσα ήταν το Τορίνο. Το Τορίνο παρέμεινε πρωτεύουσα του Βασιλείου της Ιταλίας από το 1859 έως το 1864, οπότε την θέση του πήρε η Φλωρεντία και εν συνεχεία, το 1870, η Ρώμη.
2. Σ.τ.ε. Η εξέγερση που διήρκεσε 4 μέρες και εμφάνιζε όλα σχεδόν τα χαρακτηριστικά ενός ένοπλου ξεσηκωμού, έφερε τους αναρχικούς επί κεφαλής της οργάνωσης του κινήματος αμφισβήτησης. «Η Μπαριέρα ντι Μιλάνο (μια εργατική συνοικία του Τορίνου που ήταν προπύργιο των αναρχικών), υπήρξε το αληθινό κέντρο οργάνωσης της εξέγερσης, επί κεφαλής της οποίας ήταν μια αναρχική ομάδα.» (Πάολο Σπριάνο, *Storia di Torino operaia e socialista*, Τορίνο 1972, σελ. 421.)
3. Σ.τ.ε. Βλ. *Οι Ιζβέστιες της Κρονστανόης (Η Εξέγερση της Κρονστανόης)*, ελληνική μετάφραση, εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος.
4. Σ.τ.ε. Βλ. «Η Εξέγερση του Βίλχελμσχαφεν», περιλαμβάνεται στο βιβλίο των Μπαρό, Γκομπέν, Πάνεκουκ, Γκόρτερ κ.ά., *Η Γερμανική Επανάσταση και το Κίνημα των Συμβουλίων, 1918-1923*, ελλ. μτφρ., εκδ. Ελεύθερος Τύπος (υπό έκδοση).
5. Σ.τ.ε. *Unione Anarchista Italiana*: Ιταλική Αναρχική Ένωση.
6. Σ.τ.ε. Ιταλική Ομοσπονδία Εργατών Μετάλλου. Ιδρύθηκε το 1901 και ως έδρα της είχε το Τορίνο. Με ηγέτη τον Μπρούνο Μπουότσι, έφθασε να έχει 160.000 μέλη.
7. Σ.τ.ε. Μια έρευνα αναφορών που είχαν φθάσει στο Υπ. Εσωτερικών μάς προσφέρει μια εικόνα του εύρους του κινήματος των καταλήψεων. Στο Πεδεμόντιο, όχι μόνο το Τορίνο, η Αλεσάντρια, το Άστι, η Νοβάρα και το Βερτσέλι, αλλά και το Ακουί, η Αρκουάτα Σκρίβια, η Νόβι Λιγκούρε, το Κασάλε, η Τορτόνα και η Γκαλαράτε. Στην Λιγυρία, όχι μόνο ολόκληρη η περιοχή της Γένοβας, η Σαβόνα, το Βάντο και η Σπέζια, αλλά και το Πόρτο-Μαουρίτσιο και η Ονέλια. Στην Λομβαρδία, από το βιομηχανικό σύμπλεγμα του Μιλάνου έως το Μπέργκαμο, από την Κρεμόνα έως την Κρέ-

μα, από την Παβία έως το Λεγκνάνο, από το Κόμο έως το Λέκο, από την Βαρέζε έως την Μαρέσια. Στο Βένετο, η Βερόνα, το Ούντινε, η Πάντοβα, η Βενετία, το Τρεβίζο, το Καστελφράνκο, η Βένετο και η Μπατάλια. Στην Εμίλια, η Μπολόνια, η Μοντένα, η Φεράρα, το Ρέτζιο και η Πιασέντζα. Στην Τοσκάνη, η Φλωρεντία, η Πίζα, η Σιένα, η Ποντεντέρα, το Πιομπίνο, το Πορτοφεράιο, το Λιβόρνο, το Αρέτσο, η Πιστόια, το Γκροσέτο, το Σαν Τζιοβάνι Βαλντάρνο, το Καστελφιορεντίνο και η Λούκα. Στην Μάρτσε, ο ναύσταθμος της Αγκόνας. Στην Ούμπρια, η Τέρνη και η Περούτζια. Στην Καμπανία, η Νάπολη, το Σαν Τζιοβάνι Ατεντούτσιο, το Καστελαμάρε και η Τόρε Ανουντσιάτα, και τέλος στην Σικελία, το Παλέρμο. Ωστόσο, μόνο στο Τορίνο, το Μιλάνο και την Γένοβα, οι καταλήψεις προσέλαβαν τέτοιο μαζικό χαρακτήρα, ώστε να αποτελέσουν μείζον ιστορικό γεγονός.

8. Σ.τ.ε. Μικρή γαλλική πόλη της οποίας το όνομα συνδέθηκε με τις τραγικές για την Γαλλία εξελίξεις του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (ραγδαία κατάρρευση της γαλλικής άμυνας, φυγή της γαλλικής κυβέρνησης στην Τουρ και μετά στο Μπορντώ) που αποδείχθηκαν μοιραίες και για τον άλλοτε (κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο) ήρωα στρατάρχη Φιλίπ Πεταίν. Συγκεκριμένα, ο γηραιός στρατάρχης, θεωρώντας βέβαιη την τελική επικράτηση της χιτλερικής «Νέας Τάξης» στην Ευρώπη, ηγήθηκε των ηττοπαθέστερων στοιχείων της κυβέρνησης και του επιτελείου και πέτυχε, μετά την παραίτηση του Ρενώ, να αναλάβει σε ηλικία 84 ετών την πρωθυπουργία και να προχωρήσει σε συνθηκολόγηση με τον εχθρό. Έτσι ανακηρύχθηκε «Αρχηγός του Γαλλικού Κράτους», ενός κράτους υποτελούς στους Γερμανούς, που περιελάμβανε τις μη κατεχόμενες από αυτούς νότιες περιοχές της χώρας, με πρωτεύουσα το Βισύ.

Το «καθεστώς του Βισύ» (1941-44) απετέλεσε μελανό στίγμα της νεώτερης γαλλικής ιστορίας. Πλήρως ταυτισμένο με τις γερμανικές επιδιώξεις, καταδίωξε με πρωτοφανή βιαιότητα την Αντίσταση, συλλαμβάνοντας, βασανίζοντας και εκτελώντας χιλιάδες αγωνιστές, ενώ προσπάθησε να ξεριζώσει τις φιλελεύθερες και δημοκρατικές παραδόσεις του γαλλικού λαού, αντικαθιστώντας το τρίπτυχο «Ελευθερία-Ισότητα-Αδελφότητα» με το «Εργασία-Οικογένεια-Πατρίδα». Οι ευθύνες του Πεταίν ήταν άμεσες: κάποιοι πάντως υποστηρικτές του ισχυρίστηκαν ότι διέθετε μειωμένο καταλογισμό. Μετά την κατάρρευση του Αξονα, δικάστηκε και

καταδικάστηκε σε θάνατο, η ποινή όμως μετατράπηκε σε ισόβια από την προσωρινή κυβέρνηση του στρατηγού Ντε Γκωλ.

9. Σ.τ.ε. Η *Ordine Nuovo* ιδρύθηκε τον Μάιο του 1919 στο Τορίνο, από τους Αντζελο Τάσκα, Αντόνιο Γκράμσι, Παλμίρο Τολιάτι και Ουμπέρτο Τερατσίνι, και έγινε όργανο του κινήματος των επαναστατικών εργοστασιακών Συμβουλίων, του οποίου ο Γκράμσι υπήρξε ο εξέχων και γνωστότερος θεωρητικός. Ωστόσο, ο τελευταίος θα ασπασθεί αργότερα τον λενινισμό, λησμονώντας όλο τον προβληματισμό των Συμβουλίων και υποστηρίζοντας ένα υπεριοραρχημένο κόμμα. Το καλοκαίρι του 1920, η ομάδα διασπάστηκε, όμως η επιρροή της υπήρξε σημαντική και βοήθησε το Τορίνο να γίνει μια πολύ ξεχωριστή περιοχή.

10. Σ.τ.ε. Ο Πέτρι γεννήθηκε στο Τσερέτο ντ'Άστι στις 10-1-1893 και πέθανε σε έναν αεροπορικό βομβαρδισμό στις 29-1-1945. Υπήρξε θεωρητικός αναρχικός κι όχι πολιτικός ακτιβιστής. Εκτός από την *Ordine Nuovo* συνεργάστηκε με την εφημερίδα *Umanità Nova* και το περιοδικό *Volontà* [αναρχικά έντυπα]. Διακρινόταν για την ακρίβεια των αναλύσεων και την επιστημονική μεθοδολογία του. Ο Γκράμσι έγραψε γι' αυτόν: «Στην σύνταξη της *Ordine Nuovo* είχαμε έναν ελευθεριακό κομμουνιστή, τον Κάρλο Πέτρι. Οι συζητήσεις μαζί του ήταν υψηλού επιπέδου. Η συνεργασία με τους ελευθεριακούς κομμουνιστές όπως ο Πέτρι, ήταν απαραίτητη: ήταν μια δύναμη της επανάστασης».

11. Σ.τ.ε. Ο Φερέρο γεννήθηκε στο Γκρουλιάσκο κοντά στο Τορίνο, στις 12-5-1892. Το 1918 άρχισε να εργάζεται στην FIAT. Υπήρξε από τα πρώτα μέλη του Κύκλου Κοινωνικών Μελετών που δημιουργήθηκε στην Μπαριέρα ντι Μιλάνο τον Φεβρουάριο του 1905, με σκοπό τον αγώνα κατά του ρεφορμισμού. Εν συνεχεία, το 1911, έγινε γραμματέας ενός «σύγχρονου σχολείου», το οποίο εμπνεόταν από τα παιδαγωγικά ιδεώδη του Φρανθίσκο Φερέρ και έπαιζε τον ρόλο προλεταριακού «πανεπιστημίου». Υπήρξε ακτιβιστής στα εργοστάσια, ενώ γύρω από αυτόν και τον Γκαρίνο συσπειρώθηκε μια ομάδα αγωνιστών της FIOM, η οποία επιδόθηκε σε ασυμβίβαστο αγώνα κατά του ρεφορμισμού και των αφεντικών.

Το 1919, μόλις εξελέγη γραμματέας του τμήματος Τορίνου της FIOM, παραιτήθηκε από την θέση του ως μηχανικός στην FIAT και αφοσιώθηκε ολόψυχα στην οργάνωση των εργοστασιακών Συμβουλίων. Συνέγραψε από κοινού με τον Γκαρίνο το *Κάλεσμα*

για το Συνέδριο των Εργοστασιακών Συμβουλίων που δημοσιεύθηκε στην *Ordine Nuovo* στις 27-3-1920 (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'), ενώ ανέπτυξε μεγάλη δράση κατά την διάρκεια του κινήματος των καταλήψεων τηρώντας ασυμβίβαστη στάση. Δολοφονήθηκε στο Τορίνο στις 12-12-1922 από φασίστες, οι οποίοι, ως αντίποινα για τον τραυματισμό δύο ομοϊδεατών τους, εισέβαλαν στα γραφεία της *Ordine Nuovo* καταστρέφοντάς τα και δολοφονώντας εκτός από τον Φερέρο άλλα 21 άτομα.

12. Σ.τ.ε. Ο Γκαρίνο γεννήθηκε στην Σαρδηνία στις 31-10-1892 και πέθανε στο Τορίνο το 1976. Αρχικά εργάστηκε ως ξυλουργός, μετά ως σχεδιαστής μηχανικός και αργότερα ως επί κεφαλής μιάς συνεργατικής εργατών κατασκευής καλουπιών, της SAMMA. Το 1908, έγινε μέλος του κινήματος των νέων σοσιαλιστών από το οποίο θα αποχωρήσει το 1910 για να ιδρύσει τον Κύκλο Κοινωνικών Μελετών *Φρανθίσκο Φερέρ* στην Μπαριέρα ντι Μιλάνο. Συμμετείχε σε όλες τις σημαντικές προλεταριακές εκδηλώσεις και έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στο κίνημα των καταλήψεων των εργοστασίων.

13. Σ.τ.ε. Επαναστατική Συνδικαλιστική Ομοσπονδία που ιδρύθηκε το 1912. Ήταν αφοσιωμένη στον ταξικό πόλεμο και χλεύαζε την «πολιτική». Ήταν η μαχητικότερη από όλες τις εργατικές οργανώσεις, με γραμματέα τον αναρχικό Αρμάντο Μπόργκι. Αν και βραχύβια, η ανάπτυξή της υπήρξε ταχύτατη: το καλοκαίρι του 1920 είχε 800.000 υποστηρικτές. Τον Μάρτιο του 1920, τα κεντρικά γραφεία και η εφημερίδα της, *Guerra di Classe*, μεταφέρθηκαν από την πόλη Πάρμα, την παραδοσιακή έδρα της, στο Μιλάνο.

14. Σ.τ.ε. Ιδρύθηκε το 1906 ως αντίδραση στους επαναστάτες συνδικαλιστές. Συνδέοταν στενά με το Σοσιαλιστικό Κόμμα. Τον Σεπτέμβριο του 1920, είχε 1.900.000 μέλη, ως επί το πλείστον βιομηχανικούς εργάτες.

15. Σ.τ.ε. Ημερήσια αναρχική εφημερίδα, όργανο της UAI.

16. Σ.τ.ε. Ο Λουίτζι Φάμπρι μάς δίνει μια ζωντανή περιγραφή των γεγονότων που ακολούθησαν (*Umanità Nuova*, ειδική έκδοση, Σεπτέμβριος 1954):

«Τα αφεντικά και οι αντιπρόσωποί τους άρχισαν τις απολύσεις. Αρκετοί εργάτες έφυγαν μόνοι τους, συγκροτώντας ένα επίσημο διοικητικό Συμβούλιο, αποτελούμενο από εργάτες. Κάποιοι τεχνικοί που είχαν κοινά συμφέροντα με τους εργάτες, παρέμειναν στην θέση τους, πολλοί άλλοι όμως προτίμησαν να συνταχθούν με τα

αφεντικά, διότι τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητές τους ήταν ίδια με εκείνα των αφεντικών ή των μετόχων.

Σε κάθε εργοστάσιο οι εργάτες αποφάσισαν να συνεχισθεί η παραγωγή, ανεξάρτητα από την διεύθυνση του αφεντικού. Σχημάτισαν εργοστασιακά Συμβούλια, εκεί όπου δεν υπήρχαν ήδη, και πήραν στα χέρια τους την τεχνική διεύθυνση των επιχειρήσεων. Κάποιοι εργάτες με περισσότερες ικανότητες, πήραν την θέση των υπαλλήλων που είχαν φύγει. Τα συνεργεία και οι εργάτες οργανώθηκαν. Οι εργάτες οπλίσθηκαν. Μετέφεραν στις επιχειρήσεις πυρομαχικά και όπλα, και οχύρωσαν τις εγκαταστάσεις κατά τέτοιο τρόπο σαν να επρόκειτο για πόλεμο. Αγοράστηκαν όπλα. Κάποιες επιχειρήσεις σταμάτησαν την παραγωγή.

Σε λίγες μέρες, τα εργοστάσια αυτά, μικρά ή μεγάλα, μετατράπηκαν σε φρούρια. Όταν η μία ομάδα εργαζόταν, η άλλη αγρυπνούσε στα συρματοπλέγματα, στις σκοπιές κ.λπ. Την νύχτα, ο έλεγχος και η επιτήρηση ήταν εντονότερα, ενισχυόμενα από εργάτες που δεν δούλευαν, καθώς και από άλλα επαναστατικά στοιχεία.

Στις μεγάλες πόλεις υπήρχαν στοιχειώδη όργανα που λειτουργούσαν ως σύνδεσμοι μεταξύ των εργοστασίων – αλλά, για να πούμε την αλήθεια, ήταν ανεπαρκέστατα. Οι διασυνδέσεις μεταξύ επιχειρήσεων απομακρυσμένων μεταξύ τους, ήταν ακόμη πιο ανεπαρκείς, αλλά δεν υπήρχαν καλύτερα μέσα για την εκτύπωση εντύπων και την αποστολή συνδέσμων.

Παρ' όλα αυτά, προσπάθησαν να συνεχίσουν τις ανταλλαγές, τις πωλήσεις προϊόντων και τον ανεφοδιασμό με πρώτες ύλες. Σε ορισμένες εργασίες σημείωσαν επιτυχία, σε πολύ μικρή όμως κλίμακα, παρά την βοήθεια των σιδηροδρομικών και των εργαζομένων στις μεταφορές. Έβλεπαν πως αυτό ήταν το αδύνατο σημείο που εμπόδιζε την παράταση της ζωής του κινήματος, περιορίζοντάς το στις μεταλλουργικές βιομηχανίες».

17. Σ.τ.ε. Προκειμένου να συντρίψει την εξέγερση, η Κυβέρνηση είχε μεταφέρει με πολεμικά πλοία στην Γένοβα 20.000 άνδρες, οι οποίοι, αφού κατέλαβαν την πόλη, προχώρησαν προς το Τορίνο, περικυκλώνοντάς το. Η Κυβέρνηση δεν θα μπορούσε ποτέ να βρει στην Β. Ιταλία αυτούς τους 20.000 στρατιώτες και καραμπινιέρους που θα δέχονταν να στραφούν εναντίον των ταξικών αδελφών τους, και μάλιστα την στιγμή που βρίσκονταν σε μια τόσο κρίσιμη θέση. Οι Ιταλοί του Νότου, εξαγορασμένοι από τον στρατό και 10 φορές φτωχότεροι από έναν εργάτη της FIAT, ήταν

εκείνοι που ανέλαβαν αυτό το έργο για λογαριασμό μιάς κυβέρνησης που και οι ίδιοι μισούσαν.

Ο Γκράμισι, πρώην μέλος της κίνησης «Νέα Σαρδηνία», συνέλαβε σε όλη του την έκταση αυτό το «πρόβλημα του Νότου», που παραμένει οξύτατο ακόμη και σήμερα.

18. Σ.τ.ε. *Avanti*, όργανο του Σοσιαλιστικού Κόμματος.

19. Σ.τ.ε. Διευθυντής της φασιστικής εφημερίδας *Ardito*.

20. Σ.τ.ε. Του «συνδικαλιστικού ελέγχου» όπως τον ονόμασαν, κι όχι βεβαίως του *εργατικού* ελέγχου.

21. Σ.τ.ε. «Στις 15 Σεπτεμβρίου, ο πρωθυπουργός ανακοινώνει την σύσταση επιτροπής, στην οποία θα συμμετείχαν ισότιμα τα ενδιαφερόμενα μέρη, με σκοπό την μελέτη και την εκπόνηση νομοσχεδίου που αφορούσε την επέμβαση στον τεχνικό, οικονομικό και διοικητικό έλεγχο των επιχειρήσεων.» (Λεονέτι, *Τα Εργατικά Κινήματα και οι Ιταλοί Σοσιαλιστές*)

Οι αναρχικοί έγραφαν:

«Εργαζόμενοι!

Μέχρι σήμερα δεν έχει παρουσιασθεί καμία ευκαιρία τόσο ευνοϊκή όσο αυτή –για την προσπάθεια της οριστικής απελευθέρωσης– και δεν μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα ξαναπαρουσιαστεί. Μην αφήνετε να σας εκμεταλλεύονται. Σήμερα, εσείς είστε η δύναμη, ενώ η ανικανότητα της Κυβέρνησης μπροστά στην θέλησή σας είναι ολοφάνερη.

Τολμήστε κι άλλο, πολεμήστε σθεναρά. Η νίκη είναι με το μέρος σας!». (*Umanità Nuova*, 8 Σεπτεμβρίου)

Ωστόσο, τα αφεντικά και το συνδικαλιστικό επιτελείο κατέληξαν σε μια συμφωνία, και η βάση έπρεπε να εκφρασθεί με μυστική ψηφοφορία. Η συνδικαλιστική πειθαρχία ήταν μεγάλη, δεν υπήρχε αμφιβολία για το αποτέλεσμα.

«Εργάτες! Πριν εγκαταλείψετε τα εργοστάσια, σκεφτείτε καλά τα πάντα, μπορείτε τα πάντα! Έξω σας περιμένει η αστυνομία. Μην παραδώσετε τα όπλα και τα πυρομαχικά σας! Αυτό θα βόλευε πολύ εκείνους που σαμποτάρουν την επανάσταση.» (*Umanità Nuova*, 8 Σεπτεμβρίου)

Οι εργάτες ψήφισαν στις 23 και 24. Στις 25 αποχώρησαν, και τα αφεντικά ξαναπήραν τα εργοστάσια.

Δυό χρόνια αργότερα, ο Μουσολίνι θα καταλάβει την εξουσία, τα δε μέλη της συνδικαλιστικής ηγεσίας, στην πλειονότητά τους θα γίνουν βουλευτές του φασιστικού κόμματος.

22. Σ.τ.ε. Βλ. Μπουρντιέ, Γκομπέν, Βανεγκέμ, Ριζέλ, *Τα Συμβούλια και η Αυτοδιεύθυνση της Κοινωνίας*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος (υπό έκδοση).

23. Σ.τ.ε. Βλ. Μπαρό, Γκομπέν, Πάνεκουκ, Γκόρτερ κ.ά., *Η Γερμανική Επανάσταση και το Κίνημα των Συμβουλίων, 1918-23*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος (υπό έκδοση).

24. Σ.τ.ε. Βλ. Άντον Πάνεκουκ, *Τα Εργατικά Συμβούλια*, ελλ. μτφρ., εκδ. Ελεύθερος Τύπος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Διακήρυξη που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Ordine Nuovo* (α. 1, φύλλο 42, 27-3-1920) του Τορίνου: «Για το Συνέδριο των Εργοστασιακών Συμβουλίων. Προς τους εργάτες και τους αγρότες όλης της Ιταλίας» –και υπογραφόταν, πέρα από την Ελευθεριακή Ομάδα του Τορίνου, από την Εκτελεστική Επιτροπή της Οργάνωσης Τορίνου του Σοσιαλιστικού Κόμματος, την Επιτροπή Μελέτης των Εργοστασιακών Συμβουλίων του Τορίνου και την ομάδα της *Ordine Nuovo*.

Εργάτες του Τορίνου!

Λίγοι μόνο μήνες έχουν περάσει από την στιγμή που χάρη σε σας ξεκίνησε στην βιομηχανία του Τορίνου το κίνημα για την άμεση συγκρότηση των εργοστασιακών Συμβουλίων.

Μετά από περισσότερους από έξι μήνες συζητήσεων, πειραματισμών και σκληρής εργασίας, έχουν πλέον αποσαφηνισθεί η φύση και οι σκοποί αυτού του κινήματος, φαίνεται ξεκάθαρα ποιά είναι τα στοιχεία μεταβατικής αξίας μέσα σε αυτά και ποιές είναι, αντιθέτως, οι νέες θεμελιώδεις αρχές που εμπνέουν την δημιουργία των οργανισμών στους οποίους η ζωή και ο αγώνας της τάξης σας βρίσκουν μια νέα μορφή, οι αρχές για τις οποίες ζείτε και δράτε και για τις οποίες είστε έτοιμοι να αγωνισθείτε. Είναι απαραίτητο να συγκεντρώσετε τα διδάγματα του έργου που έχει επιτελεσθεί, να αντλήσετε από αυτό ασφαλείς κανόνες για το μέλλον και να αξιοποιήσετε τους καρπούς της πολύτιμης εμπειρίας που αποκτήσατε ασχολούμενοι με την επίλυση των προβλημάτων που παρουσιάζονται αυτήν την στιγμή σε όποιον συμμετέχει στην ζωή της εργατικής τάξης. Συνεχίζοντας άμεσα, αυθόρμητα την εργασία, αποδείξατε ότι θεωρείτε αυτήν την μέθοδο ανώτερη της άλλης που προτείνει να περιμένετε υποδείξεις και εκ των άνω προερχόμενα σχέδια.

Αποδείξατε ότι θέλετε να γίνετε εσείς οι ίδιοι κύριοι της μοίρας σας, ότι αντιλαμβάνεσθε την χειραφέτηση της εργατικής τάξης ως έργο που πρέπει να πραγματοποιηθεί από τους ίδιους τους εργαζόμενους. Αποδείξατε ότι μέσα σας γεννήθη-

κε μια νέα συνείδηση, συνείδηση που αναζητούσε μια μορφή κι έναν τρόπο δράσης στα οποία να συμπυκνωθεί και να αυτεπιβεβαιωθεί, κι αυτήν την μορφή κατορθώσατε να την βρείτε. Οι συζητήσεις που θα κάνετε σήμερα, οι λύσεις που θα κρίνετε σωστό να υιοθετήσετε, τα σχέδια που οι ίδιοι θα προτείνετε, έχουν την ανυπολόγιστη αξία ότι βασίζονται σε μια γνώση που προέκυψε μέσα από την πράξη, σε μια βούληση που σφυρηλατήθηκε μέσα στην δράση, και σε μια επιδίωξη που μέσα από τις δοκιμασίες ενισχύθηκε, έγινε σταθερή και ακλόνητη βεβαιότητα.

Γι' αυτόν τον λόγο, πιστεύουμε ότι τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή να σας καλέσουμε σε ένα συνέδριο, το οποίο θα εξετάσει την ποσότητα και την ποιότητα της εργασίας που έχει πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα, και την κατεύθυνση προς την οποία θα πρέπει να συνεχίσουμε. Σ' αυτό το συνέδριο καλούμε να συμμετάσχουν δίπλα σας οι εργοστασιακοί εργάτες και οι αγρότες ολόκληρης της Ιταλίας, μέσω των άμεσων αντιπροσώπων τους.

Εργάτες όλης της Ιταλίας!

Η πρόσκληση να έρθετε στο Τορίνο, την οποία σας απευθύνουμε εξ' ονόματος των εργατών του Τορίνου, δεν είναι ένδειξη ματαιοδοξίας ούτε τοπικιστικής υπεροψίας. Οι εργάτες του Τορίνου είναι πεπεισμένοι ότι αν σήμερα έτυχε να βρίσκονται αυτοί στην πρωτοπορία του κινήματος για την προετοιμασία των κατάλληλων οργάνων της κομμουνιστικής διεύθυνσης του εργοστασίου και της κομμουνιστικής κοινωνίας, τούτο το γεγονός δεν είναι γι' αυτούς ένας ιδιαίτερος τίτλος τιμής, παρά μόνο στον βαθμό που αποτελεί σημάδι ότι αυτοί βρέθηκαν να ζουν και να εργάζονται σε κάποιες ιδιαίτερες συνθήκες που ευνόησαν την ανάπτυξη μιάς επαναστατικής συνείδησης και μιάς αναδημιουργικής ικανότητας μέσα στην μάζα των εργαζομένων.

Ωστόσο, η συγκεντροποίηση της βιομηχανίας και η ενιαία πειθαρχία που επιβλήθηκε στα εργοστάσια του Τορίνου, είναι συνθήκες που τείνουν να επεκταθούν σε ολόκληρο τον κόσμο της αστικής οικονομίας, είναι οι συνθήκες στις οποίες η τάξη των αφεντικών αναζητά την σωτηρία της.

Εργάτες!

Τα αφεντικά σας, οι εχθροί σας, προσπαθούν σήμερα να επιλύσουν το πρόβλημα της διατήρησης της κοινωνικής εξουσίας στα χέρια τους, δημιουργώντας ένα εθνικό και παγκόσμιο σύστημα που θα τους εγγυάται το κέρδος χωρίς εργασία, που θα υπερασπίζεται την απόλυτη ελευθερία δράσης τους, που θα τους επιτρέπει, όταν αισθάνονται ισχυροί, να σας σπρώξουν στην άβυσσο της άγνοιας και της εξαθλίωσης από την οποία θέλετε να ξεφύγετε πάση θυσία.

Ως άνθρωποι, η βούληση και η συνείδησή σας εξεγείρονται. Όμως αυτή η εξέγερση θα παραμείνει στείρα, θα εξαπληθεί σε μάταιες προσπάθειες σποραδικών εξεγέρσεων που θα είναι εύκολο να δαμαστούν και δύσκολο να οδηγηθούν στην επίτευξη ενός μόνιμου αποτελέσματος, αν δεν κατορθώσετε να ανανεώσετε τις μορφές της πάλης που θέλετε να διεξάγετε και η οποία όσο περισσότερο θα εξαπλώνεται, τόσο σκληρότερη και δυσκολότερη θα γίνεται. Όλοι σάς επαναλαμβάνουν ότι πρέπει να περάσετε από την άμυνα στην κατάκτηση – αλλά πώς; Έχουν την δυνατότητα οι οργανισμοί αντίστασης που σας έχουν καθοδηγήσει μέχρι σήμερα, στους οποίους συγκεντρώναστε ανά κατηγορία και ανά επάγγελμα, να προσαρμοσθούν ικανοποιητικά στους νέους στόχους και στα νέα μέσα πάλης; Κατ' αρχάς, όλο και πίο επιζήμια φαίνεται η αποκρυστάλλωσή τους σε μια γραφειοκρατική μορφή, η οποία τους απαγορεύει να ανταποκριθούν άμεσα στις ανάγκες, την βούληση και την συνείδηση των μαζών, οι οποίες σήμερα, σε μια επαναστατική περίοδο, αναπτύσσονται και μεταβάλλονται ταχύτατα.

Όμως αυτό δεν αρκεί: η πάλη της κατάκτησης πρέπει να διεξαχθεί με κατακτητικά κι όχι με αμυντικά μόνο όπλα. Μια νέα οργάνωση πρέπει να αναπτυχθεί ως άμεσος αντίπαλος των οργάνων διακυβέρνησης που διαθέτουν τα αφεντικά. Επομένως, πρέπει να αναδυθεί αυθόρμητα μέσα από τους χώρους εργασίας και να συνενώσει όλους τους εργαζόμενους, επειδή όλοι, ως παραγωγοί, υπόκεινται σε μια εξουσία που τους είναι ξένη και από την οποία πρέπει να απαλλαγούν. Η εξουσία των αφεντικών αποκτά συγκεκριμένη μορφή στους οργανισμούς

που ρυθμίζουν την καπιταλιστική παραγωγή. Η βούληση της τάξης σας πρέπει επίσης να συγκεκριμενοποιηθεί σε μια οργανωτική μορφή στενά συνδεδεμένη με την παραγωγική διαδικασία, και στην οποία εισερχόμενος ο καθένας από εσάς να μπορεί να αποκτά την ικανότητα να αυτοκυβερνάται.

Ιδού ποιά είναι για σας η απαρχή της ελευθερίας: η απαρχή ενός κοινωνικού σχηματισμού, ο οποίος, ελεγκτινόμενος ταχέως και καθολικώς, θα σας καταστήσει ικανούς να εξαλείψετε τον εκμεταλλευτή και τον διαμεσολαβητή στο οικονομικό πεδίο, να γίνετε εσείς οι ίδιοι τα αφεντικά, οι κύριοι των μηχανών σας, της εργασίας σας, της ζωής σας, της μοίρας σας, της τάξης σας - να είστε, επιτέλους, εσείς οι δυνατότεροι στον ταξικό ανταγωνισμό.

Όμως και οι ίδιοι οι συνδικαλιστικοί οργανισμοί θα αντλήσουν νέα δύναμη από την στενή επαφή με τους αντιπροσωπευτικούς οργανισμούς των εργοστασίων. Θα συντριβεί η καταπιεστική γραφειοκρατική δομή, θα γίνει προσπάθεια να ξεπεραστεί και στο συνδικαλιστικό πεδίο η αρχή της συνένωσης κατά επάγγελμα και να εφαρμοσθεί η νέα αρχή της συνένωσης κατά παραγωγική μονάδα, κατά βιομηχανία, προετοιμάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο οργανισμούς που σε ένα εγγύς μέλλον θα είναι σε θέση όχι πλέον να ρυθμίζουν τις συνθήκες της αγοράς εργασίας, αλλά να συντονίζουν το έργο των ενωμένων παραγωγών, για να γίνεται σεβαστή στο οικονομικό πεδίο μόνο η βούλησή τους.

Εργάτες!

Έργο των επιτρόπων τμημάτων και των εργοστασιακών Συμβουλίων είναι η προετοιμασία της κομμουνιστικής επανάστασης της κοινωνίας. Το γεγονός ότι αυτή έχει ως αφετηρία την ομάδα εργασίας, την στοιχειώδη παραγωγική μονάδα, δεν της αφαιρεί αυτόν τον χαρακτήρα. Αντιθέτως, επειδή ακριβώς διαθέτει στο εσωτερικό της μεγάλη δύναμη, μπορεί να ελπίζει ότι θα θριαμβεύσει μετά την κατάκτηση ολόκληρης της κοινωνικής εξουσίας. Αυτό το έχουν κατανοήσει πολύ καλά τα αφεντικά σας που καιροφυλακτούν και είναι έτοιμα να συμφωνήσουν για τον συντονισμό της δράσης τους, ώστε να εξαπολύσουν ανοιχτό πόλεμο εναντίον σας, όταν το κρίνουν σκόπιμο.

Κι εσείς πρέπει να προετοιμάζεστε για τον ίδιο σκοπό, για να είστε την κρίσιμη στιγμή οι πιο δυνατοί, να μην αναλώσετε πρόωρα τις δυνάμεις σας, αλλά να τις αυξήσετε μέσω της ομόνοιας και της ενότητας σε ένα ενιαίο πρόγραμμα δράσης. Η ενότητα των προλεταρίων, που μάταια αναζητείται στις συμφωνίες μεταξύ των διαφόρων καθοδηγητικών οργανισμών, μεταξύ των αρχηγών που είναι διαιρεμένοι λόγω προσωπικών διαφορών, πιστεύουμε ότι θα αναδυθεί αυθόρμητα όταν θα ενωθείτε όλοι στο εργοστάσιο, όπου όλοι θα είστε ίσοι, για να δημιουργήσετε θεσμούς που θα ενσαρκώνουν και θα εκφράζουν την αληθινή σας βούληση.

Αγρότες!

Απευθύνουμε και σ' εσάς την πρόσκληση να συμμετάσχετε στις εργασίες του Συνεδρίου των Επιτρόπων Τμημάτων, διότι κι εσείς καταπιέζεστε από την ίδια δυσβάσταχτη καπιταλιστική τάξη πραγμάτων την οποία θέλουν να συντρίψουν οι εργάτες. Εδώ, στις πόλεις, βρίσκονται τα κεντρικά γραφεία εκείνων των τραπεζών που «ρουφούν» τις αποταμιεύσεις σας, που τις αρπάζουν προκειμένου να τις χρησιμοποιήσουν για την χρηματοδότηση των ληστρικών επιχειρήσεων του καπιταλισμού. Εδώ βρίσκονται οι εκπρόσωποι της κρατικής εξουσίας την οποία νιώθετε εχθρική επειδή εγγυάται το δίκαιο των αφεντικών και των εκμεταλλευτών σας. Οι εργάτες είναι οι φυσικοί σας σύμμαχοι· πρέπει λοιπόν κι εσείς να ακολουθήσετε τον ίδιο δρόμο που ακολουθούν κι αυτοί, προετοιμάζοντας από τώρα όλους τους οργανισμούς που μπορούν να σας προσφέρουν την οικονομική και κοινωνική εξουσία.

Εργαζόμενοι! Σύντροφοι!

Το Συνέδριο των Επιτρόπων Τμημάτων που θα διεξαχθεί στο Τορίνο με την συμμετοχή εργατών και αγροτών από όλη την Ιταλία, θα αποτελέσει ένα σημαντικό ορόσημο στην ιστορία της ανάπτυξης της προλεταριακής επανάστασης στην Ιταλία. Εμείς θα θέλαμε να προέκυπτε από αυτό, αν όχι μια νέα πρόταση, τουλάχιστον το πρώτο σημάδι ότι ολόκληρη η τάξη έχει αρχίσει να προετοιμάζεται για τον σκοπό μίας αληθινής κατάκτησης, ότι οι εργαζόμενοι ολόκληρης της Ιταλίας θέτουν αυθόρμητα στον εαυτό τους το καθήκον να μελετήσουν τα

προβλήματα με τα οποία τους φέρνει αντιμέτωπους η επανάσταση, και ότι θα προσπαθήσουν να τα λύσουν με τρόπο ενωτικό, συγκεκριμένο και συνεπή. Θέλουμε αυτό το Συνέδριο να είναι μια έκφραση ισχύος και ταυτόχρονα σοβαρότητας μιάς τάξης που βρίσκεται στις παραμονές της απελευθέρωσής της.

Σε σας εναπόκειται η υλοποίηση αυτού του προγράμματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Εισήγηση για τα Συμβούλια Εργοστασίων και Επιχειρήσεων, η οποία παρουσιάστηκε από τον σύντροφο Μαουρίτσιο Γκαρίνο στο Συνέδριο της Ιταλικής Αναρχικής Ένωσης (Μπολώνια, 1-4 Ιουλίου 1920), και δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Umanità Nuova*, την 1-7-1920.

Το πρόβλημα των Συμβουλίων εργοστασίων και επιχειρήσεων αποκτά αυτόν τον καιρό μια ιδιαίτερη σημασία στον βαθμό που αφορά και το αναρχοκομμουνιστικό κίνημα.

Πηγάζοντας από βαθιές κοινωνικές αιτίες, σύντομα απέσπασε την προσοχή των πολιτικών και οικονομικών οργανώσεων της εργατικής τάξης, λαμβάνοντας τον χαρακτήρα ενός κορυφαίου αξιώματος.

Εμφανιζόμενο αρχικά σε κάποιο βιομηχανικό κέντρο, όπου η ύπαρξη τεράστιων εγκαταστάσεων είχε δημιουργήσει εξαιρετικά ευνοϊκές προϋποθέσεις, εξαπλώθηκε σε διάφορα μέρη, σήμερα δε, οι προσπάθειες να δημιουργηθούν Συμβούλια έχουν πολλαπλασιασθεί ακόμα και στις πλέον διαφορετικές τοπικές συνθήκες.

Σίγουρα αυτός ο νέος οργανισμός έχει αντιμετωπίσει στην πορεία του σημαντικά εμπόδια. Το ίδιο το περιβάλλον στο οποίο πραγματοποιήθηκε το πρώτο πείραμα, αν παρείχε, από την άποψη που αναφέραμε παραπάνω, πολλές διευκολύνσεις, παρείχε εξ ίσου, για ποικίλους λόγους, και ισχυρές αντιστάσεις. Εξ αρχής, οι σημαντικότερες εμφανίστηκαν στο συνδικαλιστικό πεδίο, αλλά όμως ξεπεράστηκαν από την ορμή των ιδίων των οργανωμένων [εργατών].

Σθεναρότατη αντίσταση προέβαλαν οι βιομήχανοι, οι

οποίοι, μόλις βεβαιώθηκαν ότι τα Συμβούλια, όπως τα αντιλαμβανόμαστε εμείς, επιτελούσαν επαναστατικό έργο και όχι έργο συνεργασίας, εκμεταλλευόμενοι μια δυσμενή για μας κατάσταση, εξαπέλυσαν επίθεση με σκοπό να τα καταπνίξουν. Παρ' όλα αυτά, σήμερα τα Συμβούλια εδραιώνονται, παρασύροντας στην τροχιά τους αρκετά ξένα στοιχεία και κερδίζοντας μέρα με την ημέρα μεγαλύτερη συμπάθεια μέσα στις γραμμές του προλεταριάτου.

Επομένως, είναι σκόπιμο εκ μέρους μας να εξετάσουμε αυτό το σημαντικό θέμα, όχι μόνο για να ξεκαθαρίσουμε και να καθορίσουμε την στάση μας ως προς αυτό, αλλά και για να προετοιμαστούμε ενδεχομένως να υπερασπίσουμε τα Συμβούλια από πιθανές παρεκκλίσεις, στις οποίες θα μπορούσαν να τα οδηγήσουν οργανώσεις ή άτομα που ανήκουν στην Δεξιά.

Η πεποίθηση ότι επιτέλους βρισκόμαστε στις παραμονές ενός κοινωνικού μετασχηματισμού – ο οποίος εάν δεν μας οδηγήσει στην υλοποίηση των σημαντικότερων αξιωμάτων της αναρχικής ιδέας, ασφαλώς θα μας προετοιμάσει τον δρόμο για μεγαλύτερες κατακτήσεις – είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα των Συμβουλίων.

Μέσα στα πλαίσια των περιορισμένων δυνατοτήτων, η ανάγκη να διαμορφωθούν καταλληλότερα όπλα για την υποστήριξη της επαναστατικής σύγκρουσης, μας υπέδειξε να ευνοήσουμε την ανάδυση αυτών των νέων οργανισμών, οι οποίοι αποτελούν εξαιρετικά εργαλεία: πρώτον, για την άμεση δράση, δεύτερον, για να εγγυηθούμε την συνέχιση της παραγωγής κατά την περίοδο της εξέγερσης, και, τρίτον, για να είναι αυτοί οι πιθανοί πυρήνες της κομμουνιστικής διεύθυνσης.

Το εργοστασιακό Συμβούλιο είναι ένας οργανισμός με δική του υπόσταση. Συνενώνει όλους τους παραγωγούς που εργάζονται χειρωνακτικά και πνευματικά στον ίδιο εργασιακό χώρο. Όντας διαμορφωμένο σε διαφορετικές στιγμές της παραγωγής, παρέχει εγγυήσεις ότι γνωρίζει όλες τις διαδικασίες της παραγωγής και συνεπώς διαθέτει τις απαραίτητες ικανότητες για να αναλάβει την ενδεχόμενη διεύθυνση, αποτινάσσοντας το καπιταλιστικό περίβλημα και εξοστρακίζοντας από το

παραγωγικό σύστημα όλα τα παρασιτικά στοιχεία.

Επιπλέον, ως μέσο άμεσης επαναστατικής πάλης, το Συμβούλιο είναι απολύτως κατάλληλο, αρκεί να μην επηρεασθεί ποτέ από μη κομμουνιστικά στοιχεία. Αντικαθιστά την νοοτροπία του μισθωτού με την συνείδηση του παραγωγού, προσδίδοντας στο εργατικό κίνημα έναν σαφή απαλλοτριωτικό χαρακτήρα. Μία από τις μεγαλύτερες αρετές του Συμβουλίου, νοούμενου ως μέσο επαναστατικής πάλης, είναι ακριβώς αυτή. Αυτό οδηγεί την ταξική πάλη στο φυσικό της πεδίο, γονιμοποιώντας την με μια μεγάλη κατακτητική δύναμη.

Η επίδραση που ασκεί η μηχανή πάνω στον εργάτη είναι τεράστια. Δώστε του την αίσθηση ότι η μηχανή —δίπλα στην οποία περνά μεγάλο μέρος της ζωής του και με την οποία είναι άρρηκτα δεμένος— μπορεί και πρέπει να του ανήκει, και θα τον δείτε, ακόμη κι αν δεν θεωρείται ανατρεπτικός, να προβάλλει το δικαίωμά του πάνω σ' αυτήν.

Το εργοστασιακό Συμβούλιο συγγέεται με το Σοβιέτ. Είναι αναγκαίο να επαναλάβουμε ότι ενώ το πρώτο συσπειρώνει όλους τους παραγωγούς στον χώρο της εργασίας, με σκοπό την διεύθυνση των μέσων παραγωγής, το δεύτερο είναι το πολιτικό όργανο μέσω του οποίου οι εξουσιαστικοί κομμουνιστές επιδιώκουν να ασκήσουν την εξουσία.

Το Συμβούλιο, όπως το αντιλαμβανόμαστε εμείς, θα πρέπει να είναι η ελεύθερη, ενοποιημένη και συντονισμένη εργασία για την παραγωγή των τροφίμων και των αντικειμένων που είναι απαραίτητα για την κοινότητα. Μακριά από μας η πρόθεση να υποδείξουμε εκ των προτέρων έναν οποιονδήποτε πάγιο θεσμό, ο οποίος αύριο θα έπρεπε να οργανώνει τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων. Αυτό το καθήκον το αφήνουμε στην κοινωνική επανάσταση, η οποία θα καθορίσει παρομοίως την πορεία της, χωρίς να ενδιαφέρεται για τα σχήματα που προετοιμάζει το ένα ή το άλλο κόμμα.

Όμως εμείς, όντας πεπεισμένοι ότι η παραγωγή πρέπει να αυξηθεί αντί να μειωθεί, την επαύριον ακριβώς της εξέγερσης,

και επειδή θεωρούμε παράλογο στις σημερινές συνθήκες να καταστρέψουμε και να αποδιοργανώσουμε τις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, στις οποίες υπάρχουν τα αποδοτικότερα και ταχύτερα συστήματα παραγωγής, θέλουμε να διασφαλισθούμε από οποιαδήποτε έκπληξη, συγκροτώντας μια ελεύθερη συνομοσπονδία των Συμβουλίων, η οποία, αναλόγως των αναγκών, θα δημιουργήσει τεχνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες στατιστικής, δημιουργώντας ένα δίκτυο επωφελών σχέσεων μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων που θα έχουν αδιαμφισβήτητο συμφέρον να συμφωνήσουν σε ό,τι αφορά ένα έργο αμοιβαίας στήριξης.

Προηγουμένως μνημονεύσαμε τα Σοβιέτ. Θα ήταν χρήσιμο να διευκρινίσουμε τι είδους σχέσεις, σύμφωνα με τους εξουσιαστικούς κομμουνιστές, θα έπρεπε να έχουν τα εργοστασιακά Συμβούλια με αυτού του είδους τα όργανα, χωρίς να εμβαθύνουμε στους λόγους για τους οποίους πιστεύουμε ότι δεν μπορούμε να αποδεχθούμε το σύστημα των Σοβιέτ και την λειτουργία τους, όπως θέλουν οι σοσιαλιστές και, μάλιστα, με τις ευλογίες της Γ' Διεθνούς. Θεωρούμε ότι το πολιτικό Σοβιέτ, αν χρειασθεί να το υπομείνουμε, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να αναμειγνύεται στις υποθέσεις των εργοστασιακών Συμβουλίων. Ιδού γιατί είμαστε τελείως αντίθετοι με την αντίληψη ότι κάποια πολιτικά εποικοδομήματα θα πρέπει να επικαλύπτουν τους παραγωγικούς οργανισμούς, έτσι ώστε να τους κρατούν στην τροχιά του Κράτους, έστω κι αν αυτό είναι σοσιαλιστικό.

Για τους εξουσιαστικούς κομμουνιστές, τα εργοστασιακά Συμβούλια κάθε επιχείρησης θα έπρεπε να αποτελούν τμήμα των συστατικών στοιχείων του Σοβιέτ. Με άλλα λόγια, το Συμβούλιο θα πρέπει να ορίζει τους αντιπροσώπους του στο Σοβιέτ της πόλης, της επαρχίας κ.λπ., οι οποίοι, μαζί με τους αντιπροσώπους των Συμβουλίων των άλλων τομέων της παραγωγής, θα πρέπει να αναλάβουν την λειτουργία των σημερινών Συμβουλίων, δημοτικών, επαρχιακών κ.λπ., έως ότου αντικαταστήσουν το Κοινοβούλιο (αντιπρόσωποι των διαφόρων κοινωνικών τάξεων, εθνικές αντιπροσωπίες των

μεμονωμένων παραγωγών), με την Κεντρική Επιτροπή των Σοβιέτ, και την σημερινή Κυβέρνηση, με το Συμβούλιο των Λαϊκών Επιτρόπων.

Είναι προφανές ότι δίδοντας την πρωτοκαθεδρία στον αντιπρόσωπο του Σοβιέτ μέσα στο Συμβούλιο του εργοστασίου ή του εργαστηρίου, οι εξουσιαστικοί κομμουνιστές του αναθέτουν μία πολιτική εντολή, θέτοντας έτσι τα θεμέλια της λεγόμενης δικτατορίας του προλεταριάτου, μέσα σε έναν οργανισμό που από την φύση του πρέπει να παραμένει ξένος προς κάθε κυβερνητική λειτουργία. Αντιθέτως, σύμφωνα με την άποψή μας, η φύση του καθιστά το Συμβούλιο έναν καθαρά αντικρατικό οργανισμό.

Επομένως, οι επιδιώξεις των Συμβουλίων, όπως τις θέλουν τα ξαδέλφια μας, αποκλίνουν ριζικά από τις δικές μας. Ενώ εμείς έχουμε ως στόχο να καταστρέψουμε κάθε εξουσία και αποδεχόμαστε το Συμβούλιο ως αντικρατικό οργανισμό, αυτοί επιδιώκουν να θέσουν πάνω του τα θεμέλια του νέου, αναπόφευκτα συγκεντρωτικού και αυταρχικού Κράτους, εκπληρώνοντας την λειτουργία του μέσω της ιεραρχίας που αντιπροσωπεύει τις διάφορες βαθμίδες των Σοβιέτ.

Σε προηγούμενο σημείο της εισήγησης, αναφέραμε ότι από την στιγμή της γέννησής τους τα Συμβούλια συνάντησαν εμπόδια εκ μέρους προϋπαρχόντων συνδικαλιστικών οργανισμών. Επειδή αυτές οι αντιστάσεις είχαν ως αιτία σημαντικούς λόγους δημόσιας και συνδικαλιστικής τάξης, είναι σκόπιμο να αναφερθούμε σε αυτές.

Οι παλαιές οικονομικές οργανώσεις είχαν ένα συγκεντρωτικό σύστημα (συνομοσπονδιακές), και, ως εκ τούτου, τα ηγετικά στελέχη τους είδαν στην ίδρυση των Συμβουλίων (όπως τα αντιλαμβανόμαστε εμείς) έναν μεγάλο κίνδυνο ή, μάλλον, έναν θανάσιμο κίνδυνο για τους συνδικαλιστές.

Η πάλη την οποία οι οργανωμένοι εργάτες εκείνης της περιοχής έπρεπε να διεξάγουν για να αλλάξουν την παλιά συνδικαλιστική νοοτροπία, υπήρξε πολύ σκληρή.

Η νίκη που πέτυχαν ανταποκρινόταν στις ανάγκες των εργατικών μαζών, οι οποίες είχαν πλέον κουραστεί από μια πειθαρχία που δεν ήταν πάντα αναγκαία, και επιθυμούσαν

μεγαλύτερη ελευθερία δράσης. Ο μετασχηματισμός αυτών των οργανώσεων υπήρξε το πρώτο έργο των υποστηρικτών των Συμβουλίων, οι οποίοι, μέσω του συνδικάτου, κατόρθωσαν εν συνεχεία να διευκολύνουν την ανάπτυξή τους. Η καινοτομία συνίστατο στην παραχώρηση δικαιώματος λήψης αποφάσεων μέσα στο συνδικάτο, στην συνέλευση των επιτρόπων τμημάτων, οι οποίοι, αν και ήταν οργανωμένοι, εξελέγοντο –κατ' αναλογία ένας εκλεγόμενος ανά 30 εργάτες– από όλους αδιακρίτως τους εργάτες, οργανωμένους ή μη, χωρισμένους σε διάφορα τμήματα [του εργοστασίου] και κατά εργασία. Είναι εύκολο να κατανοήσουμε γιατί ένα τέτοιο σύστημα δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτό από την [συνδικαλιστική] οργάνωση, επειδή οι μη οργανωμένοι θα μπορούσαν να επηρεάζουν την γραμμή του συνδικάτου.

Συνεπώς, η συνδικαλιστική οργάνωση επιδίωκε να περιορίσει την εκλογή των επιτρόπων τμημάτων αποκλειστικά μεταξύ των οργανωμένων εργατών. Όσον αφορά το σύστημα που εμείς επιλέξαμε, αν και συνέχισε για κάποια περίοδο το εργοστασιακό Συμβούλιο με το συνδικάτο, αντιπροσώπευε τον μοναδικό τρόπο συνύπαρξης [*modus vivendi*] που διασφάλιζε το πνεύμα των εργοστασιακών Συμβουλίων, αποκλείοντας κατά την περίοδο της δράσης πιθανές ολέθριες διαμάχες μεταξύ Συμβουλίων και συνδικάτου, παρέχοντάς τους έτσι μια ενιαία βάση για την λήψη των αποφάσεων.

Αντιθέτως, αρνούμενη στους μη οργανωμένους το δικαίωμα ψήφου, θα άνοιγε μια νέα πληγή στα υπάρχοντα συνδικάτα. Η αντίθεση ανάμεσα στις δύο θέσεις είναι προφανής: η αποδοχή της συνδικαλιστικής θέσης θα αλλοίωνε εντελώς τα Συμβούλια.

Μια δεύτερη θέση, την οποία υποστηρίζουν οι κεντριστές σοσιαλιστές, είναι η εκλογή των Συμβουλίων από όλους τους παραγωγούς, οι οποίοι έχουν δικαίωμα να εκλέξουν τους επιτρόπους, στο μέτρο που αυτοί οι επιτροπιοί μένουν μακριά από την καθοδήγηση των συνδικάτων, αναγνωριζόμενοι μόνο ως συμβουλευτικά όργανα και επιφορτισμένοι με συγκεκριμένα συνδικαλιστικά καθήκοντα μέσα στα τμήματα, εν αναμονή της ανάληψης της διεύθυνσης των επιχειρήσεων από τα συν-

δικάτα. Ούτε αυτή η θέση συμβαδίζει με το πνεύμα των Συμβουλίων, επειδή τα υποτάσσει σε οργανισμούς από τους οποίους, αν και σήμερα έχουν κάποια κοινά σημεία, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να εξαρτώνται, αντλώντας τον λόγο ύπαρξής τους αποκλειστικά από την ομοφωνία των παραγωγών και για σκοπούς που είναι, εν μέρει, ριζικά διαφορετικοί από εκείνους τους οποίους επιδιώκουν τα συνδικάτα.

Πολλές φορές μάς κατηγορήσαν άδικα ότι θέλουμε να διαλύσουμε τα συνδικάτα. Παραδεχόμαστε ότι η δράση των συνδικάτων αφομοιώνεται εν μέρει από το Συμβούλιο, αλλά έχουμε την πεποίθηση ότι αυτό το τελευταίο ασκεί μια γόνιμη επίδραση στο συνδικάτο, διότι το φέρνει κοντά στον παλμό των μαζών, καθιστώντας το έτσι ικανό να ερμηνεύσει εκ του σύνεγγυς τις ανάγκες τους.

Αναγνωρίζουμε λοιπόν ανεπιφύλακτα ότι τα συνδικάτα έχουν ακόμα και σήμερα πολλούς λόγους ύπαρξης και ασκούν λειτουργίες που είναι ακόμα αναγκαίες. Όμως τους αρνούμαστε την δυνατότητα να προχωρήσουν πιά πέρα (εννοείται όχι με απόλυτο τρόπο) από την υπεράσπιση των συμφερόντων των εργατών ως μισθωτών και να δημιουργήσουν –όπως το κάνει το Συμβούλιο με μια σχετική ευκολία– μια αμιγώς κομμουνιστική και απαλλοτριωτική συνείδηση.

Ωστόσο, παραδεχόμαστε ότι σήμερα το Συμβούλιο έχει ένα κοινό πεδίο δράσης με τα συνδικάτα. Αυτά, ως όργανα υπεράσπισης των συμφερόντων των εργατών ως μισθωτών, τους δεσμεύουν να τηρούν τις συμφωνίες και τις συμβάσεις που υπογράφηκαν, όχι μόνο για ένα αλλά για περισσότερα εργοστάσια, εν ονόματι της συλλογικότητας. Η εξουσία των συνδικάτων επεκτείνεται συνεπώς σε μεγάλες ομαδοποιήσεις εργοστασίων, ειδικά δε σήμερα που η τάση δημιουργίας μεγάλων βιομηχανικών συνδικάτων εξαπλώνεται, αγκαλιάζοντας και τις πλέον απρόθυμες κατηγορίες, διεισδύει στο εργοστάσιο, αναθέτοντας τις περισσότερες φορές τον έλεγχο της εφαρμογής και του σεβασμού των συμβάσεων εργασίας στα Συμβούλια, τα οποία αποτελούνται σχεδόν πάντοτε από τους ίδιους ανθρώπους που συμμετέχουν και στην συνδικαλιστική οργάνωση.

Σ' αυτό το πεδίο, το Συμβούλιο είναι εκ των πραγμάτων υποχρεωμένο να συνδράμει το συνδικάτο (θα ήταν σόφισμα να πούμε ότι δεν θα το κάνει επισήμως), με εξαίρεση την περίπτωση κατά την οποία μια τέτοια λειτουργία θα γίνει γι' αυτό κύριος σκοπός, κάτι που όπως έχουμε ήδη δει θα αλλοίωνε την ουσία του. Δυστυχώς, αυτή η λειτουργία, την οποία με βαριά καρδιά αποδέχτηκαν τα Συμβούλια, συνέβαλε στο να θεωρούνται συνέχεια των παλαιών εσωτερικών επιτροπών. Αυτό βασίστηκε στο γεγονός ότι πολλές φορές σε ορισμένες περιοχές η εσωτερική επιτροπή ασκούσε πάρα πολλές διευρυμένες λειτουργίες και είχε συγχωνευθεί με διάφορες κατηγορίες βιομηχανικών συνδικάτων, έτσι ώστε θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η δομή της είναι σχεδόν ταυτόσημη με ...εκείνη του εργοστασιακού Συμβουλίου.

Η σύγκριση θα μπορούσε ίσως να αντέξει σε μια επιφανειακή εξέταση, αν όμως αντιθέτως θέλουμε να εμβαθύνουμε σ' αυτήν, θα βρούμε –για τους λόγους που προαναφέραμε– μια σαφή και ουσιαστική διαφορά, όχι μόνο εξ αιτίας του τρόπου με τον οποίο εμείς βλέπουμε τα Συμβούλια, αλλά και εξ αιτίας εκείνου των εξουσιαστικών κομμουνιστών.

Σήμερα, οι διάφορες θέσεις τείνουν να συρρικνωθούν σε δύο βασικές έννοιες: το Συμβούλιο ως αντικρατικό όργανο και το Συμβούλιο ως όργανο εξουσίας.

Στην πρακτική τους ανάπτυξη, οι υποστηρικτές τους ευθυγραμμίζονται σε μεγάλο βαθμό με τις βασικές αντιλήψεις μας.

Όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ Συμβουλίων και Συνδικάτων, οι σοσιαλιστές –από τους κεντριστές μέχρι τους κομμουνιστές– συμφώνησαν σε γενικές γραμμές στην βάση μιάς διακήρυξης (Συνέδριο του Εργατικού Κέντρου του Τορίνου, εισήγηση Τάσκα), η οποία, ενώ θέλει να αφήσει στα Συμβούλια την δυνατότητα ανάπτυξης, διαφυλάσσει το συνδικάτο από την επίδραση στοιχείων που δεν είναι μέλη του, με την δημιουργία γενικών Συμβουλίων, σχηματισμένων από τις εκτελεστικές επιτροπές των Συμβουλίων των τμημάτων των εργοστασίων, στα οποία οι οργανωμένοι καλύπτουν το 75% των εργατών, και από τις ειδικές επιτροπές που εκλέγονται μόνο από τους οργανωμένους, αν είναι λιγότεροι από το 75%.

Η κατάληψη των εργοστασίων στην Ιταλία το 1920

Η πρόθεση του καθηγητού Τάσκα και εκείνων οι οποίοι, όπως πιστεύουμε, αποδέχτηκαν την εισήγησή του –την οποία ανέφερα επειδή υποθέτω ότι θα χρησιμεύσει ως βάση για περαιτέρω συζήτηση στο συνέδριο των σοσιαλιστών– είναι να ευθυγραμμισθεί με τις ιδέες τις οποίες επεξεργάστηκε εξ ανάγκης η Γ΄ Διεθνής (θέση Ζηνόβιεφ), που σύμφωνα με τον Τάσκα θα ήταν η μέση οδός μεταξύ της θέσης των αναρχικών και εκείνης των ρεφορμιστών.

Εμείς, από την πλευρά μας, έχοντας την τύχη να παρευρεθούμε σε εκείνο το συνέδριο και να συμμετάσχουμε στις συζητήσεις, παρουσιάσαμε μια σχετική πρόταση, σύμφωνη με τις ιδέες μας, και την οποία, αφού ήδη εγκρίθηκε από το Αναρχικό Συνέδριο του Πεδεμοντίου, υποβάλλουμε στην κρίση σας.

Δεν ισχυριζόμαστε ότι το πρόβλημα έχει λυθεί. Απλώς σας καταθέτουμε το υλικό που έχουμε στην διάθεσή μας και το οποίο είναι καρπός της σκληρής εμπειρίας των πρώτων Συμβουλίων στην Ιταλία, από την γέννησή τους μέχρι σήμερα. Επίσης, σας παρουσιάσαμε συνθετικά και αντικειμενικά ορισμένες από τις κύριες θέσεις.

Εν κατακλείδι, θεωρούμε ότι από αναρχοκομμουνιστικής πλευράς είναι σκόπιμο να ευνοήσουμε την δημιουργία και την ανάπτυξη αυτών των εργαλείων πάλης, χωρίς όμως να τα καταστήσουμε το μοναδικό πεδίο δράσης και προπαγάνδας, και, όπως στο παρελθόν, να μην εγκλωβιστούμε στο στενό συνδικαλιστικό πεδίο, συνεχίζοντας να αναπτύσσουμε την σημαντικότερη δράση μας στο πολιτικό πεδίο.

Έτσι, δίχως να τρέφουμε υπερβολικές αυταπάτες για τις αρετές των εργοστασιακών Συμβουλίων, που σε καμία περίπτωση δεν είναι θαυματοργά, σας καλούμε να γονιμοποιήσουμε με αναρχικό πνεύμα αυτούς τους πολύ χρήσιμους για τους στόχους της επανάστασης και του αντιεξουσιαστικού κομμουνισμού νέους οργανισμούς, εάν μπορούσαμε να τους κάνουμε δικούς μας.

Οι γενικές απεργίες διαμαρτυρίας δεν συγκινούν πλέον κανέναν, ούτε εκείνους που συμμετέχουν σ' αυτές, ούτε εκείνους εναντίον των οποίων στρέφονται. Αν η αστυνομία διέθετε απλώς την ευφυΐα να μην γίνεται προκλητική, θα περνούσαν όπως κάθε δημόσια γιορτή.

Θα πρέπει να αναζητηθεί κάτι άλλο. Προτείνουμε μια ιδέα: την κατάληψη των εργοστασίων. Στην πρώτη απόπειρα, ενδεχομένως να λάβουν μέρος ελάχιστοι μόνο άνθρωποι και το αποτέλεσμα να είναι ασήμαντο, όμως η μέθοδος έχει οπωσδήποτε μέλλον, διότι ανταποκρίνεται στους τελικούς σκοπούς του εργατικού κινήματος και συνιστά μια άσκηση που προετοιμάζει κάποιον για την τελική, γενική πράξη της απαλλοτρίωσης. (*Umanità Nova*, 17-3-1920) ... Οι μεταλλεργάτες ξεκίνησαν το κίνημα για μισθολογικές αυξήσεις. Ήταν μια νέου τύπου απεργία. Αντί να εγκαταλείψουν τα εργοστάσια, η ιδέα ήταν να παραμείνουν μέσα σ' αυτά χωρίς να εργάζονται, διατηρώντας περιφρούρηση νύχτα-μέρα για να διασφαλίσουν ότι τα αφεντικά δεν θα προχωρήσουν σε *lock-out*.

Όμως αυτό συνέβη το 1920. Σε ολόκληρη την Ιταλία επικρατούσε επαναστατικός αναβρασμός ανάμεσα στους εργάτες και γρήγορα ο χαρακτήρας των αιτημάτων άλλαξε. Οι εργάτες πίστευαν ότι η στιγμή ήταν ώριμη για να πάρουν οριστικά στην κατοχή τους τα μέσα παραγωγής. Οπλίσθηκαν για να αμυνθούν, μετέτρεψαν πολλά εργοστάσια σε αληθινά φρούρια και άρχισαν να οργανώνουν οι ίδιοι την παραγωγή. Τα αφεντικά είτε εκδιώχτηκαν, είτε κρατήθηκαν υπό περιορισμό. Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας ουσιαστικά καταργήθηκε και ο νόμος παραβιάστηκε στο μέτρο που χρησίμευε στην υπέρσπιση της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης. Ήταν ένα νέο καθεστώς –μια νέα μορφή κοινωνικής ζωής είχε εγκαινιασθεί, η δε Κυβέρνηση τελούσε εν αναμονή διότι αισθανόταν αδύναμη να προχωρήσει σε σύγκρουση, όπως παραδέχθηκε αργότερα όταν

απολογείται στο Κοινοβούλιο για την αποτυχία της να αναλάβει κατασταλακτική δράση.

Το κίνημα διογκωνόταν και φαινόταν να προσελκύει και άλλες κατηγορίες εργαζομένων· σε διάφορες περιοχές οι αγρότες προχώρησαν σε καταλήψεις γης. Ήταν η απαρχή μιάς εν εξελίξει επανάστασης, κατά έναν σχεδόν ιδανικό, θα έλεγα, τρόπο. Οι ρεφορμιστές δεν το έβλεπαν με καλό μάτι και επιδίωκαν την διάλυσή του. Η εφημερίδα *Avanti*, μη γνωρίζοντας ποιά στάση να κρατήσει, προσπάθησε να αποδείξει ότι είμαστε ειρηνιστές επειδή είχαμε υποστηρίξει στην *Umanità Nova* πως αν το κίνημα εξαπλωνόταν σε όλους τους τομείς της βιομηχανίας, αν για να απαλλαγούν από τα αφεντικά οι εργάτες και οι αγρότες ακολουθούσαν το παράδειγμα των μεταλλεργατών, καταλαμβάνοντας τα μέσα παραγωγής, τότε η επανάσταση θα πετύχαινε χωρίς να χυθεί ούτε μια σταγόνα αίμα.

Εις μάτην όμως. Οι μάζες ήταν μαζί μας. Μας καλούσαν στα εργοστάσια να μιλήσουμε, να ενθαρρύνουμε και να συμβουλεύσουμε τους εργάτες, για να ικανοποιήσουμε δε τις προσκλήσεις τους θα 'πρεπε να βρισκόμαστε σε χίλια-δύο μέρη ταυτοχρόνως. Οπου κι αν πηγαίναμε, χειροκροτούσαν τις ομιλίες των αναρχικών, ενώ οι ρεφορμιστές είτε έπρεπε να τα μαζεύουν, είτε ήταν άφαντοι. Οι μάζες ήταν μαζί μας διότι ήμαστε οι καλύτεροι διερμηνευτές των ενστίκτων, των αναγκών και των συμφερόντων τους. Παρ' όλα αυτά, το ύπουλο έργο της CGL και οι συμφωνίες τις οποίες υπέγραψε με την Κυβέρνηση Τζιολίτι, για να δημιουργήσει την εντύπωση κάποιου είδους νίκης, μέσω του πλαστού *εργατικού ελέγχου*, ήταν αρκετά για να παρακινηθούν οι εργάτες να αποχωρήσουν από τα εργοστάσια την στιγμή ακριβώς κατά την οποία οι πιθανότητες επιτυχίας τους ήταν οι μέγιστες δυνατότες. (*Umanità Nova*, 28-6-1922) ...

Η κατάληψη των εργοστασίων και της γης εναρμονιζόταν πλήρως με το δικό μας πρόγραμμα δράσης. Κάναμε ό,τι μπορούσαμε μέσω του Τύπου μας (της ημερήσιας *Umanità Nova* και των ποικίλων αναρχικών και συνδικαλιστικών εβδομαδιαίων εντύπων) και με την προσωπική δράση μας στα εργοστάσια για την διεύρυνση και εξάπλωση του κινήματος.

Προειδοποιήσαμε τους εργάτες για το τι θα συνέβαινε αν αποχωρούσαν από τα εργοστάσια· βοηθήσαμε στην προετοιμασία ένοπλης αντίστασης και διερευνήσαμε τις δυνατότητες πραγματοποίησης της επανάστασης χωρίς να πέσει ούτε καν ένας πυροβολισμός —κι ως είχε ληφθεί απόφαση χρήσης των όπλων που είχαν συγκεντρωθεί.

Αποτύχαμε και το κίνημα κατέρρευσε, διότι αριθμητικά ήμαστε πολύ λίγοι και οι μάζες ήταν ανεπαρκώς προετοιμασμένες.

Όταν ο Ντ' Αραγκόνα [γραμματέας της CGL] και ο Τζιολίτι επινόησαν την φάρσα του εργατικού ελέγχου με την συναίνεση του Σοσιαλιστικού Κόμματος, το οποίο την εποχή εκείνη ήταν υπό κομμουνιστική ηγεσία, προειδοποιήσαμε τους εργάτες να φυλαχτούν από αυτήν την ελεεινή προδοσία. Μόλις όμως η CGL εξέδωσε την οδηγία να αποχωρήσουν από τα εργοστάσια, οι εργάτες, οι οποίοι πάντοτε μας καλούσαν και μας υποδέχονταν με ενθουσιασμό και χειροκροτούσαν την προτροπή μας για αντίσταση με όλα τα μέσα, υπάκουσαν πειθήνια, αν και διέθεταν ισχυρά στρατιωτικά μέσα για να αντισταθούν. Ο φόβος που υπήρχε σε κάθε εργοστάσιο μήπως μείνει μόνο του στον αγώνα, καθώς επίσης και η δυσκολία ανεφοδιασμού με τρόφιμα των διαφόρων νευραλγικών σημείων, τους ώθησαν όλους να ενδώσουν, παρά την αντίθεση μεμονωμένων αναρχικών που ήταν διασκορπισμένοι στα διάφορα εργοστάσια.

Το κίνημα δεν μπορούσε να διαρκέσει και να θριαμβεύσει χωρίς να διευρυνθεί και να εξαπλωθεί, και, στις συγκεκριμένες περιστάσεις, δεν μπορούσε να διευρυνθεί χωρίς την υποστήριξη των ηγετών της CGL και του Σοσιαλιστικού Κόμματος στο οποίο ανήκε η συντριπτική πλειοψηφία των οργανωμένων εργατών. Τόσο η Συνομοσπονδία όσο και το Σοσιαλιστικό Κόμμα [συμπεριλαμβανομένων και των κομμουνιστών] συντάχθηκαν κατά του κινήματος κι όλα τέλειωσαν με την νίκη των αφεντικών. (*Pensiero e Volontà*, 1-4-1924)

Ερρίκο Μαλατέστα
Μετάφραση: Νίκος Β. Αλεξίου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ'

(β' προσθήκη της ελληνικής έκδοσης)

Η τελευταία εβδομάδα των καταλήψεων

Στις 19 Σεπτεμβρίου, όταν η συμφωνία [μεταξύ συνδικάτων και εργοδοτών] υπογραφόταν στην Ρώμη, οι εργάτες περνούσαν την τρίτη τους «Κόκκινη Κυριακή» των καταλήψεων. Η κατάστασή τους ήταν κακή, για πολλούς δε από αυτούς καταστροφική. Ήταν απλήρωτοι επί 3 ή και μερικές φορές 4 εβδομάδες. Η προλεταριακή αλληλεγγύη δεν ήταν αρκετή για να ικανοποιήσει τις στοιχειωδέστερες ανάγκες τους. Η ευφορία, η γεμάτη ελπίδες προσδοκία της επανάστασης είχε σβήσει. Η πικρία και η απογοήτευση το έδειχναν, κυρίως μεταξύ εκείνων στους οποίους η φλόγα ήταν μεγαλύτερη.

Ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να περιγράψουμε με μια μόνο φράση την κατάσταση ή την ψυχολογική διάθεση των εργατών. Υπήρχε μια υπερβολικά μεγάλη διάφοροποίηση από περιοχή σε περιοχή, από εργοστάσιο σε εργοστάσιο, ακόμη και μέσα στο ίδιο εργαστήριο. Κάποιες καταγραφές από το ημερολόγιο ενός κομμουνιστή εργάτη στο Τορίνο, κατά την διάρκεια των ημερών της «καμπής», 18/19 Σεπτεμβρίου, δίνουν το μέτρο της αντίφασης:

16 Σεπτεμβρίου, μεγάλη αναταραχή ανάμεσα στους εργάτες. Ζωηρή συζήτηση των χθεσινών γεγονότων και της αποτυχίας μας να αντιδράσουμε. Είδαμε την ήττα να έρχεται. Ουσιαστικά στα εργοστάσια δεν δούλευε κανείς. Με την επιτροπή τμήματος είχαμε πολλές επαφές και συζητήσεις, καθώς και συναντήσεις με επιτρόπους των άλλων τμημάτων. Τώρα κυριαρχούσε παντού μια αίσθηση ανησυχίας. Στις 16 και στις 18 παρατηρήθηκε η απουσία πολλών εργατών –γύρω στους 60. Η αποθάρρυνση των εργατών μεγάλωνε. Σε κάθε εργάτη δόθηκαν 100 λιρέτες έναντι, η ανταλλαγή των υλικών παραγωγής συνεχίστηκε. Οι φρουροί έπρεπε να αυξηθούν γιατί σημειώθηκε εξαφάνιση εργαλείων. Στις 19, οι κλέφτες πιάστηκαν. Ήταν δυό εργά-

τες που αργότερα αποδείχτηκε ότι ήταν σπιούνοι. Η κατασκευή βομβών σταμάτησε. Μεγάλη μάχη ανάμεσα σε μας και τους ρεφορμιστές που ήθελαν να αποσυρθούν οι φρουροί και να τους αφαιρεθούν τα όπλα.

Την νύχτα έπεσαν μερικοί πυροβολισμοί.¹

Εκείνη την χρονική στιγμή, το εργατικό Τορίνο ήταν εκείνο που παρουσίαζε το πλουσιότερο και συγκινητικότερο θέαμα: με τους αιφνιδιασμούς και τους συναγερμούς του, με τις θυσίες του, τις έντονες πολιτικές διαμάχες που ξέσπαγαν μεταξύ των εργατών, και με την αντίστασή του στην συμφωνία. Η εξήγηση είναι βασικά δομική. Σε καμία άλλη πόλη η κατάληψη δεν ήταν τόσο ισχυρή, ένοπλη, ομόθυμη και οργανωμένη. Καμία άλλη πόλη δεν ήταν τόσο αφοσιωμένη στον εργατικό έλεγχο. Από τις πρώτες μέρες της κατάληψης, οι οργανωτικές επιτροπές ενεργοποιήθηκαν στο Εργατικό Κέντρο –επιτροπές αγοράς και πώλησης, ανταλλαγής και παραγωγής, πίστωσης, χορηγήσεων και κουζίνας. Η επιτροπή αγοράς-πώλησης (διευθυνόμενη από τον μηχανικό Ρομίτα) διοχέτευε όλες τις εισπράξεις σε ένα ενιαίο ταμείο του αγώνα· η επιτροπή ανταλλαγής-παραγωγής κινητοποιούσε όλα τα διαθέσιμα μεταφορικά μέσα, καθώς και το διαθέσιμο τεχνικό προσωπικό για κοινή χρήση.

Τα εργοστασιακά Συμβούλια ήταν ο πειθαρχημένος πυρήνας όλου αυτού του δικτύου δραστηριότητας σχετικά με την εργατική διεύθυνση. Ανέθεταν ειδικά και καθορισμένα καθήκοντα σε συγκεκριμένους υποτομείς των εκτελεστικών επιτροπών τους: προμηθειών, χορηγήσεων, κουζίνας, εσωτερικής πειθαρχίας, άμυνας και προπαγάνδας. «Οι επίτροποι τμημάτων», είπε ένας τεχνικός που συμμετείχε, «ήταν σε κάθε τμήμα αντιπρόσωποι της εργατικής εξουσίας και εκτελεστές των εντολών του εργοστασιακού Συμβουλίου. Το έργο τους δεν ήταν απλώς πολύτιμο, ήταν ουσιώδες».²

Σε μεγάλο βαθμό λόγω αυτής της ικανότητας για οργάνωση, η απουσία από την εργασία στο Τορίνο ήταν χαμηλή (κατά μέσον όρο απουσίαζε περίπου το 10% του εργατικού δυναμικού) και η παραγωγή μεγάλη –κι αυτό δεν συνέβαινε

μόνο στην FIAT.³ Όμως, γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, αυτοί οι άνθρωποι ήταν εκείνοι που επλήγησαν σκληρότερα από τους συμβιβασμούς που έγιναν στην συνάντηση του Τορίνου, κάτι που θα κορυφωνόταν με την υπογραφή της συμφωνίας της Ρώμης. Οι πρώτες αντιδράσεις ήταν συγκεκριμένες. Η ίδια η *Avanti* (του Πεδεμοντιού) μιλούσε για «μια συνταρακτική και ακατάλυτη νίκη»⁴ (18-9-1920). Πολύ σύντομα όμως, κυριάρχησαν η απογοήτευση και η αβεβαιότητα, καθώς η γενική επιτροπή έσπευσε να καλέσει τους εργάτες να συνεχίσουν την κατάληψη και να περιμένουν ήρεμα τις αποφάσεις των αντίπαλων οργανώσεων. Η ανησυχία ξέσπασε σε συγκρούσεις με ανταλλαγή πυροβολισμών στους δρόμους μεταξύ κόκκινων φρουρών και ανδρών των δυνάμεων ασφαλείας, ιδίως την νύχτα. Στις 19, ένας εργάτης σκοτώθηκε μπροστά στο χυτήριο *Beccio & Grava*. Στις 22, ένας ταξίαρχος των καραμπινιέρων τραυματίστηκε θανάσιμα έξω από την FIAT-centro και κοντά στο εργοστάσιο *Gilardini* διεξήχθη μια κανονική μάχη στους δρόμους: ένας άνδρας της βασιλικής φρουράς και ένας περαστικός σκοτώθηκαν, ενώ υπήρξαν πολλοί τραυματίες τόσο μεταξύ των αστυνομικών, όσο και μεταξύ των εργατών. Την επομένη, ανακαλύφθηκαν δύο πτώματα: ενός νεαρού εθνικιστή, του Μάριο Σοντσίνι, και ενός δεσμοφύλακα, του Κονσταντίνο Σκιμούλα. Δύο χρόνια αργότερα, η δίκη θα αποκαλύψει μια κτηνώδη δολοφονία.⁵ Η *Avanti* αναγκάστηκε να προειδοποιήσει τους εργάτες να μην υποκύψουν στους ολέθριους πειρασμούς του ατομικιστικού αναρχισμού, να είναι σε εγρήγορση ενάντια σε προβοκάτσιες που δεν εξυπηρετούσαν παρά μόνο τα συμφέροντα των καπιταλιστών.

Στους κόλπους της επαναστατικής πρωτοπορίας, η πολιτική αντίδραση δεν ήταν λιγότερο οξεία. Το Τορίνο ήταν η μόνη πόλη στην οποία το μελλοντικό σχίσμα του σοσιαλισμού, που θα αιφνιδίαζε ακόμη και την κομμουνιστική ηγεσία, διαφαινόταν στα εργοστάσια. Στην FIAT-centro, με επί κεφαλής τον Τζιοβάνι Παρόντι, επικράτησαν οι εργάτες της μπορντιγκιστικής φράξιας που τασσόταν υπέρ της αποχής.

Σε μια συνάντηση, την νύχτα της 20ής Σεπτεμβρίου, οι

αγωνιστές αυτής της φράξιας κατήγγειλαν με πολύ έντονο τρόπο το συνδικάτο και την πολιτική ηγεσία του PSI. Αποφάσισαν «να μην μοιράζονται πλέον την ευθύνη με αυτά τα στοιχεία, αλλά να διαχωρισθούν από το επίσημο Σοσιαλιστικό Κόμμα και να ιδρύσουν ένα επαναστατικό Κομμουνιστικό Κόμμα. Κάλεσαν έτσι όλους τους συντρόφους που συμμερίζονται τις αρχές τους να ενταχθούν στο Κομμουνιστικό Κόμμα...».⁶

Οι Ναπολιτάνοι ηγέτες της φράξιας,⁷ καθώς επίσης και οι *ordinovisti*⁸ [μέλη της ομάδας της *Ordine Nuovo*] του Τορίνου χαλιναγώγησαν αυτήν την ανυπομονησία. Όλοι πίστευαν ότι το σχίσμα ήταν πρόωρο, αλλά δεν φαντάζονταν ότι θα μπορούσε να αποφευχθεί. Το σοσιαλιστικό τμήμα του Τορίνου θεωρούσε τώρα αναπόφευκτο τον σχηματισμό ενός Κομμουνιστικού Κόμματος: μια αυτόματη συνέπεια της κατάληψης των εργοστασίων και της γραμμής που υιοθέτησαν απέναντι σ' αυτήν οι ηγέτες του PSI.⁹

Όμως η αντίδραση των εργατών ήταν ανάμικτη, ακόμη και στο Τορίνο. Αφ' ενός υπήρχε μια μαζική αίσθηση ανακούφισης (μήπως και ο ίδιος ο προλεταριακός Τύπος δεν μιλούσε για νίκη;), και, αφ' ετέρου, υπήρχε το επίμαχο ζήτημα της πληρωμής των εργασιμων ημερών της κατάληψης, το οποίο είχε ανατεθεί σε τοπική διαιτησία. Στο Τορίνο, όπου είχαν παραγάγει τόσα πολλά κατά την διάρκεια των τριών εβδομάδων, οι εργάτες ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητοι ως προς αυτό το θέμα.¹⁰

Η κατάσταση στην Γένοβα, το Μιλάνο και την Φλωρεντία δεν ήταν διαφορετική, αν και οι περιγραφές ήταν λιγότερο σαφείς: ικανοποίηση, απογοήτευση, ελπίδα και θλίψη, αβεβαιότητα και αγωνία. Στην Γένοβα, οι άνθρωποι της USI στο οχυρό τους, το Σέστρι Πονέντε, παρίσταναν τους δυσαρεστημένους. Η αντίδραση της USI στην συμφωνία της Ρώμης, όπως θα μπορούσε να φαντασθεί κανείς, ήταν εντελώς εχθρική. Την κατήγγειλε ως προδοσία, θεωρώντας ότι δεν δεσμεύεται από αυτήν.¹¹ Στις 21 Σεπτεμβρίου, στο Σέστρι, μια συνάθροιση της οποίας προήδρευαν οι Μπόργκι, Νέγκρο και Τζιοβανέτι, εξέδωσε ένα ψήφισμα που καλούσε τους εργάτες να

μην εγκαταλείψουν τα εργοστάσια υπό οποιεσδήποτε συνθήκες. Όμως, στην πλειοψηφία τους, οι εργάτες των βιομηχανικών περιοχών έδειχναν αρκετά πρόθυμοι να τα παρατήσουν. Τις τελευταίες μέρες έγινε μια εκπληκτική χειρονομία αλληλεγγύης προς τους μεταλλεργάτες της Γένοβας εκ μέρους του ισχυρού συνεταιριστικού κινήματος των εργατών του λιμανιού και των πλοίων.¹² Το Εργατικό Κέντρο είχε μοιράσει πιστωτικά δελτία φαγητού στους καταληψίες εργάτες, τα οποία θα κατέθεταν στα ιδιωτικά καταστήματα που συνήθως προμήθευαν τις εργατικές οικογένειες. Ούτε ένας καταστηματούχος δεν αρνήθηκε να δεχθεί αυτά τα δελτία. Όμως το συμβουλιακό κίνημα στα εργοστάσια παρέμεινε σποραδικό και κακοσυντονισμένο. Μετά από δύο εβδομάδες κατάληψης, η συντονιστική επιτροπή εκλιπαρούσε ακόμη τους εργάτες να ετοιμάσουν καταλόγους μελών του εργοστασιακού συμβουλίου.¹³ Μεταξύ 21ης και 24ης, υπήρξε χάος και βία στο Σέστρι: μια βόμβα εκτοξεύτηκε εναντίον του στρατώνα των караμπινιέρων. Όμως αυτό ήταν ουσιαστικά θέμα ατομικής οργής που στρεφόταν ειδικά εναντίον των χαρτογιακάδων που είχαν αρνηθεί να υποστηρίξουν την Υπόθεση.

Στο Μιλάνο, η ανοιχτή αντίθεση σ' αυτήν την συμφωνία ήταν ακόμη πιο αδύναμη: εδώ δεν υπήρχε ούτε ένα ισχυρό κομμουνιστικό ρεύμα, ούτε μια τολμηρή επαναστατική-συνδικαλιστική εναλλακτική πρόταση. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξε καμία αντίδραση. Αν και δεν τόλμησε να προτείνει απόρριψη της συμφωνίας, της οποίας τα οικονομικά οφέλη έτυχαν ευρύτατης αποδοχής, ο Σκιαβέλο υπέβαλε ένα υπόμνημα στις εσωτερικές επιτροπές του μεταλλουργικού κλάδου, που εξέφραζε μια γενικότερη δυσπιστία απέναντι στην ηγεσία της CGL, «η οποία δεν ανταποκρίνεται πλέον στην πολιτική και συνδικαλιστική σκέψη των ίδιων των μαζών», και εξέφραζε ανησυχία διότι «το κίνημα στον κλάδο της μεταλλουργίας μπορούσε και έπρεπε να το εκμεταλλευθεί μέχρις εξαντλήσεως ένα πλατύ πολιτικό κίνημα, το οποίο θα ανταποκρινόταν απόλυτα στις επιδιώξεις του προλεταριάτου».¹⁴ Το υπόμνημα εγκρίθηκε.

Το Μιλάνο ήταν χαρακτηριστικό παράδειγμα. Παντού, η πλέον αγωνιστική μειοψηφία, που ηγείτο του εργοστασιακού κινήματος, ήταν απογοητευμένη και μάλιστα πολύ εχθρική απέναντι στην συμφωνία. Η πλειοψηφία, εξαντλημένη τώρα και συγχυσμένη, ενέδωσε σ' αυτήν ευχαρίστως, επικεντρώνομενη αντίθετα στο να αποσπάσει κάποια πληρωμή για τις μέρες της κατάληψης που δεν υπήρχαν διευθυντές.

Το δημοψήφισμα της FIOM αντικατόπτριζε τις ποικίλες αντιδράσεις. Καμία οργανωμένη δύναμη δεν αντιτάχθηκε σ' αυτό. Οι επαναστάτες συνδικαλιστές κήρυξαν αποχή στο Σέστρι και υποδαύλισαν κάποιες ταραχές στην Βερόνα και την Μπρέσια – αλλά αυτό δεν ήταν παρά σταγόνα στον ωκεανό.¹⁵ Ακόμη και οι αναρχοσυνδικαλιστές συνειδητοποίησαν ότι το παιχνίδι είχε χαθεί. Με κάποια πικρία, ο Ερρίκο Μαλατέστα θα το παραδεχθεί δύο χρόνια αργότερα:

Κάθε εργοστάσιο φοβόταν μήπως μείνει μόνο του στον αγώνα. Εξ αιτίας αυτού του φόβου και της δυσκολίας σίτισης των διαφόρων φρουρών, τα παράτησαν όλοι, παρά την αντίθεση μιάς χούφτας μεμονωμένων αναρχικών. Το κίνημα απλώς δεν μπορούσε να διαρκέσει, εκτός κι αν διευρυνόταν και γενικευόταν.¹⁶

Αφού είχε ήδη γίνει ο συμβιβασμός, το δημοψήφισμα ήταν ένα παιχνιδάκι. Υπήρχε κάποια αστάθεια – ταραχές στο Λιβόρνο για την πληρωμή των ημερών της κατάληψης,¹⁷ ο ζήλος της κυβέρνησης να κλείσει εσπευσμένα¹⁸ το θέμα – όμως το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ήταν προκαθορισμένο. Παντού πρυτάνευε η σύνεση: η σύνεση των λιγότερο αφοσιωμένων, εκείνων των μαζών οι οποίες, σε μια διαφορετική κατάσταση, είχαν θρέψει υπερβολικές ελπίδες, αλλά που τώρα δεν πίστευαν πλέον σ' αυτές.

Ο Γκράμισι το εξήγησε αυτό με θεωρητικούς όρους: «Η μορφή ενός δημοψηφίσματος είναι εξόχως δημοκρατική και αντιεπαναστατική. Προσδίδει βαρύτητα στις άμορφες μάζες και τις εκμεταλλεύεται, ενώ διαλύει τις πρωτοπορίες που τις διευθύνουν και προσφέρουν μια πολιτική συνείδηση σ' αυτές τις μάζες».¹⁹ Ένα επαναστατικό κίνημα δεν μπορούσε να θε-

μελιωθεί παρά μόνο με βάση μια προλεταριακή πρωτοπορία, έπρεπε δε να λειτουργεί χωρίς «προηγούμενες διαβουλεύσεις» και έναν μηχανισμό αντιπροσωπευτικών συνελεύσεων. Ο Γκράμισι επίσης φαινόταν να ανταποκρίνεται στο επιχείρημα των Μιλανέζων αγωνιστών, όσον αφορά το ψήφισμα Σκιαβέλο, και μάλιστα με αυτοκριτικό τρόπο:

Η προλεταριακή πρωτοπορία σήμερα, απογοητευμένη και σε σημείο αποσύνθεσης, πρέπει να αναρωτηθεί: εμείς είμαστε οι υπεύθυνοι; Είναι γεγονός ότι μέσα στην CGL δεν υπάρχει καμία οργανωμένη αντιπολίτευση –συγκεντρωμένη στο κέντρο και ικανή να ασκήσει έλεγχο στην γραφειοκρατία– που να είναι σε θέση όχι μόνο να αντικαταστήσει έναν άνθρωπο με έναν άλλον, αλλά και μια μέθοδο με μια άλλη, έναν σκοπό με έναν άλλον, και μια βούληση με μια άλλη.

Αυτή η προοπτική θα γινόταν κεντρική μερικά χρόνια αργότερα, όταν ο Γκράμισι υποστήριζε μια επανεκτίμηση της πολιτικής της ομάδας της *Ordine Nuovo*. Προς το παρόν, καλούσε απλώς την πρωτοπορία να εργασθεί για μια «συνεκτικότερη, πιο πειθαρχημένη και καλύτερα οργανωμένη δράση» στο μέλλον.

Αγωνιστές και ηγέτες σε άλλες πόλεις είπαν το ίδιο πράγμα με απλούστερα λόγια. Στην Φλωρεντία, οι εργάτες θα θυμόντουσαν ακόμη και 30 χρόνια αργότερα το σχόλιο για το δημοψήφισμα που έκανε ο δημοφιλής Ρουτζέρο Τσιαρίνι από το Μούτσι: «Παιδιά, είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε ένα δημοψήφισμα. Αν πούμε ναι, θα φύγουμε μόνοι μας από το εργοστάσιο, ενώ αν πούμε όχι, θα μας πετάξουν έξω με τις κλωτσιές». ²⁰ Σύμφωνα με τον αρχηγό της αστυνομίας της Νάπολης, ο Μπορντίγκα, μια βδομάδα μετά την επιστροφή του από την Μόσχα, έλεγε σε 1.000 εργάτες του Μπακίνι, στις 21: «Για την ώρα, η προλεταριακή τάξη πρέπει να υποστεί την κόκκινη σημαία και να εγκαταλείψει τα εργοστάσια. Πρέπει να αναβάλουμε τον αγώνα για την ανατροπή του αστικού καθεστώτος για μια ευνοϊκότερη στιγμή». ²¹ Πριν το δημοψήφισμα, ένα Έκτακτο Συνέδριο της FIOM ενέκρινε με μεγά-

λη πλειοψηφία ²² τους χειρισμούς της Ομοσπονδίας. Μόνο οι αναρχικοί Φερέρο και Γκαρίνο, που ηγούντο του τμήματος Τορίνου, υπήρξαν επικριτικοί, ενώ μόνο μια μειοψηφία των μεταλλεργατών έλαβε μέρος στο δημοψήφισμα της 24ης. Τώρα, η απουσία από την εργασία ήταν μαζική και μόνο μικρές ομάδες φρουρούσαν τα εργοστάσια. Σε κάποια μικρότερα κέντρα, όπως στο Ούντινε με τις 400 χαλυβουργίες του, και κάποια μεμονωμένα εργοστάσια στις μεγάλες πόλεις, η εργασία ξανάρχισε κατόπιν συμφωνίας να πληρωθούν οι μέρες της κατάληψης. Αλλού, η εργασία σταμάτησε εντελώς. Τα αμυντικά έργα καταστράφηκαν. Σε πολλά εργοστάσια, ιδίως στο Τορίνο, οι κομμουνιστές εργάτες που είχαν οργανώσει ένοπλη άμυνα έκρυσαν τα όπλα στην ύπαιθρο ή τα έχτισαν μέσα σε τοίχους αποθηκών. ²³ Κάποια θα χρησιμοποιούντο αργότερα εναντίον των φασιστικών επιδρομών, ενώ άλλα θα παραδίδονταν στην αστυνομία. Η λεία διασκορπίστηκε.

Στις 25, τα πρώτα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος από 133 κέντρα έδειξαν 127.904 «ναι», 44.521 «όχι» και 3.006 αποχές. Σε όλες τις μεγάλες πόλεις, η πλειοψηφία του «ναι» ήταν συντριπτική: στο Μιλάνο, 23.571 έναντι 6.668 (με 1.455 αποχές), στην Γένοβα 2.944 έναντι 47 (222 αποχές), στο Βόλτρι, 2.477 έναντι 23. Στην Σαν Πιέρ ντ'Αρένα, υπήρξαν 3.692 «ναι», έναντι 458 «όχι». Η χαλυβουργία Ciampi αρνήθηκε να ψηφίσει, εξ αιτίας των αναρχοσυνδικαλιστών. Η μικρότερη πλειοψηφία ήταν στο Τορίνο –μια ακόμη απόδειξη της κρίσιμης φάσης στην οποία βρισκόταν η κατάληψη σε εκείνη την πόλη– 18.740 έναντι 16.909, με 1.204 αποχές (στην FIAT-centro τα «ναι» ήταν 6.000, ενώ τα «όχι» 4.000. Τα αποτελέσματα ήταν παρόμοια σε ήσσονα κέντρα όπου οι μεταλλεργάτες ήταν λίγοι αριθμητικά, αν και υπήρξαν κάποιες αρνήσεις λόγω των τοπικών συνθηκών (το Λιβόρνο και η Ρώμη ήταν κατά, ενώ η Νάπολη, η Αλεσάντρια, η Πίζα, η Λα Σπέτσια, η Μπολώνια και η Μπρέσια υπέρ).

Η αποχώρηση, μεταξύ 25 και 30, έγινε ήσυχια, ενίοτε με πικρία, ενίοτε με χαρά και συχνά με τελετουργική επισημότητα. Στο Γκαλιλέο της Φλωρεντίας λόγου χάριν, οι εργάτες

εξήλθαν παρατεταγμένοι στις 30, ανεμίζοντας κόκκινες σημαίες. Οι θεατές ήταν εκείνοι που κατέβασαν τις σημαίες που εξακολουθούσαν ν' ανεμίζουν στις τσιμινιέρες. Στο Μιλάνο, η αποχώρηση έγινε στις 25 και 26. Ενίοτε γινόταν ένα αποχαιρετιστήριο γεύμα, όπως στο εργοστάσιο Radaelli και στο Χυτήριο του Μιλάνου. Στο Τορίνο, τα μεγάλα εργοστάσια δεν εκκενώθηκαν παρά μόνο στις 30 και, γενικώς, μετά από ευνοϊκές ρυθμίσεις όσον αφορά την πληρωμή των ημερών της κατάληψης. Εδώ η αποχώρηση έγινε σε ένα πιο επίσημο και ταυτόχρονα πιο βαρύ κλίμα. Αυτό ίσχυε ιδίως για την FIAT-centro, που υπήρξε το εργοστάσιο-πλότος ολόκληρου του κινήματος. Ο Τζιοβάνι Παρόντι περιέγραψε την σκηνή, στις 30 Σεπτεμβρίου:

Μεταξύ 8 και 9, όλο το προσωπικό συγκεντρώθηκε σε δύο μεγάλες συνελεύσεις στα μείζονα τμήματα. Οι σύντροφοι του Συμβουλίου εξήγησαν τους όρους της συμφωνίας και οι συνέπειές τους έγιναν σαφείς. Αναφέρθηκαν για μια ακόμη φορά στον τελικό σκοπό που δεν είχε επιτευχθεί, αλλά και δεν είχε λησμονηθεί. Οι συγκεντρώσεις υποτιθεται ότι θα τελειωναν στις 9, αλλά για πάνω από δύο ώρες οι εργάτες παρέμειναν στην Λεωφόρο Ντάντε, έξω από τις πύλες και στα εσωτερικά προαύλια. Περίμεναν τα αφεντικά που θα έρχονταν να αναλάβουν και πάλι. Γύρω στις 11.30, ένα μακρόσυρτο, οργισμένο σφύριγμα, σαν σήμα συναγερμού, μια κραυγή πόνου, ανήγγειλε την άφιξη των απαιετών που επέστρεφαν στην θέση τους, συνοδεία μπράβων. Τους υποδέχτηκε μια δυνατή κραυγή, μια κραυγή γεμάτη διαμαρτυρία, αλλά κι ελπίδα: *Ζήτω τα Σοβιέτ!* Κάτωγρα τα αφεντικά, πέρασαν ανάμεσα από δύο σειρές κόκκινων φρουρών και σταμάτησαν μπροστά στα μέλη του Συμβουλίου του εργοστασίου που ήταν όλα παρόντα...²⁴

Ο Παρόντι παρέδωσε στον Ανιέλι έναν κατάλογο «απατεώνων και κλεφτών», προειδοποιώντας τον ότι εάν επαναπροσλάμβανε τους πρώτους, θα έπρεπε να επαναπροσλάβει και

τους δεύτερους. Φυσικά, το Συμβούλιο δεν υπέδειξε ποιός ήταν ποιός! Επρόκειτο για μια εκχειρία κι όχι για μια ειρηνευτική συμφωνία. Ο ίδιος ο Ανιέλι το παραδέχτηκε λίγες μέρες αργότερα. Πρότεινε επίσημα, αν συμφωνούσαν οι εργατικές οργανώσεις, να μετατρέψει την FIAT σε συνεταιρισμό. Σε μια συνέντευξή του προς την *La Gazzetta del Popolo*, ο Ανιέλι είπε:

Υπό το σημερινό σύστημα, οι σχέσεις μεταξύ διεύθυνσης και εργατών είναι απλώς αδύνατες. Οι μάζες σήμερα δεν έχουν πλέον το μυαλό τους στην εργασία. Συγκινούνται μόνο από τις πολιτικές ιδέες. Τα πρόσφατα κέρδη τους δεν σημαίνουν τίποτα γι' αυτές. Οι ηγέτες τους δεν αποκρύπτουν το γεγονός αυτό. Οι ίδιοι οι εργάτες δεν το αποκρύπτουν. Πώς μπορεί να δημιουργήσει κανείς κάτι με την βοήθεια 25.000 εχθρών;²⁵

Η πρόταση του Ανιέλι απερρίφθη από τους ηγέτες των εργατών και τους σοσιαλιστές του Τορίνου. Την απέρριψαν ως θέμα αρχής και για συνδικαλιστικούς λόγους.²⁶ Ωστόσο ήταν ενδεικτική της ηττοπάθειας που είχε κυριεύσει κάποιους εργοδότες και η οποία, κατά μια έννοια, δικαιολογούσε την αισιοδοξία που είχε κατακλύσει το εργατικό κίνημα που αδημονούσε να έχει ευκαιρίες για νέες νίκες, έστω κι αν ήταν διαιρεμένο όσον αφορά τα στάδια, τις μεθόδους και τα μέσα. Οπωσδήποτε, από συνδικαλιστική άποψη, ο Μπρούνο Μπουότσι δεν είχε άδικο όταν μερικά χρόνια αργότερα είπε ότι «η νίκη των μεταλλεργατών δεν έχει το ανάλογο της σε ολόκληρη την ιστορία του διεθνούς εργατικού κινήματος».²⁷ Σε λίγες μέρες, κι άλλοι εργάτες θα ακολουθούσαν τους μεταλλεργάτες.

Η κατάληψη πάντως τερματίστηκε χωρίς μάχη, χωρίς βία και χωρίς λεηλασία. Κατά την διάρκεια ενός κινήματος, στο οποίο για έναν σχεδόν μήνα σε ολόκληρη την χώρα συμμετείχαν πάνω από 1 εκ. εργάτες, ταμπουρωμένοι στα εργοστάσια με όπλα στην διάθεσή τους, ελάχιστες μόνο περιπτώσεις βίας αναφέρθηκαν. Δεν μπορεί να υπάρξει πιο εύστοχη μαρτυρία για την ωριμότητα και την ανθρώπινη γενναioφροσύνη του κινήματος.

Ο Γκαετάνο Σαλβεμίνι, σε κάποιες απόλυτα τεκμηριωμένες σελίδες, γραμμένες στην εξορία και γεμάτες με αδιάψευστα στατιστικά στοιχεία, καταρρίπτει τον μύθο της «μπολσεβίκικης βίας». ²⁸ Κατά την διάρκεια της διατίας, σύμφωνα με φασιστικές πηγές, «οι ανατρεπτικοί» ήταν υπεύθυνοι για 30 ανθρωποκτονίες. Στο Τορίνο, κατά την διάρκεια της κατάληψης, έχασαν την ζωή τους 5 μέλη των δυνάμεων ασφαλείας και ένας νεαρός εθνικιστής, καθώς και 3 εργάτες. Σε μία μόνο μέρα, την 18η Δεκεμβρίου 1922, οι φασίστες του Τορίνου δολοφόνησαν 21 ανθρώπους. Όπως τονίζει ο Σαλβεμίνι, δημοσιογραφικές ανταποκρίσεις κατά την διάρκεια του 1919-20 αναφέρουν 65 θύματα της εργατικής βίας έναντι 109 «μπολσεβίκων» που σκοτώθηκαν από την αστυνομία σε οδομαχίες, και 22 που σκοτώθηκαν από άλλα άτομα.

Αστυνομικές πηγές, αναφερόμενες στον Σεπτέμβριο του 1920, επιβεβαιώνουν τον αναιμακτο χαρακτήρα των καταλήψεων, την μηδαμινή σχέση της αταξίας, της βίας και των επιθέσεων κατά της ιδιοκτησίας με την συντριπτική πλειοψηφία των συλλήψεων. Μερικές φορές, κάποιιοι εργάτες διέρρηξαν τα χρηματοκιβώτια που υπήρχαν σε κάποια γραφεία επιχειρήσεων. Άλλες φορές βρήκαν έγγραφα, σπανίως χρήματα, αλλά ακόμη και τότε σε ασήμαντη ποσότητα. Οι εργοδότες είχαν αποφασίσει πού θα τα κρύψουν στις καλές εποχές – τα λεφτά τους βρίσκονταν σε ασφαλές μέρος.

Κατά την διάρκεια των συζητήσεων στην Βουλή από τις 25 έως τις 27 Σεπτεμβρίου, οι υπουργοί Εργασίας και Δικαιοσύνης, Λαμπριόλα και Φέρα, και ο ίδιος ο Τζιολίτι, δέχθηκαν καταιγισμό ερωτήσεων και παρεμβάσεων. Ουδείς ανέφερε κλοπή ή ανθρωποκτονία. Το αληθινό αμάρτημα της Κυβέρνησης ήταν η αποτυχία της να χρησιμοποιήσει την κρατική εξουσία εναντίον της παραβίασης της αρχής της ατομικής ιδιοκτησίας. Ο Τζιολίτι απάντησε σε όλα με μια από εκείνες τις υπέροχες ειρωνείες του. Αντιμέτωπος με ένα κίνημα 500.000 εργατών, τι μπορούσε να κάνει κανείς; Να τους προσαγάγει όλους στο πλησιέστερο δικαστήριο;

Καθώς οι καταλήψεις των εργοστασίων έπνεαν τα λούισθια,

έφθασαν οι ειδήσεις από την κατάληψη των κτημάτων και των ακαλλιέργητων εκτάσεων στον Νότο: από το Παλέρμο, την Κοζέντζα, την Καλτανισέτα και την Καζέρτα. ²⁹ Στην ουσία, ήταν παρόμοιες με εκείνες που συνεχίζονταν, ακανόνιστα αλλά συχνά, επί μήνες. Επηρέαζαν ένα σύνολο κάπου 30.000 εκταρίων, κατειλημμένων χωρίς την συναίνεση των ιδιοκτητών, και περίπου 60.000 κατειλημμένων κατοπιν συμφωνίας. ³⁰ Στα πλαίσια της συνολικής έκτασης της καλλιεργήσιμης γης (27 εκ. εκτάρια), αυτό ήταν ένα μετρίου μεγέθους κίνημα. Δεν είχε άμεση σύνδεση με την κατάληψη των εργοστασίων. Σχεδόν παντού, οι οργανωτές του ήταν τα τοπικά τμήματα του Λαϊκού Κόμματος, ή ενώσεις παλιών πολεμιστών. Το φθινόπωρο του 1920, το κίνημα συνδέθηκε με τις επικείμενες τοπικές εκλογές.

Θα μπορούσε να γραφτεί ένα μακροσκελές δοκίμιο για την αδιαφορία των σοσιαλιστικών και εργατικών οργανώσεων απέναντι σ' αυτό το κίνημα, για το τι θα μπορούσε να είχε συμβεί αν το αγροτικό κίνημα είχε συγχωνευθεί με εκείνο των μεταλλεργατών. Το PSI πρότεινε μια τέτοια ένωση με καθαρά προπαγανδιστικούς όρους στην αρχή της αναταραχής, όμως το παιχνίδι χάθηκε, ακόμη και ως ευκαιρία για κινητοποίηση στην πορεία του αγώνα. Η Federterra [Αγροτική Ομοσπονδία] συνάντησε αντίσταση. Επομένως, η ιδέα μιάς ιστορικής στιγμής κατά την οποία θα διαδραματιζόταν η ταυτόχρονη και μαζική επίθεση τόσο των εργοστασίων όσο και των αγροκτημάτων, είναι ένας μύθος. Αντιθέτως, τα κινήματα αυτά ήταν εντελώς διαχωρισμένα, το καθένα με την δική του απολύτως ανεξάρτητη δυναμική. Ακόμη και η κινητοποίηση των εργατών της του Πο Βάλεϋ, που εντάχθηκε το φθινόπωρο του 1920, ήταν εντελώς ξεχωριστή από τις καταλήψεις γης στον Νότο.

Ηγέτες του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος κατηγορήσαν με οξύτατους όρους το PSI για την αναλοφασιστικότητά του, ακριβώς επ' αυτού του θέματος. Ωστόσο, το εριστικό πνεύμα και ίσως μια απλή έλλειψη πληροφόρησης οδήγησαν τους εκπροσώπους της Κομμουνιστικής Διεθνούς να μιλούν για ένα κοινό κίνημα στην πόλη και στην ύπαιθρο, με όρους

που δεν είχαν καμία απολύτως σχέση με την πραγματικότητα. Αρκεί να παραθέσουμε τα λόγια του Καρλ Ράντεκ στο Γ' Συνέδριο της Διεθνούς:

Όπως οι εργάτες μετάλλου, κλωστοϋφαντουργίας και χημικών προϊόντων καταλαμβάνουν τα εργοστάσια και δείχνουν την πόρτα στα χθεσινά αφεντικά, έτσι και οι μάζες των προλετάρων που δεν έχουν μια στέγη πάνω απ' το κεφάλι τους περνούν στην δράση, καταλαμβάνουν τις βίλες και τα μέγαρα των πλουσίων, εγκαθιστώντας εκεί τις γυναίκες και τα παιδιά τους. Το κίνημα επεκτείνεται στην ύπαιθρο. Ξεκινώντας από την Σικελία και ανεβαίνοντας προς την νότια και κεντρική Ιταλία, οι αγρότες με κόκκινες σημαίες στα χέρια βαδίζουν για να καταλάβουν τα μεγάλα αγροκτήματα και να σχηματίσουν την κόκκινη φρουρά.³¹

Πάολο Σπριάνο

(από το: *L'occupazione delle fabbriche*)

Μετάφραση: **Νίκος Β. Αλεξίου**

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σ.τ.σ. Μπατίστα Σαντιά, "La lotta contro i riformisti in una fabbrica occupata", *Lo Stato Operaio*, iv (1930), φύλλο 1 (1/12 Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου), σελ. 730-31.
2. Σ.τ.σ. Πιέτρο Μπόργκι, *La gestione operaia delle officine occupate a Torino*.
3. Σ.τ.σ. Η ύποπτη μαρτυρία του Καμούρι, διευθυντή του εργοστασίου Ferrieri του Πεδεμοντίου (*Nuova Antologia*) είναι μια ενδιαφέρουσα ένδειξη. Η παραγωγή χάλυβα στο Ferrieri ήταν 3.978 τόνοι τον Ιούνιο, 3.093 τον Αύγουστο και 1.895 τον Σεπτέμβριο, μια σημαντική απόδοση, δεδομένης της έκτακτης κατάστασης και της απουσίας μηχανικών και τεχνικών.
4. Σ.τ.σ. *Avanti* (του Πεδεμοντίου), 18-9-1920.
5. Σ.τ.σ. Τον Μάρτιο του 1922, στην δίκη στο Κακουργιοδικείο του Τορίνου, 11 κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης από 1 έως 30 χρόνια.
6. Σ.τ.σ. Αυτό το ντοκουμέντο συμπεριλήφθη από τον Τζιοβάνι Παρόντι στο βιβλίο του *L'occupazione delle fabbriche*, σελ. 652.
7. Σ.τ.σ. Η κεντρική επιτροπή της φράξιας εξέφρασε την διαφωνία της. Ήταν απαραίτητο να πάνε στο Συνέδριο του PSI και όχι να δημιουργήσουν άμεσα ένα Κομμουνιστικό Κόμμα που θα απείχε από τις εκλογές, ανταπάντησε η ηγεσία στους συντρόφους του Τορίνου. Επίσης επικρίθηκαν επειδή είχαν υιοθετήσει «τακτικές με τις οποίες δεν συμφωνούμε» -δηλαδή, εκείνες της *Ordine Nuovo* και των εργοστασιακών Συμβουλίων. (*Il Soviet*, 3-10-1920)
8. Σ.τ.σ. Η εκτελεστική επιτροπή του τμήματος Τορίνου του PSI, με επί κεφαλής τον Τολιάτι, αποδοκίμασε το γεγονός ότι οποισδήποτε ήθελε, μπορούσε να αποχωρήσει αμέσως από την κοινή οργάνωση. «Το ζήτημα δεν είναι να παίζεις το παιχνίδι εκείνου που μπορεί να πάει αλλού, αλλά να διασφαλίζεις ότι το Κομμουνιστικό Κόμμα θα είναι εξ αρχής η μόνη μείζων οργάνωση στην οποία μπορεί να έχει εμπιστοσύνη το προλεταριάτο.» [*Avanti* (του Πεδεμοντίου), 22-9-1920]
9. Σ.τ.σ. Στις 17 Σεπτεμβρίου, μετά τις συναντήσεις του Τορίνου, η εκτελεστική επιτροπή παρατηρούσε σε μια ημερήσια διάταξη ότι «τα γεγονότα έχουν επιβεβαιώσει την πεποίθηση πως η τύχη

της σοσιαλιστικής επανάστασης εξαρτάται κυρίως από την ύπαρξη ενός κόμματος που είναι αληθινά ένα Κομμουνιστικό Κόμμα», και καλούσε τους αγωνιστές να αρχίσουν να εργάζονται αμέσως για τον σχηματισμό του. [*Avanti* (του Πεδεμοντίου), 18-9-1920]

10. Σ.τ.σ. Σύμφωνα με την *Avanti* (του Πεδεμοντίου) της 21ης Σεπτεμβρίου (κείμενο που κάλυπτε ολόκληρο το πρωτοσέλιδό της: «Οι μεταλλεργάτες του Τορίνου θέλουν τις μεγαλύτερες εγγυήσεις κατά της θυματοποίησης και πλήρη αμοιβή για την εργασία που έκαναν.»), το πρόβλημα ήταν σοβαρό: «Στο Τορίνο, σε όλα τα εργοστάσια οι άνθρωποι ξανάρχισαν να εργάζονται. Λίγο τις πρώτες μέρες και περισσότερο τις μέρες που ακολούθησαν. Σε κάποια εργοστάσια ξεπέρασαν το μέσο επίπεδο παραγωγής. Για ποιόν εργάστηκαν; Οι εργάτες θα προτιμούσαν μάλλον να καταστρέψουν οτιδήποτε είχαν παραγάγει, παρά να εργάζονται 20 ώρες για τ' αφεντικά».

11. Σ.τ.σ. Στην πρόσκληση του αρχηγού της αστυνομίας του Μιλάνου να αναγνωρίσει την συμφωνία, η USI απάντησε με μια διακήρυξη ότι η συνδικαλιστική οργάνωση όχι μόνο θεωρούσε τον εαυτό της ελεύθερο να αναλάβει όποια δράση ήθελε, αλλά και ότι δεν σκόπευε να προσυπογράψει καμία συμφωνία, ενώ ανακοίνωσε την πρόθεσή της «να σαμποτάρει με κάθε δυνατό τρόπο την εφαρμογή του ελέγχου επί των εργοστασίων». Βλ. Α. Μπόργκι, *L' Italia tra due Crispi*, σελ. 295-96.

12. Σ.τ.σ. Στις 16 Σεπτεμβρίου, η Συνεταιριστική Ένωση (ποικίλα αγαθά) πλήρωσε 127.000 λιρέτες, η Συνεργατική Μεταφορέων Κάρβουνου 10.000, η Συνεργατική Μεταλλεργατών 40.000, ενώ σε έναν έρανο τον οποίο ξεκίνησε η *Lavoro* συγκεντρώθηκαν 100.000 λιρέτες μέσα σε λίγες μέρες.

13. Σ.τ.σ. Βλ. την ανακοίνωση της επιτροπής στην *Lavoro*, 15-9-1920.

14. Σ.τ.σ. *Avanti* (του Μιλάνου), 23-9-1920: ανακοίνωση της συνέλευσης.

15. Σ.τ.σ. Ο Αρμάντο Μπόργκι, ο οποίος είχε επιστρέψει από την Ρωσία στις 20, βρέθηκε στην Βερόνα στις 22 Σεπτεμβρίου. Ο γραμματέας της USI ενθάρρυνε την κατάληψη η οποία είχε επεκταθεί και σε μη μεταλλουργικά εργοστάσια. Στην Μπρέσια, όπου υπήρχαν περίπου 2.000 μεταλλεργάτες, ο Μαέστρι οργάνω-

σε την αντίσταση. Ο Κοραντίνι έστειλε στην πόλη έναν επιθεωρητή Δημόσιας Ασφάλειας ο οποίος ανέφερε ότι η κατάσταση δεν ενέπνεε ανησυχία. ACS, *Ministero degli Interni* (1920) *Ufficio cifra*, τηλεγράφημα του αρχηγού της αστυνομίας του Μιλάνου, 22 Σεπτεμβρίου, ώρα 22.00.

16. Σ.τ.σ. *Umanità Nova*, 28-6-1922.

17. Σ.τ.σ. Στο Λιβόρνο, όπου ένα αντιτορπιλικό κατασκευάστηκε στα ναυπηγεία Orlando, κοστίζοντας 100.000 λιρέτες λιγότερο, οι εργάτες απαιτήσαν την εφαρμογή της συμφωνίας που θα επέτρεπε ίσες προκαταβολές για την εργασία που είχε γίνει. Λέγεται ότι ο Μοντιλιάνι είχε μεσολαβήσει γι' αυτό το ζήτημα στον Τζιολίτι, χωρίς όμως κάποιο σημαντικό αποτέλεσμα. Βλ. ACS, *Ministero degli Interni* (1920) *Ufficio cifra*, τηλεγράφημα, 25 Σεπτεμβρίου, ώρα 18.55, και την απάντηση του Τζιολίτι, 26 Σεπτεμβρίου, ώρα 12.30.

18. Σ.τ.σ. [Σ.τ.μ. Αυτό αποκαλύπτει το ακόλουθο] τηλεγράφημα του Κοραντίνι προς τον Λουζινιόλι, κωδικοποιημένο, Ρώμη 23 Σεπτεμβρίου, ώρα 22.00:

«Παρακαλώ εγχειρήσατε το ακόλουθο τηλεγράφημα στον Εξοχότατο κ. Ντ' Αραγκόνα:

Με την ομόθυμη συναίνεση όλων των κομμάτων, συμπεριλαμβανομένων και των πλέον προοδευτικών, κρίνεται εξαιρετικά επίγουσα η επιτάχυνση, με κάθε δυνατό μέσο, της ρύθμισης της κατάστασης που έχει γίνει με τις συμφωνίες που επιτεύχθηκαν. Επί του παρόντος, η κατάσταση βρίθκει δυσκολιών και μπορεί να γεννήσει μια σειρά σοβαρών επεισοδίων που θα μπορούσαν ίσως να διαστρεβλώσουν τους όρους που τόσο επίπονα επιτεύχθηκαν, stop. Σας παρακαλώ, λοιπόν, να εργασθείτε όσο σκληρότερα μπορείτε για να αρχίσει ταχέως η εκκένωση των εργοστασίων και να δοθεί ένα αποφασιστικό τέλος σε κάθε νέα εισβολή σε αυτά, εφ' όσον η κοινή γνώμη δεν κατανοεί πλέον πώς, μετά την επίτευξη της συμφωνίας, συνεχίζονται ακόμη σε διάφορα μέρη αδικαιολόγητες πράξεις βίας, οι οποίες πρέπει να απαγορευθούν απολύτως, stop. Με άλλα λόγια, είναι βασικό να δώσουμε την εντύπωση ότι περνάμε οριστικά στην επανεδραίωση της *de facto* ειρήνης ως λογική συνέπεια των συμφωνιών που επιτεύχθηκαν, stop.

Όλες οι τοπικές αρχές πρέπει να πεισθούν ότι υπέρτατο καθήκον τους είναι να εμποδίσουν κάθε νέα πράξη βίας και εκείνη την

κατάσταση των πνευμάτων που μπορεί να οδηγήσει στην σύγκρουση και στην δημιουργία *de facto* καταστάσεων εχθρικών προς μια γρήγορη ειρήνευση η οποία βρίσκεται στο μυαλό καθενός και η οποία, κατά την γνώμη όλων των κομμάτων, είναι εύλογο να αναμένεται, *stop*.

Επιπλέον φαίνεται ότι οι εργατικές συνοικίες στο Μιλάνο σχεδιάζουν να οργανώσουν μια μαζική συνέλευση για να εορτάσουν την συμφωνία που επιτεύχθηκε, *stop*. Πρέπει λοιπόν να συμφωνήσετε ότι με την κατάσταση των πνευμάτων που έχει δημιουργηθεί, μια τέτοια εκδήλωση μπορεί να οδηγήσει σε ακρότητες οι οποίες είναι πάντοτε επικίνδυνες αλλά που στην παρούσα στιγμή πρέπει να αποφευχθούν εντελώς, *stop*. Βασίζομαι στην δική σας ξεκάθαρη αντίληψη των γεγονότων και στην επιθυμία που υπάρχει σε όλους μας να εξέλθουμε γρήγορα από την σημερινή κατάσταση χωρίς περαιτέρω επιπλοκές, *stop*. Θα ήμουν ευγνώμων αν μου γνωστοποιούσατε τις απόψεις σας για την σημερινή κατάσταση και αν συμφωνείτε να υιοθετηθεί μια γραμμή χειρισμών που θα καθιστά αδύνατη κάθε νέα ακρότητα, και δεν συγκρούεται με την παράλληλη γραμμή της κυβέρνησης.

Υμέτερος,

Υφυπουργός Εσωτερικών Κοραντίνι.»

19. Σ.τ.σ. *Avanti* (του Πεδεμοντιού), 24-9-1920- ανυπόγραφο κύριο άρθρο με τίτλο "Capacità politica", και τώρα στην *Ordine Nuovo*, σελ. 169-72. Ο Αλμπερτίνι απάντησε αμέσως στην *Corriere della Sera*, 26 Σεπτεμβρίου, εγκωμιάζοντας την δημοκρατική και δηλωτική αξία του δημοψηφίσματος.

20. Σ.τ.σ. Βλ. Τζ. Προκάτσι και Τζ. Ρίντι, *Storia di una fabbrica*, σελ. 36.

21. Σ.τ.σ. Τηλεγράφημα, 21-9-1920. *ACS, Ministero degli Interni* (1920), *Direzione generale di PS. Affari generali e riservati*, D. 13, busta 74.

22. Σ.τ.σ. Υπήρχαν 148.740 ψήφοι υπέρ και 42.140 κατά. Για το Συνέδριο, βλ. Π. Εμιλιάνι (Νένι), "L'occupazione delle fabbriche in Italia", *Il Nuovo Avanti* (Παρίσι), 13-6-1936.

23. Σ.τ.σ. Πέραν της άμεσης μαρτυρίας των εργατών, υπήρξε μια ανακοίνωση επί του θέματος από την διοίκηση των καραμπινιέρων του Τορίνου, αντίγραφο της οποίας εστάλη στον γενικό διευθυντή Δημόσιας Ασφάλειας στις 28-6-1921 (*ACS, Ministero*

degli Interni (1921), *Direzione generale di PS. Affari generali e riservati*, D. 13, busta 61). Αναφέρει σε ένα σημείο: «Όταν τελειώναν οι εργατικές καταλήψεις, δηλ. από τις 20 Σεπτεμβρίου και μετά, σε επιχειρήσεις, ιδίως κατά την διάρκεια της νύχτας και με την χρήση οχημάτων και την βοήθεια πολιτικών συντρόφων και ανθρώπων που υπήρξαν οι τελικοί αποδέκτες, το μεγαλύτερο μέρος τού εν λόγω υλικού μεταφέρθηκε έξω από την πόλη και τοποθετήθηκε σε κρυφώνες στην ύπαιθρο, παραμένοντας στην διάθεση του Κομμουνιστικού Κόμματος».

24. Σ.τ.σ. Από το βιβλίο του *La Fiat-centro in mano agli operai*, σελ. 655.

25. Σ.τ.σ. *Gazzetta del Popolo*, 3-10-1920.

26. Σ.τ.σ. Ο Γκράμσι πήρε θέση για να ανοίξει την συζήτηση μεταξύ των συντρόφων. Προειδοποίησε ότι ο κίνδυνος ήταν μεγάλος: ο κίνδυνος μιάς πτώσης της επαναστατικής ενεργητικότητας μεταξύ των εργατών και της ανόδου ενός συντεχνιακού πνεύματος. *Avanti* (του Πεδεμοντιού), 1-10-1920, "La Fiat diventera una cooperativa?", τώρα στον τόμο *L'Ordine Nuovo*, σελ. 172-76. Ο Ρικάρντο Ρομπέρτο στην *Comunismo*, 1/15 Οκτωβρίου 1920, ήταν κάθετα αρνητικός, καλώντας για «ένα αποφασιστικό και απόλυτο "Όχι!"».

27. Σ.τ.σ. Στο βιβλίο του *L'occupazione delle fabbriche*, 1935, σελ. 82.

28. Σ.τ.σ. Γκαετάνο Σαλβεμίνι, *La dittatura fascista*, σελ. 17-31.

29. Σ.τ.σ. Τηλεγραφήματα του αρχηγού της αστυνομίας του Παλέρμου, 26 Σεπτεμβρίου, ώρα 13.30 -της Κοζέντζα, 30 Σεπτεμβρίου, ώρα 9.35 -της Καλτανισέτα, 28 Σεπτεμβρίου, ώρα 21.30 -της Καζέρτα, 30 Σεπτεμβρίου, ώρα 13.20. *ACS, Ministero degli Interni* (1920) *Ufficio cifra*.

30. Σ.τ.σ. Βλ. την συνέντευξη με τον υπουργό Γεωργίας Μικέλι, στην *Tribuna*, 22-10-1920. Βλ. επίσης το άρθρο του Τζ. Ρόκα "L'occupazione delle terre incolte", *La Riforma Sociale*, Μάιος-Ιούνιος 1920 και τις ήδη αναφερθείσες κριτικές του Μπάτσι, για το 1919 και το 1920.

31. Σ.τ.σ. Η έκθεση του Καρλ Ράντεκ περί τακτικής στο Γ' Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς στην Μόσχα, τον Ιούλιο του 1921, "Le vie dell'Internazionale Comunista", (*Libreria Editrice del PCL* Ρώμη 1921), σελ. 26.

Τον Σεπτέμβριο του 1920, ένα κύμα απεργιών σάρωσε ολόκληρη την Ιταλία. Οι εργάτες κατέλαβαν τα εργοστάσια και δημιούργησαν συμβούλια για την διεύθυνσή τους, φθάνοντας στα πρόθυρα της κατάληψης της εξουσίας. Ήταν η κορύφωση 2 χρόνων έντονης ταξικής πάλης που θα καθόριζε την πορεία της ιταλικής πολιτικής τα επόμενα 30 χρόνια. Στο Τορίνο, το Κίνημα των Συμβουλίων βρήκε την πλέον συνεκτική θεωρητική και πρακτική του έκφραση, βρισκόμενο στην πλέον προωθημένη επιθετική του φάση. Τα αφεντικά των εργοστασίων ήταν ανίσχυρα να το εμποδίσουν, το κράτος παράλυτο μπροστά στην ορμή του. Το τέλος του «Παλαιού Κόσμου», τουλάχιστον στην Ιταλία, φαινόταν να πλησιάζει. Όμως το Κίνημα θα προδοθεί από την ελεγχόμενη από το Σοσιαλιστικό Κόμμα συνδικαλιστική ηγεσία, η οποία θα έρθει σε συμφωνία με τους βιομηχάνους. Το Κίνημα θα διαλυθεί και η Τάξη θα βασιλεύσει για μια ακόμη φορά. Ο δρόμος για τον φασισμό είχε ανοίξει...